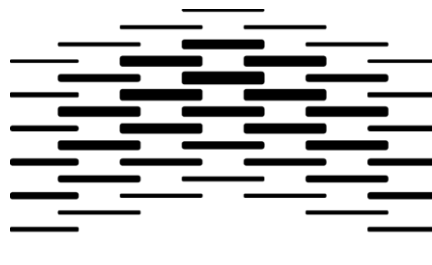

Prosesen mot et(det) hybrid(e) barnehagebygg(et)

*Kritiske lesninger av beslutningsmyndigheters regelverk i
planleggingsprosessen av basebarnehagebygget*

Ingegjerd Moe Petersen

**HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS**

Masteroppgave i barnehagepedagogikk ved
Avdeling for lærerutdanning og internasjonale studier

Høgskolen i Oslo og Akershus

15.mai 2018

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært en krevende, spennende og lærerik prosess. Jeg føler meg privilegert som lever i et land med et utdanningssystem som gir meg mulighet til utvikling og læring selv etter mange år i yrkeslivet. Masterstudiet i barnehagepedagogikk ved OsloMet, Storbyuniversitetet i Oslo har vært en faglig reise og en eventyrlig opplevelse takket være spennende faglitteratur, gode forelesere, og reflekterte medstudenter.

Jeg vil rette en spesiell takk til min veileder Ann Merete Otterstad som har lest, rettet, diskutert, vist støtte og utfordret meg under prosessen. Jeg vil også rette en stor takk til Nina Winger for gjennomlesing av oppgaven med konstruktive, faglige, og oppmuntrende tilbakemeldinger.

En stor takk til styrer i «eksempelbygget» som ga meg lov til å følge planleggingsprosessen mot et nytt barnehagebygg. Takk for deling av informasjon, refleksjoner og diskusjoner underveis som gjorde det mulig for meg å skrive akkurat denne oppgaven. Takk til de ansatte i eksempelbygget som delte tanker og ideer i prosessen mot det nye bygget, og takk til Oslo kommune ved byggherre som lot meg delta som observatør på brukermøter.

Tusen takk til min språkkyndige mor som har vist interesse, lest, lyttet, rettet, og hjulpet med engelskformuleringer i summary-avsnittet. Takk til faren min som har tolerert alt «pratet» om oppgaven. Takk til min datakyndige sønn som har hjulpet meg med tekniske finesser. Takk til venner og kolleger som har vist interesse for oppgaven. Og ikke minst takk til min kjære samboer som hele tiden har hatt troen på at dette kommer til å gå bra, og som har støttet og tålt meg i oppturer og nedturer i denne prosessen.

Jeg er stolt og glad for å ha gjennomført og mestret denne utfordringen.

Oslo 15.05.2018

Ingegjerd Moe Petersen

Innhold

Forord	1
Sammendrag	5
Summary	7
1. Innledning	9
1.1 Oppgavens oppbygging	10
1.2 Utgangspunkt for valg av tema	11
1.3 Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg og det hybride barnehagebygget	13
1.4 Forskningsfokus: Politisk styring eller barnehagefaglige vurderinger	15
1.5 Forskningstilnærming og analyseverktøy: Noen refleksjoner	16
1.6 Barnehagebygget og tre diskurser	18
1.7 Forskningsspørsmål	21
1.8 Oppgavens vitenskapsteoretiske posisjonering	21
1.9 Forskerposisjon og etnografisk metode	22
1.10 Oppsummering av kapittel 1	24
2 Temaets aktualitet	26
2.1 Fra avdelingsorganisering til basebarnehage. Fra en sosialpedagogisk tradisjon til nyliberalistiske ideer	26
2.2 Arkitektur og historikk	28
2.3 Barnehagebyggets posisjonering i plan- og lovverk	29
2.4 Oppsummering av kapittel 2	32
3 Empirisk materiale	33
3.1 Forskerposisjonen og datamaterialet	33
3.2 Forskningsfeltet	34
3.2.1 Baseorganisering som utslag av nyliberale diskurser	34
3.2.2 Forskning om rom, materialitet og pedagogikk	37
3.2.3 Basebygget som rammebetingelse for barn med behov for et tilrettelagt pedagogisk tilbud	38
3.2.4 De yngste barna, og diskurser rundt små versus store barnegrupper	38
3.3 Fagartikler om barnehagebygg	39
3.3.1 Fagartikler og noen kritiske refleksjoner	42
3.4 Skisse av prosessen mot et hybrid bygg	42

3.5 Oppsummering av kapittel 3.....	44
4. Teoretisk rammeverk	46
4.1 Vitenskapsteoretisk posisjonering av kritisk diskursanalyse.....	46
4.2 Kritisk diskursanalyse.....	47
4.3 Makt og ideologier i institusjoner sett i et samfunnsperspektiv.....	49
4.4 Materialitet og diskurs	50
4.5 Barnehagelærerens plassering i et diskursivt spenningsfelt.....	51
4.6 Kritiske bemerkninger til bruk av kritisk diskursanalyse.....	51
4.7. Oppsummering av kapittel 4	52
5 Metodologi innledning.....	53
5.1 Metodologi. Teori	53
5.2 Innledning til Faircloughs analysemodell.....	54
5.3 Faircloughs tredimensjonale analysemodell.....	55
5.3.1 Tekst	56
5.3.2 Diskursiv praksis	57
5.3.3 Sosial praksis	58
5.4 Studiens troverdighet og gyldighet.....	59
5.5 Etiske refleksjoner.....	59
5.6 Oppsummering av kapittel 5.....	60
6 Analysedel.....	62
6.1 Brukermedvirkningsdiskursen.....	62
6.1.1 Brukermedvirkningsdiskursen og kategorisk modalitet i kravspesifikasjonen.....	63
6.1.2 Brukermedvirkningsdiskursen og interdiskursivitet	64
6.1.3 Brukermedvirkningsdiskursen og intertekstualitet	65
6.2. Basediskursen.....	66
6.2.1 Basebegrepet som metafor.....	67
6.2.2. Fra avdelingsbarnehage via basebarnehage til det hybride barnehagebygget.....	68
6.2.3. Basediskursen og det hybride barnehagebygget	70
6.2.4 Basediskursen og barns mulighet for medvirkning.....	72
6.3. Standardiseringsdiskursen	73
6.3.1 Standardiseringsdiskursen og nyliberalistiske ideer	73
6.3.2 Standardiseringsdiskursen og konsekvenser for eksempelbygget.....	75
6.4 Diskurser i kravspesifikasjonen lest i spenningsfeltet mellom politisk vedtatt regelverk og barnehagefaglige diskurser.	76

6.4.1 Kravspesifikasjonen og barnehagefaglige motdiskurser	78
6.5 Oppsummering av kapittel 6.....	80
7 Avsluttende refleksjoner	84
7.1 Fuji-bygget og refleksjoner rundt fremtidens barnehagebygg.....	84
7.2 Avslutning.....	85
8 Litteratur.....	87
Vedlegg 1.....	94
Vedlegg 2.....	98

Sammendrag

I masteroppgaven har jeg kritisk undersøkt planleggingsprosessen av basebarnehagebygg i Oslo Kommune. Jeg har valgt temaet fordi jeg opplever en økning i utbygging av basebarnehager. Dette skjer til tross for kritiske innspill til basebarnehagebygget som arena for pedagogisk virksomhet fra forskere og profesjonsutøvere. Jeg undersøker om politisk vedtatt regelverk kan føre til en nedprioritering av pedagogiske vurderinger i utforming av barnehagebyggene.

Forskningsspørsmålet er på bakgrunn av dette: Hvordan kan diskurser knyttet til prosessen mot basebarnehagebygget leses i et mulig spenningsfelt mellom beslutningsmyndigheters regelverk til utforming av barnehagebygg, profesjonsfaglige vurderinger og kritisk forskning i feltet?

Den teoretiske og metodologiske tilnærmingen til temaet er kritisk diskursanalyse inspirert av Norman Faircloughs og hans tredimensjonale analysemodell med vekt på tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Datamaterialet som ligger til grunn for analysen, er Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo kommune (2015), ti artikler fra fagbladet Første Steg (2010 – 2014), forskning på basebarnehager, artikler fra aviser, bilder og websider. I tillegg benyttes eksempler fra reetablering av en gammel fire- avdelings barnehage til et bygg tegnet som basebarnehage, og senere omgjort til en hybrid løsning mellom en avdelings- og et basebarnehagebygg.

Jeg presenterer empiri og forskningsmaterialet som understøtter byggets betydning i pedagogisk virksomhet, og trekker spesielt frem noen kritiske aspekter ved basebarnehagelignende bygninger. Jeg har valgt å analysere diskurser i Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo kommune (2015), og med det søker jeg å løfte fram hvordan politiske intensjoner materialiserer seg i planleggingsprosessen av barnehagebygget. Med dette ønsker jeg å utvikle kunnskap om implikasjoner av planleggingsprosessen for barnehagebygget som rammebetingelse.

Diskursene som analyseres er brukermedvirkningsdiskursen, basediskursen og standardiseringsdiskursen. I de tre diskursene analyseres begreper som kan sies å befinne seg i et mulig spenningsfelt mellom politisk styrte diskurser og barnehagefaglige diskurser. Jeg argumenterer for hvorfor politiske vedtatte regelverk kan sees på som motdiskurser til forskning og barnehagefaglige diskurser.

Jeg diskuterer min forskerposisjon med etiske refleksjoner, spesielt i forhold til at jeg er kritisk til basebarnehagebygget og samtidig er barnehagelærer og forsker. Oppsummering av studien kan synes å underbygge teorier om at planleggingsprosessen mot basebarnehagebygget er preget av politiske og økonomiske diskurser i større grad enn pedagogiske.

Summary

In this study I have critically investigated the process of planning of kindergardenbuildings called “basebarnehagebygg”¹ in Oslo. I have chosen this subject because I experience an increase in expansion of these buildings in spite of critical approach to “basebarnehagebygg” as an arena for pedagogical activity from researchers and profession performers. I investigate if political can lead to a down priority of pedagogical judgements in the design of these kindergardenbuildings.

The research question on this background is: How can discourses joined to the process towards basebuildings be read in a possible tension field between decisionmaking authorities’ set of rules for kindergardenbuildings, professional technical judgement and critical research in the field?

The theoretical and methodological approach to the subject is Critical discourse analysis inspired by Norman Faircloughs and his threedimensional model for analysis with weight on text, discursive practice, and social practice. The data material which constitute the basis for the analysis is “Standard kravspesifikasjoner I Oslo kommune” (Standard requirements specifications for kindergardenbuildings) in The county of Oslo municipality (2015), recent research, ten articles from the journal “Første Steg”(2010 – 2014), photos and webpages. In addition to these I use examples from the re-establishment of an old traditional four ward kindergarten into a building designed as a basebuilding, and later converted to a hybrid solution of something in between a ward kindergarten and a basebuilding. I present empiricism and research material that support the building’s signification in pedagogical activity, and I especially point to some critical aspects on basebuildingalike buildings. I have chosen to analyse discourses in Standard Requirements Specifications for kindergardenbuildings in Oslo municipality (2015). In this way I seek to lift and bring forth knowledge of the implicatilons of the planningprocess of kindergardenbuilding as framework conditions. The discourses which are being analysed are client participation, the base discourse and the discourse of Standard requirements. The three discourses ideas which can be said to stay in a possible tension field between political governed discourses and professional discourses will be analysed. I argue

¹ Basebuildings are new kindergarden architecture designed to contain a larger amaount of children than the traditional kindergarden. These buildings are called «basebarnehager». The buildings are devided into «bases» with aproximately 14 to 18 children in each room. In addition there are special rooms designed for specific activities like handcraft and fysical activities. The kitchens and wardrobes are designed for a large number of children to eat and dress/undress together.

why political accepted set of rules can be seen as contra discourses to research and nursery professional discourses.

I discuss my position as a researcher with ethical reflections, especially since I am critical to basebulidings and at the same time am a professional kindergarten teacher and researcher. This study can be said to underline how theories about planning of kindergardenbuildings are designed with political and economical purposes rather than pedagogical reasons.

1. Innledning

I masteroppgaven har jeg kritisk undersøkt planleggingsprosessen av basebarnehagebygg i Oslo kommune. Temaet er valgt på bakgrunn av at jeg opplever en økning i utbygging av basebarnehager. Dette skjer til tross for kritiske innspill til basebarnehagebygget som arena for pedagogisk virksomhet fra forskere og profesjonsutøvere (Nordin-Hultmann 2004; Seland 2009; Berge 2015). Jeg har stilt spørsmålsteget ved om basebarnehagebyggets utforming gir gode nok rammevilkår for barn og ansatte. Jeg har undret meg over hvorfor basebarnehagebyggene blir, slik jeg oppfatter det, svært like i utforming. Og jeg spør også om hvordan og i hvilken grad barnehagelærere blir involvert i prosessen rundt utvikling av nye barnehagebygg? I oppgaven ønsker jeg å utforske i hvilken grad politisk vedtatt regelverk² kan føre til en nedprioritering av pedagogiske vurderinger i utforming av barnehagebygget.³

Oppgaven er en kvalitativ studie med utgangspunkt i planleggingsprosessen av en basebarnehage i Oslo kommune. Jeg benytter meg av ulike typer empirisk materiale som egne observasjoner, fagartikler og forskning, for å undersøke retorikken i Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015). Det empiriske materialet vil ligge til grunn for en analyse av prosessen som foregår når beslutningsmyndigheter, arkitekter og barnehagelærere planlegger og utformer dagens barnehagebygg.

Egen erfaring som barnehagelærer fra midten av 80-tallet og den historiske og politiske utviklingen frem til dagens barnehage, danner grunnlaget for min interesse for barns muligheter og begrensninger i barnehagebyggene. Materialitet og fysiske strukturer skaper betingelser for menneskers handlinger, sier Becher & Evenstad (2015). Dette kan ses i sammenheng med barnehagebygg som kontekst for praksiser i barnehagen, og barnehagebyggets utforming får noen implikasjoner for barns og ansattes hverdag. Temaet for masteroppgaven er prosessen rundt utviklingen av basebarnehagebygget slik det fremtrer arkitektonisk, samt hvilke argumentasjoner som brukes i utforming og endring av barnehagebygg.

² I oppgaven dreier det politisk vedtatte regelverket seg om Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo Kommune (Oslo kommune 2015)

³ Oppgaven er preget av mine verdier og vurderinger i den forstand at det er jeg som har lest og analysert litteratur og empiri. En annen leser vil kunne lese noe helt annet ut av det samme materialet (Lind 2015, s.54)

1.1 Oppgavens oppbygging

I kapittel 1 presenteres bakgrunn for valg av tema og avgrensning av oppgaven, samt avklaring av sentrale begreper. Deretter beskrives forskningsfokus, forskningsspørsmål, vitenskapsteoretisk ståsted og forskerposisjon. Videre gjøres det rede for diskursbegrepet og tre diskurser som er utgangspunkt for analysen.

I kapittel 2 redegjør jeg for bakgrunn for valg av tema ved å trekke noen linjer i utviklingen fra avdelingsorganisering til basebarnehagebygget, samt at jeg kobler dette til en utvikling fra en sosialpedagogisk tradisjon til nyliberalistiske ideer. Deretter trekkes noen linjer mellom samfunnsutvikling, historikk og arkitektur, og plan- og lovverk knyttet til dagens barnehagebygg presenteres

I kapittel 3 presenteres oppgavens empiri. Jeg gjør rede for forskningsfeltet med vekt på kritiske funn i baseorganisering. Deretter presenteres empirisk materialet i form av utdrag fra fagartikler, samt at jeg skisserer prosessen rundt eksempelbygget.

I kapittel 4 redegjør jeg for oppgavens teoretiske rammeverk. Jeg plasserer kritisk diskursanalyse i en vitenskapsteoretisk kontekst og skisserer diskursanalysens teoretiske opprinnelse. Deretter gjør jeg rede for kritisk diskursanalyse i lys av Fairclough teori, samt at jeg gjør greie for noen sider ved diskurs og diskursorden som er aktuelle for studien. Deretter kobles diskursbegrepet til begrepene makt og disiplinering i institusjoner, materialitet og yrkesidentitet. Til slutt reflekterer jeg rundt noen kritiske innvendinger til bruk av kritisk diskursanalyse.

I kapittel 5 gjøres det rede for oppgavens metodologi. Deretter reflekterer jeg rundt min forskerposisjon i forhold til metodologi. Så gjør jeg rede for Faircloughs kritiske analysemodell med temaene tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Til slutt drøftes oppgavens troverdighet og gyldighet, samt noen etiske refleksjoner.

I kapittel 6 skriver jeg frem mine lesninger av diskurser i datamaterialet, relatert til teorien som ble presentert i kapittel 4, samt refleksjoner tilknyttet studien. Jeg analyserer og drøfter brukermedvirkningsdiskursen, basediskursen og standardiseringsdiskursen opp mot Faircloughs begreper i analysemodellen, og kobler dem videre opp mot teorier og aktuelle barnehagepolitiske tendenser i samfunnet. Deretter leser jeg noen diskurser i kravspesifikasjonen som motdiskurser til det barnehagefaglige.

I kapittel 7 kommer jeg med avsluttende refleksjoner rundt hva barnehagebygg kan være og bli, samt en oppsummering av oppgavens tematikk.

Jeg avslutter kapitlene med en kort oppsummering.

1.2 Utgangspunkt for valg av tema

«We worked together like a triangle». Dette svarte styreren av Fuji-kindergarden, da jeg spurte om han deltok i planleggingsprosessen av det helt spesielle barnehagebygget utenfor Tokyo i Japan (Thu-Huong 2015). Med dette svaret mente han at arkitekten, barnehagelærerne og han selv samarbeidet tett under planleggingsprosessen av barnehagebygget formet som en sirkel med en åpen plass i midten, og lekeplass for barna oppe på taket.

Fuji-kindergarden formet som en sirkel, med klatretrær som stikker opp gjennom taket.

På den åpne plassen i midten finnes vannposter til lek. Det samme er å finne inne i rommene. Maisen som henger til tørk oppunder taket er dyrket i barnehagens egen åker.⁴

⁴ Bildene med barn tilstede er hentet fra nettsiden <http://ideas.ted.com/inside-the-worlds-best-kindergarten> (hentet 11.12.2017). Bildene av vannpost inne og mais har jeg selv tatt under besøket i barnehagen våren 2017.

Jeg fikk anledning til å besøke Fuji-kindergarden våren 2017, og ble fascinert av det tette samarbeidet mellom arkitekten, styreren og barnehagelærerne i utformingen av Fuji-bygget. Det japanske barnehagebygget var annerledes enn alle andre barnehagebygg jeg har sett, og inspirerte til utforskning av prosesser i utforming av barnehagebygget. Jeg ble opptatt av Fuji-bygget tidlig i masterstudiet, og en av oppgavene jeg skrev handlet om en arkitekts tanker bak utforming av et barnehagebygg i Japan, sammenlignet med et arkitektfirmas ideer bak et bygg i Norge. I dette tilfellet var det svært interessant å oppdage hvordan synet på barn påvirket arkitekten Takaharu Tezukas (Tezuka 2015) tanker bak utformingen av Fuji-bygget i Japan. Dette inspirerte til refleksjoner rundt hva barnehagebygg kan være og bli. Det tette samarbeide mellom barnehagelærere og arkitekter i utforming av det japanske barnehagebygget satte meg på ideen om å utforske hvordan prosesser foregår i utforming av barnehagebygg i Norge.

En annen grunn til ønske om å rette fokuset mot utforming av barnehagebygg, er refleksjoner rundt muligheter og begrensninger basebarnehagebygget gir som pedagogisk arena. Da Sverige på 80-tallet satte i gang forsøk med å bygge basebarnehager, ble dette grundig undersøkt og utprøvd før det ble satt i gang (Nordin-Hultman 2004). Etter en periode med utbygging av slike basebarnehager, ble forsøket stoppet. Både foreldre og ansatte i barnehagene ønsket seg tilbake til den tradisjonelle avdelingsbarnehagen, blant annet fordi de ansatte følte at de bedre kunne gi barna trygg og nær omsorg i en tradisjonell avdelingsbarnehage. Nordin-Hultmanns funn (2004) kan synes å være i tråd med forskning utført i basebarnehager i Norge (Seland 2009; Berge 2015). Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 3, avsnitt 1.

Da jeg startet på masterprosjektet, var tanken å utforske hvordan og i hvilken grad man tenker barn i utforming av barnehagebyggene. Jeg ønsket å få kunnskap om i hvilken grad det tas hensyn til forskning om barn i prosessen mot utvikling av barnehagebygget. Likeledes ønsket jeg å undersøke i hvilken grad verdier og syn på barn ble lagt til grunn når nye barnehager skal bygges. Jeg ville se på om det kunne være faktorer som for eksempel økonomi, eller en diskursiv forståelse blant arkitekter og beslutningsmyndigheter som preget hvordan barnehagebygg utformes.

I det neste avsnittet vil jeg redegjøre for prosessen som førte til valg av forskningsfokus for studien, og jeg vil komme med noen avklaringer av begreper og avgrensning av oppgaven.

1.3 Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg og det hybride barnehagebygget.

Tilfeldigheter gjorde at jeg våren og høsten 2016, samt våren 2017 fikk følge prosessen rundt planer for reetablering av barnehagebygget jeg har vært engasjert i som støttepedagog, heretter kalt eksempelbygget. Jeg fikk anledning til å være observatør i en planleggingsprosess der en gammel fire-avdelings kommunal barnehage skulle rives og erstattes med et nytt og større bygg. Ønske fra de ansatte⁵ var at det nye bygget skulle beholdes som avdelingsbarnehage, mens prosjektet på nybygg ble lagt ut til anbud som et basebarnehagebygg, heretter også kalt basebygg.

Underveis i prosessen ble jeg oppmerksom på Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015) som ligger til grunn for bygging av nye barnehager i Oslo. Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg ble vedtatt av Byrådet i Oslo 20.08.15 (Oslo kommune 2015), og beskriver krav som stilles til utforming av barnehagebygg i Oslo kommune uavhengig av hvem som skal drifte byggene⁶. Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg legger opp til at alle nye barnehager, og rehabilitering av gamle barnehagebygg skal bygges etter baseprinsippet. Det betyr at alle barnehager skal bygges med base- og temarom (Oslo kommune 2015, jf. kap. 4), samt fellesarealer (Oslo kommune 2015, jf. kap. 5). Det tradisjonelle avdelingsbarnehagebygget er ikke lenger en del av vokabularet i Standard kravspesifikasjon til barnehagebygg i Oslo kommune (2015), heretter også kalt kravspesifikasjonen.

Planer for eksempelbygget endte med en utforming som i utgangspunktet var tegnet som et basebarnehagebygg og siden omgjort til delvis å ligne en avdelingsbarnehage. Derav begrepet hybrid, eller «noe som fremkommer ved krysning eller sammensetning av flere elementer» (Brøgger 2018). Etymologisk stammer ordet hybrid fra det latinske begrepet *ibrida* eller oversatt til norsk som *bastard* (Caprona 2013, s.1358). Bastardbegrepet kan fra eldre tid knyttes til barn født utenfor ekteskap, og er et substantiv som her kan tolkes med negativ klang (Caprona 2013, s. 31). Et eksempel på at hybridbegrepet også kan ha positive konnotasjoner, kan være «hybridbil» (Schøyen 2017). Dette er et begrep fra nyere tid som har egenskaper i tråd med

⁵ De ansatte v/styrer i eksempelbygget er informert om innholdet i studien, og styrer har godkjent at det vises til deres begrunnelser og ønsker i utforming av eksempelbygget.

⁶ Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015) kommer i tillegg til gjeldende lover og regler for bygg generelt og for denne type bygg spesielt. Kravene til byggene er beskrevet på 36 sider med detaljerte opplysninger om alt fra materialer, lys- og lydforhold, miljø- og sikkerhetsbeskrivelser, standardiserte løsninger osv.

nåtidens miljøbudskap. Hybridbilen kan kjøre elektrisk og dermed spare utslipp og utgifter, samtidig som bilen har mulighet for å kjøre lengre avstander med bensin. Med eksemplene vil jeg vise at hybridbegrepet i oppgaven er verdiladet ved at jeg som forsker legger min tolkning av eksempelbygget til grunn som et hybrid barnehagebygg. Hybrid kan i oppgaven forstås som diskurser som blandes, støter mot hverandre og blir til noe «annet» rundt utformingen av barnehagebygget. I oppgaven er det mine tolkninger og verdier som leses inn i hybridbegrepet slik det presenteres og brukes i forbindelse med barnehagebygget.

Den hybride løsningen på utformingen av eksempelbygget oppsto etter et politisk vedtak i Byrådet august 2016 (Oslo Byråd sak 1082/16). Et unntak fra regelen om at alle barnehager skal bygges etter baseprinsippet, gjorde det mulig delvis å møte de ansattes ønsker om en avdelingsorganisering. Dette innebar at eksempelbygget fikk omgjort temarom til ekstra små rom i tilknytning til noen av basene. Evenstad (2010, s.27) skriver at i planlegging av barnehagebygg brukes basebegrepet om hybride løsninger som verken er avdelings- eller baseorganisert. Jeg vil komme tilbake til barnehagebyggets hybride løsninger senere i oppgaven. Dette danner grunnlaget for ønske om å undersøke diskurser i planleggingsprosessen frem mot ferdig bygg. Det var flere grunner til at de ansatte i eksempelbygget ønsket å beholde en avdelingsstruktur, noe jeg vil komme tilbake til i analysedelen. I planleggingsprosessen mot eksempelbygget ble jeg imidlertid opptatt av hvorfor det skulle bygges et basebarnehagebygg. Hva skjedde underveis i prosessen, hvilke diskurser involveres, og hvordan posisjoneres bygget i diskursene slik at det endte som en hybrid løsning mellom et basebygg og en avdelingsbarnehage?

Med utgangspunkt i prosessen frem mot eksempelbygget, har jeg valgt å analysere diskurser i kravspesifikasjonen som kan ses i relasjon til utvikling og endringer i barnehagebyggets utforming. Utformingen av kravspesifikasjoner til barnehagebygg er ikke entydige i Norge⁷, men på grunn av oppgavens omfang vil jeg ikke gå inn på variasjoner mellom kommunene i denne oppgaven. Her begrenses studien til Oslo kommunes kravspesifikasjoner (2015), som jeg anser som relevant i forhold til denne oppgaven. Jeg mener likevel at min studie peker på noen forståelser som er overførbare til det som gjelder utvikling av fremtidens barnehagebygg.

⁷ I Funksjons- og arealprogrammet til Trondheim kommune har et kapittel med overskriften: «Det fysiske miljøet som pedagogisk ressurs». Denne formuleringen og tema finnes ikke i Oslo kommunes kravspesifikasjoner, og kan være et eksempel på ulikheter mellom kommuner. (Trondheim kommune 2014).

1.4 Forskningsfokus: Politisk styring eller barnehagefaglige vurderinger

Tanker og ideer bak barnehagebyggets utforming og arkitektur er, slik jeg ser det, et tema som legger noen premisser for barn og voksnes hverdag i barnehagen. Ved å utforske om det finnes et spenningsfelt mellom et politisk vedtatt dokument og profesjonsutøvelse og forskning i barnehagefeltet, ønsker jeg å rette fokus mot det jeg oppfatter som et underkommunisert område av mulige motsetninger mellom politisk styring og profesjonsfaglige vurderinger i barnehagefeltet. Et spenningsfelt kan i studien sies å være knyttet til hva som kan ses på som gyldig kunnskap i utvikling av nye barnehagebygg, og hvem som skal ha definisjonsmakten på hva som anses som et godt barnehagebygg. Slik jeg ser det, blir utformingen av barnehagebyggene konstruert og definert av aktører med ulike agendaer innenfor blant annet politiske, økonomiske og pedagogiske diskurser. Dette kan skape interessekonflikter mellom de ulike aktørene i en planleggingsprosess, og dermed et potensielt spenningsfelt hvor ulike diskurser brytes og støter sammen.

Lind har i sin masteroppgave (2015) skrevet om kampen om anerkjennelse av barnehagelæreryrket som profesjon, og hun beskriver hvordan økt styring utenfra vil kunne begrense barnehagelærerens autonomi. I denne oppgaven vil Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo kommune (2015) kunne sies å være et styringsdokument som kan gi begrensede muligheter for barnehagelærerens medvirkning i planleggingsprosessen av barnehagebyggets utforming. Etter min mening kan barnehagelærerens medvirkning i utformingen av barnehagebygget, være av betydning for byggets fungering som med- eller motspiller for profesjonsutøvelse i barnehagen.

I likhet med Lind er jeg opptatt av anerkjennelse av barnehagelæreryrket som profesjon. I planlegging og utforming av nye barnehagebygg, kan det bety at forskning og barnehagelærerens kunnskap om sammenhengen mellom bygg og pedagogisk miljø bør legges til grunn. Ved å rette blikket mot prosessen som foregår før bygget står ferdig, vil jeg å bidra til økt kunnskap om implikasjoner for byggets fungering som rammebetingelse for pedagogisk virksomhet. Med dette mener jeg at barnehagelærere som faggruppe, i større grad bør oppnå innflytelse i prosessen med utvikling av nye barnehagebygg. Kanskje det finnes løsninger som

ivaretar mangfold og forskjellighet⁸ hos barn og voksne på en annen måte enn dagens, og det jeg oppfatter som standardiserte barnehagebygg. Kolsrud (Kolsrud i Blaafalk, Solheim & Aaserud, 2017) skriver om barnehagelæreren som deltaker eller tilskuer i samfunnsdebatten (2017 s, 61). Som forsker og barnehagelærer ønsker jeg å være deltaker i samfunnsdebatten ved å løfte frem betydningen av barnehagelærerens profesjonskompetanse og erfaringsbakgrunn i utforming av fremtidens barnehagebygg.

1.5 Forskningstilnærming og analyseverktøy: Noen refleksjoner

Jeg har valgt kritisk diskursanalyse som forskningstilnærming og analyseverktøy i dette prosjektet. Å analysere og reflektere rundt politisk vedtatt tekstmateriale, ser jeg på som en viktig forskningsstrategi i et demokratisk samfunn. Kalleberg (2013, s. 69) skriver at forskere må forholde seg til en virkelighet som kan være kritikkverdig, preget av makt og ulike meninger. Jeg følger Kallebergs (2013) tanker når han sier at forskerens oppgave er å identifisere, dokumentere og kritisere faktiske empiriske forhold med gode argumenter når det gjelder samfunnsaktuelle temaer (Kalleberg 2013, s.70). I tittelen på oppgaven viser jeg til kritiske lesninger, som i denne studien rettes mot planleggingsprosessen av barnehagebygget med baser. Det kritiske handler her om å identifisere og kritisk analysere diskurser i dokumenter, som her er Standard kravspesifikasjon til barnehagebygg (Oslo kommune 2015).

I denne sammenheng er det viktig å påpeke at jeg som barnehagelærer og forsker er innskrevet i diskurser innenfor egen fagtradisjon, og mitt kritiske blikk vil være preget av egen bakgrunn. Derfor tror jeg det å fokusere på diskurser gjennom et vitenskapsteoretisk perspektiv medfører refleksjoner også rundt eget blikk i prosessen. Jeg vil komme nærmere inn på egen forskerposisjon i kapittel 1.9 og 4.2.

En diskursanalytisk inngang er opptatt av språk, tekst og kommunikasjon, og jeg har latt meg inspirere av Fairclough som forener analyse av samfunnsmessige forhold og tekstanalyse (Skrede 2017, s. 12). Jeg vil benytte meg av en diskursteoretisk forståelsesramme for å

⁸ I Rammeplanen for barnehager står det at barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold, og barn skal få oppleve at det finnes mange måter å tenke, handle og leve på (Kunnskapsdepartementet 2017). I oppgaven vil jeg si at dette dreier dette seg om hvilke muligheter bygget som rammebetingelse kan være/gi for å kunne utføre pedagogisk virksomhet i tråd med Rammeplanens mål og profesjonsutøveres skjønn/kunnskap.

analysere hvordan diskurser i planleggingsprosessen forut for barnehagebyggets arkitektur kommer til uttrykk gjennom dokumenter, nærmere bestemt politisk vedtatte kravspesifikasjoner som ligger til grunn for bygging av barnehager i Oslo (Oslo kommune 2015).

Diskursbegrepet er sentralt i oppgaven, og jeg forstår Faircloughs definisjon av diskursbegrepet som et språklig mønster eller en bestemt måte å snakke om og forstå verden på (Fairclough 1992). I denne forståelsen gir diskurs betydning til en bestemt praksis og leder våre ideer og tanker i en bestemt retning. Diskurs betegner og strukturerer et bestemt domene, og lukker dermed andre betydningsmuligheter ute (Fairclough 1992). Jeg har valgt et teoretisk utgangspunkt hvor språket representerer maktbærende diskurser og kan sies å ha en sentral rolle i å konstruere forståelser for et bestemt fenomen innenfor en kultur eller et samfunn (Neumann 2001). I et slikt perspektiv kan diskurser rundt barnehagebyggets arkitektur forstås som et fenomen ut fra en kulturs tidsånd (James & Prout 1990). Menneskeskapte begreper og kategorier som for eksempel basebarnehage, kan her sies å legge føringer for de perspektiver kunnskap konstrueres i (Burr 2003). Derfor vil det være interessant å reflektere rundt formuleringer og begreper i et politisk vedtatt dokument som legger føringer for hvordan barnehagebyggene skal se ut.

Et politisk vedtatt dokument kan sies å tilhøre en spesiell sjanger, og diskursers innhold vil påvirkes av hvilken sjanger de forholder seg til. Sjanger kan defineres som språkbruk assosiert med en spesiell aktivitet, eller som her en politisk vedtatt tekst skrevet av byråkrater, som har blitt typisk fordi den innehar karakteristikk som også kan gjenkjennes i lignende tekster (Fairclough 1993, s. 138). Begrepene som brukes setter et komplisert nettverk av forestillinger i gang, som er knyttet til denne spesielle sjangeren. I denne oppgaven kan det være interessant å undersøke hvordan diskurser i kravspesifikasjonen kan knyttes til en politisk/byråkratisk sjanger og en barnehagefaglig sjanger, og hvordan disse representerer innholdet i teksten.

Fairclough (2010, s. 292) skriver at diskurser kan konstruere en ny og mulig virkelighet, men det er ingen automatikk i at de lykkes i å frembringe denne sosiale virkeligheten. Når en diskurs har effekt, kan retorikk resultere i for eksempel endrede arkitektoniske omgivelser (Fairclough 2010). Derfor ser jeg det som interessant å reflektere rundt endringer som har skjedd i utviklingen fra avdelingsbarnehagebygg til dagens basebarnehagebygg. Jeg ser denne endringen i sammenheng med diskurser rundt andre endringer i samfunnet, som i for eksempel diskurser knyttet til arkitektur og utforming av bygg. Eksempler på dette kan være å

sammenligne basebarnehagebyggene med andre arkitektoniske utforminger av bygg som for eksempel åpne kontorlandskap, eller skolebygg med åpne og fleksible løsninger. Skrede (2017) beskriver hvordan åpne kontorlandskap har blitt vanlig og blir legitimert med at det er fleksibelt og stimulerer til samarbeid, samtidig som mange må sitte med hodetelefoner for å holde støy ute. Åpne klasserom, eller såkalte baseskoler, har nærmest blitt normal standard, til tross for at mange fagfolk mener læring fungerer dårligere i fleksible løsninger enn i tradisjonelle klasserom (Skrede 2017, s. 64). Skrede (2017, s. 16) skriver at det er mye diskursivt arbeid som ligger bak for å skjule at motivet for omleggingen også handler om andre agendaer som for eksempel økonomisk sparing. Disse eksemplene kan sies å representere min forståelse av det jeg legger i et spenningsfelt mellom ulike diskurser. I et potensielt spenningsfelt mellom de tradisjonelle avdelingsbarnehagebyggene og de nye basebyggene reflekterer jeg i oppgaven rundt ulike diskurser som brytes, settes i spill og blandes med andre diskurser og nye praksiser.

Fairclough forener det teoretiske og metodiske i sin måte å analysere hvordan tekster opererer og konstruerer virkeligheter innenfor et område. Språkbruk signaliserer holdninger og verdier, og vil kunne være av stor betydning for prosesser frem mot ferdig barnehagebygg, og dermed også for barnehagebyggets fungering for pedagogisk virksomhet. Kritisk diskursanalyse der en diskursiv planleggingsprosess av barnehagebygget på lokalt nivå kan ses i sammenheng med diskurser med ulike agendaer, vil kanskje kunne gi kunnskap som kan være med å påvirke fremtidens utforming av barnehagebygg. I oppgaven kan diskurser rundt planleggingsprosessen på lokalt nivå kunne ses i sammenheng med blant annet samfunnets behov for flere barnehageplasser, og dermed en utvikling mot større og nye former for barnehagebygg. Dette vil jeg komme nærmere inn på i avsnittet «fra avdelingsbarnehage til basebarnehage», (Se kapittel 2.1 og analysekapittel)

1.6 Barnehagebygget og tre diskurser

Før jeg startet med prosjektet hadde jeg en ide om at det var diskurser innenfor arkitektur som preget utforming av barnehagebyggene. Ved å følge prosessen i utvikling av eksempelbygget, ble jeg oppmerksom på diskurser i kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015) som også kunne synes å prege planleggingsprosessen. Otterstad & Andersen (2012) skriver at det er viktig å forstå hvilke posisjoner politiske dokumenter kan få for barnehagefeltet. De beskriver politiske dokumenter som arena for komplekse spenningsforhold, der nye begreper om mening skapes, eller diskurser produseres (Otterstad & Andersen 2012).

Det kunne se ut som om diskurser lest i kravspesifikasjonen langt på vei la premissene for barnehagebyggenes utforming, og jeg undret meg på hvordan de barnehagefaglige diskursene ble involvert i en slik planleggingsprosess. Denne undringen førte til et ønske om å se på hvordan diskurser rundt utforming av barnehagebygg produseres. Jeg bestemte meg for å undersøke hvordan retorikken i kravspesifikasjonen var preget av en barnehagefaglig sjanger (se kapittel 1.5), og i hvilken grad en politisk og byråkratisk sjanger med vekt på tekniske løsninger kunne leses i kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015).

I oppgaven har jeg valgt å organisere analysedelen rundt diskurser knyttet til begrepene brukermedvirkning, baseorganisering og standardisering. Dette er tre diskurser jeg fant sentrale i kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015), samt i prosessen rundt reetablering av eksempelbygget. I analysen vil jeg undersøke hvordan de tre diskursene kan leses i et mulig spenningsfelt mellom barnehagefaglig forskning og profesjonsutøvelse, og politiske beslutninger og byråkratisk regelverk. Her vil jeg kort presentere bakgrunnen for valg av de tre diskursene.

1. Brukermedvirkningsdiskursen

Brukermedvirkning har vært et sentralt mål i norsk velferdspolitik (Askheim 2017). På individnivå har brukermedvirkning handlet om den enkeltes rettigheter til for eksempel å kunne påvirke eget helsetilbud (Askheim 2017). På systemnivå kan brukermedvirkning handle om hvordan representanter for brukere involveres i diskusjoner om hvordan ulike tjenester bør utformes. Dette kan skje gjennom representasjon i for eksempel råd eller utvalg (Askheim 2017). I oppgaven forstår jeg de ansatte med barnehagefaglig bakgrunn som representanter for barn og ansatte i planleggingsprosessen av barnehagebygget. Jeg ble interessert i de ansattes muligheter for brukermedvirkning til byggets utforming i forbindelse med planleggingsprosessen mot eksempelbygget.

Jeg deltok som observatør⁹ på to brukermøter i regi av byggherre i planleggingsprosessen for eksempelbygget. Mine observasjoner i møtene førte til en undring rundt hvilke faktorer som ble lagt til grunn for utforming av eksempelbygget. I et notat fra et Byråden for oppvekst og kunnskap (vedlegg 2) nevnes brukermedvirkning i forbindelse med kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015) og utforming av barnehagebygget.

⁹ Jeg kommer tilbake til min posisjon som observatør i kapittel 1.9.

Ved hvert nytt barnehageprosjekt er den aktuelle bydelen involvert i tilbudsevalueringen og innspill fra bydel hensyntas. I tillegg avholdes det flere brukermedvirkningsmøter når entreprenør er valgt, hvor bydel og eventuelle barnehageansatte kommer med innspill på den valgte entreprenørens løsningsforslag. Det er viktig at respektiv bydel, som den fremtidige drifter av barnehagen, involveres løpende (Notat 67/2017. Vedlegg 2).

Her nevnes det at barnehageansatte kan komme med innspill til den valgte entreprenørens løsningsforslag. I oppgaven vil jeg undersøke hva som ligger i brukermedvirkningsbegrepet slik det er nevnt i kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015), og hvem brukere er i denne sammenheng. Jeg stiller meg undrende til hvilke muligheter barnehagelærere som profesjonsutøvere har til medvirkning i utforming av barnehagebygget.

2. Basediskursen

En annen diskurs som utpekte seg i planleggingsprosessen mot eksempelbygget, var basebarnehagebygget kontra en avdelingsbarnehage. Slik jeg oppfattet det, ønsket de ansatte i barnehagen å beholde avdelingsorganisering, mens prosjektet ble annonsert som en totalentreprise på et basebarnehagebygg. Her opplevde jeg at ulike faggrupper forholdt seg svært ulikt til forståelser av begrepet basebarnehage, og dette ble en sentral diskurs i utformingen av eksempelbygget. Det endte med tegninger av et bygg som i utgangspunktet var tegnet som en basebarnehage, og i ettertid endret til en hybrid løsning mellom en avdelingsbarnehage og et basebarnehagebygg. Som jeg har vært inne på tidligere, skriver Evenstad (2010) at i planlegging og drift av barnehager kan både barnehagebyggets planløsning, organisering og det essensielle i barnehagens pedagogiske innhold bli utydelig når basebegrepet brukes om hybride løsninger som verken er avdelings- eller baseorganisert. «Vi trenger en diskusjon om begreper og hvor vi vil med barnehagebygg, barnehagens innhold og organisering», skriver Evenstad (2010, s. 27). Jeg ble interessert i å undersøke diskurser i forbindelse med de ansattes ønske om en avdelingsorganisering, samt hvilke diskurser som kunne knyttes til at avdelingsbegrepet ble skiftet ut med basebegrepet i kravspesifikasjonen.

3. Standardiseringsdiskursen

Dahl & Evenstad (2011) skriver om barnehagebygg som blir overraskende like, selv om det er forskjellige arkitektfirmaer som tegner byggene. De peker på entrepriseformen, som innebærer at ulike entreprenørfirmaer konkurrerer om å vinne anbudsrunder der økonomiske og utformingsmessige premisser er lagt på forhånd. Utviklingen av standardiserte utforminger av basebyggene er en utvikling som debatteres i barnehage- og forskningsmiljø (se kapittel 3.2 forskningsfeltet). Jeg stiller meg undrende til om standardiserte løsninger kan skape

forutsetninger for at hvert enkelt barn skal kunne medvirke i egen hverdag på en god måte (Kunnskapsdepartementet 2017), og bli aktive deltakere i samfunnet de vokser opp i og er en del av. Jeg vil undersøke implikasjoner standardiseringsdiskursen i kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015) kan føre til i utformingen av barnehagebygg i Oslo kommune.

1.7 Forskningsspørsmål

Forskningsspørsmålet er på bakgrunn av dette:

Hvordan kan diskurser knyttet til prosessen mot basebarnehagebygget leses i et mulig spenningsfelt mellom beslutningsmyndigheters regelverk til utforming av barnehagebygg, profesjonsfaglige vurderinger og kritisk forskning i feltet?

1.8 Oppgavens vitenskapsteoretiske posisjonering

Vitenskapsteori kan sies å være refleksjoner over hvordan vi kan og bør gå frem for å generere kunnskap eller vitenskapelige innsikter (Skrede 2017, s. 72). Valg av vitenskapsteoretisk perspektiv betyr at teoretisk kunnskap rettes mot et spesielt område av det som skal undersøkes, samtidig som det utelukker andre kunnskapsområder som vil ha mindre betydning i min oppgave (Johannesen et. al., 2010). Jeg har valgt et vitenskapsteoretisk ståsted i masteroppgaven ut fra hvordan diskurser og språk kan påvirke prosessene rundt produksjon av barnehagebygg (Richardson & St.Pierre, 2003).

Valg av teori og metodologi i oppgaven tar utgangspunkt i et vitenskapsteoretisk syn på kunnskap som innebærer ikke en søken etter én sannhet, men at det diskursivt finnes flere beskrivelser av virkeligheter. I studien vil jeg søke å finne både noen generelle kunnskaper, samt lokale og provisoriske kunnskaper, som kan sies å være et postmoderne ærend (Alvesson & Sköldberg, 2008, s. 390). Det å produsere kunnskap involverer alltid verdier, og det å skrive innebærer at forskeren alltid er til stede i det som skrives (Richardson & St.Pierre 2003, s. 960). Teksten bærer preg av en postmoderne tenkning om at kunnskap er lokal, situasjonsbestemt og forteller en side av virkeligheten. «There is no such thing as getting it right, only getting it differently contured and nuanced», skriver Richardson & St.Pierre (2003, s. 962). Postmoderne perspektiver har bidratt til å synliggjøre hvordan språket både representerer og produserer

virkelighet (Alvesson & Sköldberg, 2008). Leirpoll (2017) viser til Alvesson & Sköldberg (2008) når hun skriver at det å stille spørsmål til sannheten, er å stille spørsmål til dens bestemte form. Det er ikke det samme som å operere med et relativistisk kunnskapssyn, som gjerne er noe av kritikken rettet mot postmoderne perspektiver. Vitenskap her er like mye kritikk som det er bevis, og det å stille kritiske spørsmål ved etablert kunnskap er å lete etter andre sannheter. Hvilke spørsmål jeg som forsker stiller og hvilke svar det legges vekt på, er verdiavhengig, men likevel gyldige eller legitime så sant det er åpenhet om forskerens verdibestemte prioriteringer (Slotnes 2017). I neste avsnitt og videre i metodologikapittelet vil jeg komme nærmere inn på min posisjon som forsker. Mine prioriteringer i studien er en postmoderne inngang med vekt på språkets makt (Fairclough 2003). Med en slik prioritering velger jeg bort andre innganger til kunnskap. Jeg ønsker med studien å bidra med en kritisk stemme i den politiske debatten, og anser diskursanalysen som et egnet redskap for å kunne avdekke/dekonstruere noen etablerte og skjulte sannheter.

1.9 Forskerposisjon og etnografisk metode.

I studien har jeg fulgt prosessen med riving av en gammel barnehage og planlegging av nytt barnehagebygg. Selv om oppgaven primært kan sies å være en diskursanalyse, kan min posisjon som forsker også relateres til etnografisk forskning i den forstand at var mulig for meg å følge planleggingsprosessene fra sidelinjen som deltakende observatør. Jeg fulgte planleggingsprosessen mot eksempelbygget fra våren 2016, da det ble vedtatt at den eldre kommunale barnehagen skulle rives, og ett nytt større bygg skulle bygges. Jeg avsluttet observasjonene juni 2017, da vedtak om utforming av nytt bygg var avgjort. Underveis i prosessen mottok jeg informasjon om fremdriften i planleggingsprosessen av det nye barnehagebygget. De ulike etatene¹⁰ involvert ble informert om forskningsprosjektet, og jeg fikk tillatelse til å delta som observatør på to brukermøter med de involverte etatene. Her skrev jeg feltnotater som senere ble brukt i analysen.

Chouliaraki & Fairclough (1999) mener at diskursanalyse kan ses som ett aspekt i forskning på praksiser som arbeider sammen med andre forskningsmetoder. Med det forstår jeg at en kombinasjon av etnografisk metode og diskursanalyse styrker forskningen i det at forskeren befinner seg i praksisfeltet i en lengre periode (i Berge 2015, s. 54). Forskeren arbeider i en

¹⁰ Etatene som er involvert er barnehageadministrasjonen i kommunen (bydelen), representanter for de ansatte i barnehagen (styrer og verneombud), byggherreansvarlig, politikere og arkitektfirma.

dialektisk prosess med teori og empiri der delene forstås som gjensidig avhengige av hverandre og sammen utgjør en helhet (Fairclough 1992). Berge beskriver en arbeidsprosess der tolkningsprosessen starter med de innledende observasjonene. Forskerens forståelser må tas med i betraktningene, og ut fra en slik bakgrunn er empirien i oppgaven også et resultat av tidligere antagelser (Berge 2015, s. 56). I denne sammenheng kan min forståelse som forsker blant annet sies å henge sammen med min barnehagelærerutdanning forankret i en sosialpedagogisk tradisjon¹¹ med vekt på en ideologi preget av respekt for barns og barndommens egenart (Andresen 2012, s. 102). De erfaringer jeg har gjort som barnehagelærer gjennom mange år, har preget min faglige oppdragelse, og forskning og diskusjoner i feltet relatert til barnehagens sosialpedagogiske rolle er en del av kunnskapsbakgrunnen jeg har med meg i denne oppgaven.

Hammersley & Atkinson (2004) skriver om deltakende observasjon som en metode i etnografisk forskning. Her skaffer forskeren seg kunnskap ved å delta i det daglige livet. Metoden åpner for at forskeren kan skaffe seg kunnskap ved selv å delta i de prosesser som observeres. Hammersley & Atkinson (2004) skiller mellom forskeren som fullstendig deltaker, som innebærer at forskeren utfører observasjoner, eller til å være observatør og ikke ha noen form for kontakt med dem man observerer. Hammersley & Atkinson (2004) hevder at forskeren i de fleste tilfeller vil ha vekslende roller med hensyn til å være observatør og deltagende observatør. Metoden kan være utfordrende fordi forskeren er deltakende samtidig som situasjonen skal beskrives og sees fra ulike sider. Graden av deltakelse blir derfor sentral, både med tanke på forskningsmetodikken og i relasjon til gyldigheten av data.

Utfordringen min som forsker i denne sammenhengen var at jeg i stor grad delte samme språk og noen grunnleggende forståelser om barnehagen som institusjon med de ansatte i barnehagen, mens de offentlige etaters virke, forutsetninger og forståelser var delvis ukjent for meg. Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015), og prosessen forut for utformingen av barnehagebyggene i Oslo kommune, var ukjent for meg. I arbeidet med å forstå byggfeltet er det en fare å identifisere seg med egen faggruppes perspektiver, og ureflektert se deres forståelser og antakelser, slik at det blir vanskelig å forholde seg kritisk analytisk (Berge 2015). I en oppgave som denne, er det en fare at jeg som forsker gjennom språkliggjøringen av egne observasjoner kan komme med fortolkninger slik at analysen fanges i en lokal horisont og dermed mister en større sammenheng (Gulløv & Højlund, 2010). Selv om jeg har forsøkt å være

¹¹ Jeg vil komme tilbake til min forståelse av en sosialpedagogisk tradisjon senere i oppgaven.

kritisk til egen språkliggjøring og fortolkning, er jeg bevisst på at samspillet mellom meg som forsker og feltet det forskes på, virker til å konstruere min posisjon og identitet i feltet. Viuru & Cannella (2001) peker på utfordringer med deltakende observasjon som metode fordi dataene er ustrukturerte og forskeren tolker ulike meninger i samspill med feltet. Dilemmaet blir da at jeg som forsker vil være i besittelse av makt i den forstand at det er jeg som velger hva som observeres, hvilke stemmer som løftes frem, og utforming av denne teksten.

Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015), kan etter min mening ha avgjørende betydning for utformingen av dagens barnehagebygg i Oslo. I min analyse vil hovedfokuset være på kravspesifikasjonene, men også egne observasjoner i prosessen med planlegging av ny barnehage vil bli trukket inn som eksempler i analysedelen. Intensjonen med en slik tilnærming er å synliggjøre og identifisere diskursive mønstre og strukturer, med tanke på å få kunnskap om diskursive planleggingsprosesser av basebarnehagebygg.

Problemområder og interessekonflikter kan bli fremtredende i etableringen av basebarnehagebyggene (Berge 2015, s. 58). Derfor ser jeg det som interessant å utforske diskursive planleggingsprosesser av byggene med utgangspunkt i kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo kommune (2015). Ved å dokumentere og analysere diskursive tendenser som eksisterer empirisk, kan kritisk diskursanalyse virke som bevisstgjøring rundt sammenheng mellom diskurs, makt og samfunnsutvikling (Fairclough 1992). På bakgrunn av dette anser jeg mitt prosjekt som interessant å undersøke ut fra hvordan planleggingen av basebarnehagebygg i Oslo konstrueres og konstitueres når en ny barnehage skal bygges.

1.10 Oppsummering av kapittel 1

I innledningen har jeg redegjort for oppgavens fokus, som er en kritisk undersøkelse av planleggingsprosessen av basebarnehagebygg i Oslo kommune. Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo kommune (2015), samt observasjoner i prosessen mot reetablering av en eldre avdelingsbarnehage er interessefeltet for en kritisk diskursanalyse. Bakgrunnen for valg av temaet er en økt utbygging av basebarnehager til tross for forskning (Nordin-Hultmann 2004; Seland 2009; Berge 2015). Denne forskningen peker på at ikke alle aspekter ved basebygget gir gode rammevilkår for pedagogisk virksomhet. Det hybride barnehagebygget viser at eksempelbygget ble planlagt som et basebygg, men siden omgjort til delvis å ligne utformingen av en avdelingsbarnehage. Hybrid her kan også forstås som diskurser som blandes,

støter mot hverandre og blir til andre utforminger av barnehagebygg. Oppgavens forskningsfokus er om det finnes et spenningsfelt mellom et politisk vedtatt dokument, som her er Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015), og profesjonsutøvelse og forskning i barnehagefeltet.

Forskningstilnærming er kritisk diskursanalyse, og Faircloughs tredimensjonale analysemodell som blir benyttet som ramme for analyse av brukermedvirkningsdiskursen, basediskursen og standardiseringsdiskursen. Faircloughs forståelse av diskurs som et språklig mønster eller en bestemt måte å snakke om å forstå verden på, er sentral i analysen (Fairclough 1992). Oppgaven kan plasseres vitenskapsteoretisk innenfor en postmoderne tradisjon hvor språk representerer maktbærende diskurser. Forskerposisjon kan i tillegg til en kritisk diskursanalyse knyttes til deltakende observasjon som er en metode innenfor etnografisk forskning (Hammersley & Atkinson 2004).

2 Temaets aktualitet

Her vil jeg skissere en historisk og politisk utvikling rundt barnehagebygget. Jeg velger å se utviklingen i lys av nyliberale diskurser¹², og begrunner dette med Faircloughs (Fairclough i Skrede 2017, s.40) ideer om hvordan store endringer i blant annet utdanningsinstitusjoner kan knyttes til kapitalistiske eller nyliberale diskurser.

Jeg skisserer videre koblinger mellom arkitekturstiler, historikk og samfunnskrefter. Med dette ønsker jeg å undersøke mulige sammenhenger mellom diskurser rundt arkitektur og byggestiler. Deretter presenteres barnehagebyggets posisjonering i plan- og lovverk. Jeg skisserer utdrag fra lovverk som omhandler pedagogiske diskurser og barnehagebarnets innskriving i diskurser rundt barnehagebyggets utforming. Det gjør jeg for å få fram hvordan barnehagebyggets utforming er innskrevet i plan- og lovverk. Jeg avslutter kapittelet med en oppsummering.

2.1 Fra avdelingsorganisering til basebarnehage.

Fra en sosialpedagogisk tradisjon til nyliberalistiske ideer.

Avdelingsorganisering av barnehager har historisk vært den vanligste organiseringsformen i en sosialpedagogisk tradisjon. Barnehagefaglige diskurser har inneholdt begreper som for eksempel relasjoner, lek, samspill, omsorg og like muligheter for alle (Seland 2009). I Norge startet en utvikling av endrede barnehagemodeller og måter å organisere barnegrupper på ved inngangen til 2000-tallet (Seland 2009). Endringer i måten å bygge barnehager på, kan sees i sammenheng med behovet for å bygge flere barnehageplasser, og den politiske målsetning om full barnehagedekning ble formulert av regjeringen Bondevik II (St.meld.nr. 24 2002-2003). Retten til barnehageplass ble et faktum, og førte til et bredt politisk forlik om utbygging av barnehager (St.meld. nr.41 2008-2009: 5).

Med hurtig utbygging av nye barnehager, ble det lagt til rette for større fleksibilitet med hensyn til antall barn i gruppene (Seland 2009). Det ble åpnet for nytenkning rundt barnehagebyggets

¹² Jeg forstår nyliberalisme som en offentlig styringsform som gradvis ble innført i Norge mot slutten av 1980-tallet. Styringsformen kjennetegnes av fokus på effektivitet, resultater, marked og konkurranse, samt sterkere brukerorientering (Smeby, 2013).

arkitektur, og det ble utviklet store avdelingsløse barnehager bygd for organisering av barna i baser (Buvik, 2003).

Gjennom et samarbeid mellom storbyene i Norge ble det i 2003/04 gjennomført et prosjekt om "det nye barnehagebygget" (Buvik, 2003). Målet var å legge et økt barneperspektiv til grunn for problemstillingene og diskusjonene rundt de nye basebyggene. Rapporten ble ferdig i 2004 og skulle bidra til økt kompetanse om utforming og planløsninger for barnehager som skulle etableres eller rehabiliteres. Innholdet i rapporten skulle være til inspirasjon og refleksjon for kommunale og private prosjekteringsgrupper, dvs. planleggere, arkitekter, barnehageeiere og brukere. Ut i fra denne rapporten ble det i 2007 utarbeidet nye Funksjons- og arealprogram for kommunale barnehager (Buvik, 2003). Forslaget til Funksjons- og arealplan i Oslo ble revidert i 2012 (Oslo kommune 2012), og senere omgjort og vedtatt i 2015 som Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo Kommune 2015).

Det har etter dette blitt bygd mange nye barnehager, der planløsningene legger til rette for basedrift. Dette innebærer at barnegruppene har hvert sitt baseareal, men at øvrige fellesrom og spesialrom kan benyttes av alle gruppene på tvers. I en barnehage med for eksempel seks barnegrupper kan det være en til to garderober med tilstøtende kjøkken, seks baserom, mindre spesialrom og eventuelt et større fellesrom som ofte kalles «torg» (Seland 2009). På landsbasis er omtrent 500 barnehager, eller 10 prosent av barnehagene avdelingsfrie sone- eller basebarnehager. Avdelingsfri organisering er omtrent like vanlig for kommunale som for private barnehager. I Oslo kommune er prosentandelen basebarnehagebygg høyere enn på landsbasis (Utdanningsdirektoratet 2016).

Bygging av barnehager foregår i dag i stort omfang og involverer i tillegg til barnehagefaglige diskurser, både politiske og økonomiske diskurser. Eksempler på barnehagefaglige diskurser kan være bemanningsdiskursen, kvalitetsdiskursen, eller læringsdiskursen. Innenfor politiske og økonomiske diskurser kan nyliberale diskurser med et effektivitetsfokus nevnes. Skrede (2017) skriver at nyliberale diskurser kan synes å dominere dagens barnehageutbygging: «I tråd med nyliberal tenkning skulle økt statlig satsing og et forsterket kommunalt ansvar gi flere og billigere plasser» (Skrede 2017, s. 55). Han mener at det ikke er barnehagefaglige diskurser som for eksempel innsikt i sosiale prosesser eller en eksistensiell forståelse av det å være menneske som er hovedanliggende i et nyliberalt perspektiv. Det er snarere markedets kalkulerende rasjonalitet hvor ting må lønne seg økonomisk, som er rådende. En slik tankegang kan, slik jeg ser det, kobles til målet om å imøtekomme full barnehagedekning. Det ble i løpet av få år

iverksatt full reorganisering av barnehagesektoren, og flere kommuner fulgte baseprinsippet for bygging av nye barnehager, samt i reetablering av etablerte barnehager. Dette innebar at den tradisjonelle barnehagen med faste rom, barn og ansatte ble erstattet med baseareal og fellesareal, og gjerne med flere barn enn i den tradisjonelle avdelingsbarnehagen.

Fairclough (gjengitt i Skrede 2017, s. 40) beskriver nyliberalistiske ideer som en sentral ideologi kritisk diskursanalyse ønsker å utfordre. Skrede (2017, s. 46) skriver om hvordan nyliberalisme aktualiseres i ulike kontekster. I denne oppgaven vil jeg analysere hvorvidt nyliberalistiske ideer kan leses i diskurser i kravspesifikasjonen. Jeg undres på om diskurser rundt utformingen av basebarnehagebygget kan leses som et resultat av en nyliberal logikk der diskurser rundt effektivitet og økonomisk lønnsomhet kan synes å overstyre barnehagefaglige diskurser hvor sosiale prosesser er i fokus. Både Berge (2015) og Seland (2009) har i sin forskning beskrevet tendenser i byggingen av basebarnehager, som slik jeg ser det, kan plasseres i et nyliberalt paradigme. Dette vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 3 når forskningsfeltet skal presenteres.

2.2 Arkitektur og historikk

I det videre skisseres hvordan diskurser rundt endringer i arkitektonisk utforming kan sees i sammenheng med historiske og politiske diskurser i samfunnet. Dette for å synliggjøre hvordan endringer i barnehagens arkitektur kan knyttes til dominerende holdninger og krefter innen en samfunnsepoke.

Thiis-Evensen, professor ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, skrev i en kronikk i Aftenposten 01.03.2017 (Thiis-Evensen, 2017) om arkitektur som er direkte medvirkende på alle nivåer i våre samfunnsforståelser. Han siterer Winston Churchills utsagn: «Først former vi arkitekturen, så former den oss». Thiis-Evensen spør om hva årsaken er til at historien former stilene så forskjellige. Hans forklaring ligger i ordet stil, som er avledet av det latinske stilus, som betyr skrivemåte. «Slik avspeiler stilene de enkelte epokenes «personlighet» som er dannet av de holdningene som dominerer i hver epoke og som skifter alt etter de samfunnskraftene som er sterkest.» skriver han (Thiis-Evensen, 2017).

Thiis-Evensen (2017) skisserer en historikk med gotikken på 1200-tallet hvor samfunnets holdninger var gjennomsyret av kristendommen og pavedømmet. Diskurser som førte til at

kirkebygget var den viktigste byggeoppgaven, og som ga spissbuer og glassvegger som det tydeligste uttrykk for ideene om det «åndeliggjorte» samfunnet. Thiis-Evensen beskriver «rasjonalismens» århundre som på 1900-tallet sprang ut av diskurser knyttet til industrisamfunnet, og som kom med nye tanker om individuell frihet. Modernismen startet med arbeiderboligen som den viktigste byggeoppgaven, og den skulle formes som en hygienisk «maskin til å bo i», skriver han (2017).

Hundre år senere er det kulturbygg og subjektivisme som preger diskursene. Nå ser vi kollisjoner mellom abstrakte former slik som skråflatene over operaen i Oslo, og bølgeformene rundt museet i Bilbao. Thiis-Evensen (2017) hevder at holdninger endres, og at diskurser rundt klodens redning snart kan bli å lese i arkitekturs former. Dette er interessant ut fra fokuset på miljøvennlig materiale i Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015). I analysen vil jeg gå nærmere inn på hvordan diskurser om miljø kan leses i kravspesifikasjonen.

Thiis-Evensen (2017) mener at arkitektur har betydning i vårt dagligliv. Den former oss på alle nivåer i et menneskes liv ved vår avhengighet av bygningen, stedet og samfunnet, der innholdet i hver av dem uttrykkes i husets fortellinger. Bygningen forteller om individet og dets bruk av huset til å bo og arbeide i. Bygningens stilformer forteller om diskurser i samfunnets holdninger, både om vår egen tids og historiens, for de er med på å danne rammen om menneskets omgivelser (Thiis-Evensen 2017).

2.3 Barnehagebyggets posisjonering i plan- og lovverk.

I dag er barnehagebyggets arkitektur regulert gjennom diverse plan- og lovverk. I Barnehageloven fra 2006 (Kunnskapsdepartementet), var diskurser rundt utforming av det fysiske miljøet etter min mening, ordsatt i generelle beskrivelser som for eksempel at barnehagen skal gi barn *muligheter* for lek, livsutfoldelse og meningsfulle opplevelser og aktiviteter *i trygge og samtidig utfordrende omgivelser*. (Kunnskapsdepartementet 2006, § 2).

I Rammeplanen fra 2006 (Kunnskapsdepartementet) omhandlet kapittel 1.8 barnehagens fysiske miljø. Det sto at «barnehagen skal ha arealer og utstyr nok til lek og varierte aktiviteter som fremmer bevegelsesglede, gir allsidig bevegelseserfaring, sanseerfaring og mulighet for læring og mestring» (Kunnskapsdepartementet 2006, s. 16). Videre stod det at utforming av

det fysiske miljøet ute og inne gir *viktige rammebetingelser* for barns trivsel, opplevelser og læring. Barnehagen må se de fysiske rammene for barns læringsmiljø som en helhet. Barnehagens fysiske miljø skulle utformes slik at alle barn fikk gode muligheter for å delta aktivt i lek og andre aktiviteter. I tilretteleggingen av det fysiske miljøet skulle det tas hensyn til at barn i ulike aldre og med ulikt ferdighetsnivå fikk bruke de samme arealene. Videre sto det at barn i småbarnsalderen har stort behov for tumleplass ute og inne og for ro og konsentrasjon. Utformingen skulle ta hensyn til barns behov for å danne grupper og at det skulle være mulig med ulike aktiviteter på samme tid. Vedrørende utforming av bygget sto det at planlegging og bygging av barnehager bør være basert på prinsipper om *universell utforming*. Det innebar en nedbygging av samfunnets mål om funksjonshemmedes barrierer. Produkter, byggverk og uteområder skulle utformes på en slik måte at alle mennesker kunne bruke dem på en likestilt måte (Kunnskapsdepartementet, 2006 s. 16)

I den nye Rammeplanen gjeldende fra 01.08.2017 (Kunnskapsdepartementet 2017) er denne teksten endret og forkortet, og diskurser knyttet til det fysiske miljø handler om at det skal være trygt og utfordrende og gi barna allsidige bevegelseserfaringer. Likeledes er kravene til personalet tydeliggjort ved blant annet at **personalet skal** utforme det fysiske miljøet slik at alle barn får muligheter til å delta aktivt i lek og andre aktiviteter, og at leker og materiell er tilgjengelig for barna. I kapittel 3 i Rammeplanen står det at **personalet skal** organisere rom, tid og lekemateriale for å inspirere til ulike typer aktivitet (Kunnskapsdepartementet 2017). I kapittel 7 i Rammeplanen vedrørende tilrettelegging for barn som trenger ekstra støtte, står det at barnehagen skal sørge for at barn som trenger det, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud (Kunnskapsdepartementet 2017). Her fremskrives personalets og barnehagens ansvar for tilrettelegging og utforming av det fysiske miljø i større grad enn i Rammeplanen av 2006. Dette er etter min mening i tråd med Dahl & Evenstads (2004, nr. 4) utsagn om forventninger til personalets evne til å tilpasse det pedagogiske miljøet uavhengig av bygg. Slik jeg tolker dette, blir personalet i større grad posisjonert som ansvarlige tilretteleggere av det fysiske miljøet. Byggets implikasjoner som rammebetingelse for pedagogisk virksomhet, kan synes å være nedprioritert. Jeg spør meg om byggets utforming kan ha noen implikasjoner i forhold til barns mulighet for medvirkning, vektlagt i Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2017). Dette kommer jeg tilbake til i analysedelen.

Det første forslaget til Funksjons- og arealplan som regulerer utforming av barnehagebygg i Oslo, kom i 2007 med oppdateringer i 2012 (Oslo kommune 2012). De siste oppdateringer av planen førte til Standard kravspesifikasjoner for barnehagebygg i Oslo kommune vedtatt av byrådet 20.08.15, sak 1076/15 (Oslo kommune 2015).

Barnehagebygg har kravspesifikasjoner med overordnede og funksjonelle krav. Kravspesifikasjonene er grunnlag for utarbeidelse av endelig kravspesifikasjon i det konkrete prosjektet, der kravspesifikasjonen tilpasses prosjektet og de tilpasninger som det er åpent for i kravsettet (Oslo kommune 2015).

I august 2016 opphevet det «rødgrønne»¹³ byrådet vedtaket om at alle barnehager skal bygges som basebarnehager (Oslo Byråd, sak 1082/16). Vedtaket gjelder kravspesifikasjoner til barnehage kap.4 Base- og temarom, samt kap. 10 arealskjema (Oslo kommune 2015). Det vil si at brukere i hvert enkelt prosjekt kan komme med ønsker om avdelingsorganisering, eller at areal til temarommene gjøres om og arealet legges til hver avdeling. Det står ikke noe om hvorfor kravet om at alle barnehagebygg skal bygges etter baseprinsippet oppheves, og jeg har ikke klart å finne noen begrunnelse for opphevelsen av vedtaket.

I en forespørsel til Byrådsavdeling for oppvekst og kunnskap (se vedlegg 2) svarer byrådsleder Tellevik Dahl at det per i dag pågår et evalueringsarbeid av Standard kravspesifikasjoner for barnehage. Hun nevner unntaket fra krav om basebarnehager, og uttaler at det er for tidlig å si noe om hvorvidt det er behov for å justere kravspesifikasjonen (vedlegg 2). Her kan spørsmålet være om medieoppmerksomhet rundt forskning (Seland 2009; Berge 2015) som påpeker negative sider ved basebygget kan være en medvirkende årsak, eller kanskje innspill fra barnehagefaglige instanser i retning av ønske om å beholde avdelingsprinsippet kan være en begrunnelse.

Etter forespørsel til Eivor Evenrud i Byrådsavdeling for oppvekst og kunnskap, som ble videresendt til Byråden for Kultur- og utdanningskomiteen, oversendte Byråd Tone Tellevik Dahl svar på spørsmål vedrørende kravspesifikasjoner til barnehager (Vedlegg 2):

Byrådsavdeling for finans hadde hovedansvaret for å utarbeide standard kravspesifikasjoner for formålsbygg. Dette arbeidet skjedde i samarbeid med berørte byrådsavdelinger, foretak og etater/bydeler. Når det gjelder barnehager var både byrådsavdelingen og Omsorgsbygg involvert. I prosessen med å utarbeide gjeldende og

¹³ Det rødgrønne Byrådet består av Arbeiderpartiet, Miljøpartiet De grønne og Sosialistisk Venstreparti.

tidligere standardiserte kravspesifikasjoner for barnehage er det hensyntatt innspill fra bydelene (Oslo Byråd 2016. Sak 1082/16).

Her er det derimot ikke spesifisert om profesjonsutøvere med barnehagefaglig kompetanse skal involveres i prosessen. Dette vil jeg komme tilbake til i analysen.

2.4 Oppsummering av kapittel 2

I kapittelet skisseres en historisk og politisk utvikling av barnehagebygget i lys av nyliberale diskurser (Fairclough i Skrede 2017). Avdelingsbarnehage var den vanligste organiseringsformen i en sosialpedagogisk tradisjon, mens behovet for flere barnehageplasser krevde nytenkning rundt barnehagebyggets arkitektur. I Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015) legges det til rette for basedrift med plass til flere barn enn tidligere. Skrede (2017) kobler nyliberalistiske diskurser som økonomisk lønnsomhet til utviklingen av basebarnehagene.

Videre synliggjør jeg hvordan arkitektoniske trender og strømninger kan knyttes til diskurser rundt endringer i utforming av basebygningene. Thiis-Evensen (2017) er opptatt av at diskurser rundt klodens redning snart kan bli å lese i arkitekturens former. Dette er interessant ut fra et miljøvennlig fokus som beskrives i Oslo kommunes kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015).

Jeg skisserer hvordan barnehagebygget er innskrevet i lovverk som er aktuelle for å kunne belyse diskurser i planleggingsprosessen av basebarnehagebygget. Rammeplanen fra 2017 (Kunnskapsdepartement) vektlegger personalets ansvar i tilrettelegging av det fysiske miljø, samtidig som byggets betydning som rammebetingelse omtales i mindre grad. Utformingen av Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg ble vedtatt av Byrådet i Oslo i 2015, og er et overordnet regelverk i utforming av barnehagebygg i Oslo. August 2016 opphevet Byrådet vedtaket om at alle barnehager skal bygges etter baseprinsippet, og i sak 1082/16 (Oslo Byråd 2016) står det at det skal tas hensyn til innspill fra bydelene i utforming av barnehagebyggene.

3 Empirisk materiale

Oppgavens empiriske materiale består av offentlige dokumenter, fagartikler, forskning, kronikker, avisartikler, ulike nettsider, fotografier og egne observasjoner. Mer spesifikt innebærer dette at datamaterialet er en kombinasjon av Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo Kommune (2015), forskning rundt basebarnehager og et utvalg fra ti fagartikler fra Første Steg (Dahl & Evenstad 2010 - 2014). I tillegg benyttes observasjoner i forbindelse med rivning av eksempelbygget, samt dokumenter i forbindelse med prosjektering av eksempelbygget. Det empiriske materiale vil ligge til grunn for en kritisk diskursanalyse.

Her presenteres deler av det empiriske materialet. Jeg starter med noen refleksjoner rundt etiske sider ved min forskerposisjon og datamaterialet. Deretter presenteres det aktuelle forskningsfeltet med utgangspunkt i studier jeg mener har relevans for oppgaven. Jeg vil med det plassere oppgaven i en sammenheng og belyse kunnskap som er utviklet på området. Så presenteres utdrag fra de ti artikler basert på forskningsmaterialet skrevet av førstelektor Evenstad og arkitekt Dahl (2010 - 2014). Til slutt beskriver jeg planleggingsprosessen mot eksempelbygget med en skisse. Jeg avslutter kapittelet med en oppsummering.

3.1 *Forskerposisjonen og datamaterialet*

Skrede (2017, s. 21) skriver at de fleste som bruker kritisk diskursanalyse sjelden produserer empirisk materiale selv via intervjuer og lignende, men søker etter eksisterende kilder til analyse. Vanlig empiri kan for eksempel være politiske dokumenter og nyhetsstoff, hvor sammenhenger mellom språk, makt og ideologi ofte er forsøkt skjult (Machin & Mayr 2012, her i Skrede 2017, s. 21). Dette vil jeg komme tilbake til i metodologikapittelet.

Det empiriske forskningsmaterialet blir til i relasjonen mellom forskeren, forforståelser og feltet som skal studeres, og relasjonen mellom disse får betydning for karakteren på materialet som skal analyseres (Gulløv & Højlund 2010; Wadel 1991). Dette innebærer en forståelse av at jeg som forsker er en del av de verdier og interesser i konteksten jeg selv står i. Forskerens påvirkning kan begrenses ved å synliggjøre egen deltakelse, og gjennom å søke alternative tolkninger og nyanser i diskursive mønstre i analysedelen (Wadel 1991). Wadel påpeker at forskning i egen kultur både kan gjøre forskningsarbeidet lettere, men også vanskeligere. Mitt kjennskap til feltet kan gjøre at jeg som forsker har noen grunnleggende forståelser og dermed

forutsetninger for å forstå det som skal studeres. På den andre siden kan det føre til at det blir vanskeligere å synliggjøre det som er tatt for gitt, fordi det kan være skjult for meg som forsker. Det kan føre til at viktige spørsmål ikke blir stilt (Berge 2015, s. 63). Degotardi (2011) mener at forskeren må være bevisst i sitt valg av posisjonering, og at denne posisjoneringen virker til å konstruere forskerens posisjon. Jeg er med min tilstedeværelse som forsker og forkunnskap en medkonstruktør av data, noe som innebærer at jeg må være bevisst utvelgelsen av datamaterialet så langt det er mulig (Hammersley & Atkinson 2004).

3.2 *Forskningsfeltet*

Studiene jeg har valgt å presentere er i all hovedsak foretatt de siste 10 årene. Jeg har valgt å trekke frem kritiske studier av livet i basebarnehagen. Jeg ønsker å undersøke grunner til at det fremdeles planlegges og bygges store basebygg i Oslo, til tross for forskning (Nordin-Hultmann 2004; Seland 2009; Berge 2015) som kan tyde på at denne organiseringsformen ikke er entydig positiv for barns oppvekstmiljø. Å ha innblikk i forskning rundt livet innad i basebarnehagen (Nordin-Hultmann 2004; Seland 2009; Berge 2015) kan være av betydning for å kunne forstå diskurser i prosessen forut for etablering av byggene.

Valget av forskningsmaterialet som presenteres, peker på diskurser rundt utfordringer ved basebarnehagebygget som organiseringsform. Jeg vil undersøke om basebygget og dens organiseringsform på flere områder kan sies å representerer verdier som går i en annen retning enn diskurser forankret innenfor en sosialpedagogisk eller barnehagefaglig tradisjon. Forskningen som presenteres er et utvalg som kan være med å belyse diskursene i analysen.

3.2.1 *Baseorganisering som utslag av nyliberale diskurser*

I flere studier de siste årene (Nordin-Hultmann 2004; Seland 2009; Berge 2015) har fokuset vært på basebarnehagene og livet innad i barnehagen. Diskurser med et kritisk blikk på livet i basebarnehagen, har etter min oppfatning satt byggets betydning som rammebetingelse på dagsorden. Dette handler om hvordan byggets struktur og materialitet samspiller med barn og voksne og dermed påvirker muligheter og begrensninger i forhold til barnas og personalets hverdag i barnehagen. Jeg har funnet lite forskning som har hatt fokus direkte på planleggingsprosessen av basebyggene. Forskning (Nordin-Hultmann 2004; Seland 2009;

Berge 2015) på livet innad i basebarnehagene kan derfor gi viktig kunnskap i utvikling av nye barnehagebygg.

Forskning (Buvik 2003) gir ikke et entydig bilde av diskurser rundt byggene, selv om jeg oppfatter at mye av forskningen dreier seg om utfordringer ved basebyggene. Buvik (2003) viser imidlertid i sin studie til eksempler på barnehager som gikk fra tradisjonell avdelingsstruktur til baseorganisering, hvor de ansatte har et positivt syn på den nye organiseringsmåten. De ansatte så flere muligheter ved det fysiske miljøet enn tidligere, og barna fikk mer plass til å utfolde seg ved fleksible løsninger. De ansatte følte at personalsituasjonen var mindre sårbar, og de opplevde en utvikling i det faglige fellesskapet ved at de fikk et større miljø for kunnskaps- og erfaringsdeling. I fagartiklene (Dahl & Evenstad 2010 - 2014) som presenteres i avsnitt 3.2 nyanseres det kritiske bilde av basebarnehagene. Forskningen jeg vil presentere her, kan tyde på at mange aspekter ved basebyggene ikke gir gode nok rammer for barns og ansattes hverdag. Det vil jeg gå nærmere inn på i de neste avsnittene.

Seland (2009) undersøkte i sin doktoravhandling hverdagslivet i en kommunal basebarnehage. Seland's avhandling «*Det moderne barn og den fleksible barnehagen*» (Seland 2009), bidro med ny kunnskap om barnets liv i basebarnehagen. Seland's studie retter et diskursivt perspektiv på det moderne barnets liv i en baseorganisert barnehage, der fleksibilitet preger praksis (Seland 2009). Studien er aktuell i den forstand at den viser hvordan begreper i nasjonale dokumenter skaper forståelser og praksiser som får konsekvenser for barna og personalets hverdag i barnehagen.

Seland hevder at tradisjonell norsk førskolepedagogikk er i endring som følge av en dominerende læringsdiskurs¹⁴ og de økonomiske rammene som er gitt barnehagen. Hun argumenterer for at baseorganiserte, avdelingsløse barnehager kan ses som en materialisering av nyliberalistiske diskurser om fleksibilitet, valgfrihet og læring, og som en del av en økonomisk rasjonalitet (Seland 2009). Hennes studie representerer en ny innfallsvinkel i studiene av relasjonen mellom samfunnsendringer og syn på barn og barndom, i det den søker å løfte fram hvordan politiske intensjoner materialiserer seg i barnehagehverdagen. Denne innfallsvinkelen fører til at studien får synliggjort den offentlige barnehagepolitikken konkrete konsekvenser for barn og personale i basebarnehagen (Seland 2009, s. 39). Hun skriver om

¹⁴ Med læringsdiskurs forstår jeg den politiske satsingen på barnehagen som læringsarena (St.melding nr.41, 2008-2009). Her benyttes begreper om barnehagen som læringsarena, læringsmiljø og livslang læring.

hvordan nyliberalistiske ideer innebærer at økonomiske og pedagogiske perspektiver må sees i sammenheng (Seland 2009).

Berge beskriver lignende tendenser i sin doktoravhandling (Berge 2015, s. 18). Hun retter interesse rundt etablerte perspektiver på barn, praksiser og interaksjoner i barnehagen. Hun undersøker press fra konkurrerende diskurser som har økonomiske effektivitets- og lønnsomhetsperspektiver. Berge skriver om hvordan barnehagen i Norge var en institusjon som kunne ses i en sosialpedagogisk sammenheng hvor utjevning av sosiale forskjeller og leken som læringsarena var viktig. Hun henviser til Fordelingsutvalgets utredning (NOU 2009) i sammenheng med hvordan dagens barnehage kan posisjoneres i et samfunnsøkonomisk kunnskaps- og maktfelt (Berge 2015, s. 16).

Barnehagen er en samfunnsinstitusjon som er vevd sammen med og påvirket av ideer, verdier og strømninger i samfunnet for øvrig. Derfor må endringer i den norske barnehagen ses i sammenheng med økonomiske og kulturelle strømninger i tiden (Berge 2015, s. 4).

Ideer om barnehagens posisjon i et samfunnsøkonomisk kunnskapsfelt er et tema jeg vil komme tilbake til i analysen av planleggingsprosessen av basebygget.

Berge (2015) har forsket på de ansattes opplevelser i basebarnehagen, og skriver i sin doktorgrad om diskurser som også kan sies å representere det spenningsfeltet som befinner seg mellom en nyliberal økonomisk politikk som fremmer andre verdier enn sosialdemokratiske verdier tuftet på omsorg og nærhet. Berge skriver om de ansattes opplevelse av mangel på tid og fragmentering som preger personalets arbeid. Eksempel på uttalelser fra personalet som: «Det er aldri tid til å sette seg ned med barna, sånn som det er i en liten barnehage» (Berge 2015, s. 142), kan beskrive noe som samsvarer med egen opplevelse av tilkortkommenhet i ønske om å møte hvert enkelt barn på en respektfull og anerkjennende måte i basebarnehagen. Begreper som anerkjennelse og respekt representerer barnehagefaglige diskurser med bakgrunn i en sosialpedagogisk tradisjon. Bae (2004) sine teorier om hvordan ansatte kan møte barn på en likeverdig måte, beskriver etter min mening diskurser i tråd med Rammeplanens diskurser hvor kvalitet i samspelet mellom barn og voksne står sentralt, og betydningen dette har for barns utvikling og læring (Kunnskapsdepartementet 2017).

3.2.2 Forskning om rom, materialitet og pedagogikk

Nordtømme (2016) tar i sin doktoravhandling opp hvordan barns lekeerfaringer kan muliggjøres innenfor rom og materialitet. Hun er opptatt av hvordan rommene og materialiteten som det kontekstuelle, har en særlig betydning for barns lekeerfaringer og også barns dannelsesprosesser. Med dette har hun fremskrevet rommet og materialitetens betydning i en pedagogisk sammenheng, og hun skriver at «materialiteten i barnehagen verken er nøytrale enheter eller passive redskaper for barn og ansatte. Materialiteter kan forstås som symboler som uttrykker verdier og intensjoner» (Nordtømme 2016, s. 4). Hun hevder at arkitektur, rom og materialitet skaper rammer og betingelser for hva barn kan gjøre, hvor de kan bevege seg og hvor de må holde seg i ro. Arkitektur, rom og materialitet vil i utgangspunktet være planlagt og satt i virksomhet for å fremme de overordnede målene for barnehagevirksomhet. Samtidig kan arkitekters og pedagogers intensjoner forbli mentale ideer, uten at de nødvendigvis lar seg omsette i praksis. Erfaringen av å være i rom kan gi helt andre og utilsiktede opplevelser, som for eksempel følelsen av å være overvåket og kontrollert, ha liten innflytelse og bevegelsesfrihet (Nordtømme 2016).

Evenstad & Becker (2015) har sett på intensjoner og erfaringer hos arkitekter og pedagoger involvert i planlegging og etablering av noen base- og sonebarnehager i Oslo. Forskningen deres viser at arkitektens og byggets funksjon som støttespiller for pedagogikken, svekkes når de pedagogiske ideene bak utformingen ikke samsvarer med ideene til dem som arbeider i de pedagogiske rommene (Evenstad & Becker 2015, s. 16). Dette er forskning som etter min mening underbygger behovet for barnehagefaglige innspill i planleggingsprosessen av bygget, noe jeg vil komme tilbake til i analysedelen.

Forskerne Dahl & Evenstad (her i Krogstad et.al., 2012, s. 172) hevder at det er lite fokus på krav til utforming av barnehagebygg i offentlige dokumenter som kan bidra til å kvalitetssikre barnehagen som et pedagogisk tilbud (Kunnskapsdepartementet 2006, 2011). «Holdningen later til å være at byggenes kvalitet er sikret i generelle arealkrav og gjeldende lover og forskrifter, og at pedagoger kan etablere gode barnehager i hvilket som helst bygg.» (Dahl & Evenstad i Krogstad et.al., 2012, s. 172). En mulig undervurdering av barnehagebyggets betydning i en pedagogisk sammenheng, er noe jeg vil komme nærmere inn på i analysen.

3.2.3 Basebygget som rammebetingelse for barn med behov for et tilrettelagt pedagogisk tilbud

I diskurser rundt barn med behov for et tilrettelagt pedagogisk tilbud viser noe forskning at basebarnehagebygget ikke gir optimale rammebetingelser. Vera Skalická ved NTNU Samfunnsforskning har forsket på barn i 1. klasse som har gått i basebarnehager (Hanger 2015). I Trondheim deltok 850 fireåringer en i studie som gikk fra 2007-2010. Studien viste at lærerne i første klasse på skolen rapporterte om mer konflikter med barn fra basebarnehager enn med barn fra avdelingsbarnehager. Barn med atferdsproblemer var mer utsatt for konflikt med lærer dersom de hadde gått i basebarnehager, mens barn som hadde gått i avdelingsbarnehage ikke hadde så høyt konfliktnivå. Studien presenterer ikke data for hva det er som forårsaker forskjellene, men forskernes teorier var blant annet at mangel på stabilitet kunne være en årsak. I en tradisjonell avdelingsbarnehage er gruppene stabile, og barna forholder seg stort sett til de samme voksne hver dag. I en basebarnehage forholder barna seg til flere ansatte i løpet av dagen. Forskerne antok at dette kunne gi mindre nærhet i forholdet mellom barn og ansatte, og dette kunne være en årsak til det økte konfliktnivået med lærer når barna begynte på skolen. Forskerne så at det spesielt var de barna med tilpasningsvansker som hadde konflikter med læreren (Hanger 2015).

3.2.4 De yngste barna, og diskurser rundt små versus store barnegrupper

Mindre nærhet mellom voksne og de yngste barna i basebarnehagen var også funn i forskningsprosjektene «Blikk for Barn» & «Goban» (Eide et.al., 2017; Bjørnstad et.al., 2017). På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og Norsk forskningsråd har forskningsprosjektene «Blikk for barn» & «Goban» (Eide et.al., 2017; Bjørnstad et.al., 2017) forsket på kvalitet i barnehagen for de yngste barna. Her er det sett på forskjeller mellom avdelings- og basebarnehager, og kvalitetsbegrepet er her koblet til funn som viser at de yngste barna i basebarnehager har mindre tilgang på rom og utstyr og mindre kontakt med hverandre og voksne enn barn i mindre barnehager (Eide i Jonassen, 2016). I forskningsprosjektet «Har barn det bra i store barnehager?» (Bråten, et.al., 2015), har forskerne sett på barnehagers størrelse i sammenheng med kvalitet. Kvalitetsbegrepet her sees i sammenheng med organisering og ledelse, og kvalitet i store barnehager hviler blant annet på god organisering og ledelse.

Små versus større barnegrupper har vært et tema i kvalitetsdiskurser, og prosjektet «Tidlig trygg» ved NTNU i Trondheim (Wichström i Løkås, 2018) viser at det kan være noen utfordringer som er større for barn i basebarnehager og store grupper, enn i barnehager der barna går i små grupper. Det viser seg at det er sammenheng mellom godt eller dårlig forhold til barnehagelærer og atferdsvansker. Resultatene tyder på at det er lettere å utvikle en god relasjon i små grupper. Barna som går i større avdelinger og grupper drar også i større grad med seg atferdsvansker enn de barna som går i små grupper, sier professor Wichström (Wichström i Løkås, 2018) ved Psykologisk institutt ved NTNU. Han leder «Tidlig trygg-prosjektet», som har fulgt 1000 barn født i 2003 og 2004 fram til i dag. Wichström skriver at prosjektet har som mål å identifisere risiko- og beskyttelsesfaktorer for utvikling av psykisk helse hos barn.

Basebarnehager kjennetegnes av åpne løsninger og mer aktivitet i store grupper i fellesarealer. Wichström mener at byggingen av denne typen barnehager er basert på ideologi i større grad enn på forskning, og det er billigere å bygge rom med færre vegger hvor man får plass til flere barn. I Norge var baseskoler en mye brukt løsning for nye skolebygg fra slutten av 60-tallet og 10-15 år framover. Etter at det svenske prosjektet Skola 2000 skapte begeistring i Norge, ble det på 2000-tallet bygget en ny bølge slike skoler (Wichström i Løkås 2018).

I Sverige ble planen om å innføre denne typen skoler over hele landet forkastet etter negative erfaringer med støy og uro. I skolene med store fellesarealer har man prøvd å beskytte seg ved å sette opp skillevegger og i større grad avgrense områdene der det ikke er tradisjonelle klasserom. Wichström (Wichström i Løkås 2018) har inntrykk av at det ikke i samme grad skjer i barnehagene. Han hevder at åpne arealer er en trend som er i ferd med å snu, men at pendelen ikke i like stor grad har svingt i barnehagene. Wichström mener at det også finnes de barnehagene som drifter på denne måten av pedagogiske grunner

3.3 Fagartikler om barnehagebygg

Her vil jeg presentere utdrag fra noen fagartikler som omhandler erfaringer fra utforming av noen barnehagebygg samt noen refleksjoner rundt artiklene. Det empirisk forskningsmaterialet her er valgt med tanke på at oppgaven representerer planleggingsprosesser av basebygg i Oslo kommune. Første Steg er et fagtidsskrift som fra 2010 til 2014 publiserte artikler som omhandlet barnehagebygget. Forfatterne Birger Dahl og Randi Evenstad var medvirkende i

delprosjektet «Rom for en ny barnehage - intensjoner og realisering», et samarbeidsprosjekt mellom Enerhaugen arkitektkontor og OsloMet, Storbyuniversitetet i Oslo. De har skrevet til sammen ti artikler i fagbladet Første Steg (2010 - 2014), som omhandler arkitektur og den fysiske utformingen til nye base- og sonebarnehager. Dahl er arkitekt og har lang erfaring med å tegne og planlegge barnehager, og Evenstad er førstekolektor ved barnehagelærerutdanningen ved OsloMet, Storbyuniversitetet i Oslo. Deres mål med artiklene var å vise og drøfte hvordan ulike intensjoner materialiserer seg i base- og sonebarnehagebygninger, og hvordan de konkrete løsningene påvirker det daglige livet i barnehagene (2011, nr. 2). Jeg har valgt å presentere utdrag fra noen av artiklene som kan være med å belyse temaet i analysen.

Prosjekteringsprogrammet er utformet på bakgrunn av rapporten Utforming av barnehager – på leting etter barneperspektivet (Buvik m.fl. 2003). Dahl & Evenstad trekker paralleller til Eva Balkes tanker i Barnehagen - innføring i praktisk førskolepedagogikk (1976), hvor de mer åpne barnehagemodellene representerte et ideologisk og pedagogisk alternativ til de mer hjemmelignende avdelingsbarnehagene. Ideene var at barnehagen skulle ha et pedagogisk innhold med vekt på aktiviteter, lek og læring (Kunnskapsdepartementet 2006), heller enn å kompensere for hjemmets omsorg. Viktige inspirasjonskilder blir beskrevet som Reggio Emilia med tanker om «Rommet som den tredje pedagog», og vekstpedagogikken i England, Tyskland og USA (Dahl & Evenstad 2011, nr. 3). Barnehagene skulle nå utformes som en pedagogisk institusjon tilrettelagt for barns utforskning og lekelyst (Dahl & Evenstad 2012, nr. 2). I modellbarnehagene fant de at selv om barnehagene var tegnet av forskjellige arkitektfirmaer, var de blitt overraskende like. En av årsakene nevnes å være entreprisereformen i form av økonomiske rammer, og kravspesifikasjoner som la økonomiske og utformingsmessige premisser (Dahl & Evenstad 2011, nr. 2). De skriver videre at et nytt bygg i seg selv ikke fører til vesentlig endring av pedagogikken, og at en åpen organisering krever mer samarbeid på tvers enn tradisjonelle avdelingsbarnehager (2011, nr. 2).

De kommunale barnehagene i Oslo ble inntil 2009 planlagt med bydelen som bestillere. Barnehagene ble i all hovedsak bygget som sone- eller basebarnehager. En basebarnehage forstås i artiklene som en hjemmebase for en fast barnegruppe med barneantall tilsvarende en vanlig avdeling, mens i en sonebarnehage har ikke barnegruppene faste rom. De nye barnehagene har flere barn enn de tradisjonelle avdelingsbarnehagene. Som eksempel nevner de Margarinfabrikken i Oslo med ca. 500 barn, og Steinspranget barnehage med ca. 100 barn.

I beskrivelse av «Margarinfabrikken basebarnehage» brukes begreper som «høye vinduer som gir mye lys og vidt utsyn» (Dahl & Evenstad 2010, nr. 4). Videre beskrives det interessante romforløp med spill mellom høye og lave rom. Det skrives om et gjennomført minimalistisk uttrykk i rommene og utearealet. Dahl & Evenstad (2010) skriver at dette minner om boligmagasiner som viser boliger med et trivelig preg. De beskriver Margarinfabrikken som barnevennlig i den forstand at det er god plass til tumlelek for de aller yngste, men samtidig ser de faren ved å spesialisere rommene for mye.

Dahl og Evenstad stiller seg spørrende til om barnehage-eiere støtter nok opp om arbeidet med å utvikle et innholdsrikt fysisk miljø i de nye store barnehagene. «Å ta de nye byggene i bruk krever både ressurser og kompetanse på fysisk miljø», skriver Dahl & Evenstad (2013, nr. 4. s. 37). De skriver at det ser det ut til at barnehage-eiere kanskje forventer at dette skal gå av seg selv, samtidig som personalet har hendene fulle med det pedagogiske arbeidet med barna.

Dahl og Evenstad drøfter blant annet begrepsbruk og noen problemstillinger de nyere barnehagebyggene reiser. I Første Steg (2010, nr. 4) skriver de: «Sender vi barna inn i et monstres favn, eller har bygget spennende muligheter i seg?» I Første Steg nr. 4 (2013) beskrives «Den blå appelsin», en sonebarnehage med ca. 60 barn. Her uttaler en nyutdannet barnehagelærer seg om hvor tilfeldig behandlet betydningen av det fysiske miljøet var i barnehagelærerutdanningen. Barnehagelæreren Leirpoll sier at de lærte ingenting i utdanningen om hvordan man kan jobbe i ulike bygg for å skape gode miljøer (Dahl & Evenstad 2013, nr. 4). Hun beskriver nødvendigheten av fleksibilitet i personalets holdninger i møte med det nye bygget, og hvordan de fleksible løsningene i bygg og innredning gir pedagogene nye muligheter i det pedagogiske arbeidet. Dahl & Evenstad skriver om hvordan arkitektur, pedagogikk og ledelse må til for at barnehagen som helhet skal ha kvalitet, og det mener de gjelder for alle barnehagetypologier (Dahl & Evenstad 2013, nr. 4).

Steinspranget barnehage sto ferdig i 2009, og ble utformet i en prosess med mange møter hvor barnehagekonsulent, styrer i barnehagen og verneombud deltok. Sammen diskuterte de arkitektens forslag til løsninger (2012, nr. 2). Dahl & Evenstad beskriver utformingen av denne barnehagen som nybrottsarbeid i den forstand at store deler av lekearealet var fellesareal. Funksjons- og arealprogrammet fra 2007 og revidert i 2012 (Oslo kommune 2012) ga frihet til å bestemme størrelser på felles- og baseareal i den enkelte barnehage. Dahl & Evenstad beskriver hvordan personalet opplevde det nye barnehagebygget som såpass utfordrende at bruken av lokalene ble omdefinert til annen aktivitet etter en tids bruk. I artikkelen beskrives

personalets opplevelse av bygget som krevende og utfordrende. Styrer beskriver derimot barnehagebygget etter omorganiseringen som «romslig, lyst og variert». Plass for bevegelseslek med mange om gangen i fellesrom og aktiviteter for smågrupper i temarom opplevdes positivt, ifølge styrer. Bygningens fleksible og åpne utforming gjorde det mulig å endre organiseringen mot nye og bedre løsninger, mens utfordringen i organiseringen lå ifølge arkitektene i sambruk av fellesarealer. Her ble det lagt ned mye energi i organisering av barn og voksne, og mindre i innredning som støtter innholdet i baser, fellesrom og temarom. Dahl og Evenstad etterlyser fokuset på innredning for et bedre pedagogisk miljø, og de viser til Trondheim som har hatt innredning som satsningsområdet (2012, nr. 2. s. 27).

Kvåle (i Dahl & Evenstad, 2014 nr. 2) uttaler i en av artiklene at det nesten er blitt et mantra at små barnehager ikke kan drives økonomisk. Hun mener det er grunn til å stoppe litt og ikke bare tenke store basebarnehager. Hun spør om små nærmiljøbarnehager kan etableres og gi kvaliteter til nye bomiljøer i byen. Videre spør hun om kanskje smått og nært er bra og bør få større plass i planlegging av fremtidens barnehagebygg.

3.3.1 Fagartikler og noen kritiske refleksjoner

Kjørholt & Tingstad (2007) spør om de nye barnehagebyggene har blitt tolket i et ensidig nyliberalistisk perspektiv hvor intensjoner om effektivisering og rasjonalisering har blitt tolket som drivkraft bak byggenes planløsning. Dette kan synes å stå i motsetning til artiklene i Første Steg om hvordan arkitektens intensjoner synes å vektlegge gode rammer for en interessant barnehagehverdag (Første Steg 2010 - 2014). Jeg stiller spørsmål om beskrivelser av muligheter ved byggene her i større grad handler om visjoner rundt byggenes utforming, snarere enn å representere en virkelighetsproblematikk. I flere av artiklene spør jeg om begrep knyttet til arkitektur kan leses i større grad enn diskurser knyttet til pedagogiske tema. Dermed stiller jeg meg undrende til om diskurser i artiklene kan synes å stå i en viss kontrast til mye av den kritiske forskningen som finnes rundt basebarnehager (se forskningskapittel 3.2.).

3.4 Skisse av prosessen mot et hybrid bygg

Her presenteres en skisse over planleggingsprosessen mot eksempelbygget. Den søker å vise hvordan planleggingsprosessen og Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo er

vevd sammen i ett nettverk av «aktører» som til slutt fører til plantegninger av det jeg oppfatter som et hybrid bygg, eller en sammenblanding av et basebarnehagebygg og et avdelingsbarnehagebygg. Med skissen ønsker jeg å gi en oversikt over planleggingsprosessen frem mot eksempelbygget.

1. Våren 2016 fattes det vedtak om at en eldre fire- avdelingsbarnehage skal rives, og det skal bygges et nytt og større barnehagebygg på tomten.

2. I et politisk vedtak i byrådet august 2015 blir Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015) styringsverktøy for alle nye barnehagebygg og reetablering av eldre barnehagebygg i Oslo kommune. I kravspesifikasjonen er avdelingsbarnehage som begrep fjernet, og alle nye barnehager skal bygges etter baseprinsippet.

3. April 2016 blir de ansatte informert vedrørende planer om et nytt og større bygg. Det blir kunngjort at brukermedvirkning med de involverte partene skal skje via tre brukermøter. I denne sammenheng blir byggherre informert om at de ansatte ønsker å beholde avdelingsorganisering i nytt bygg. Kort tid senere legges det ut anbud på den offentlige nettsiden www.doffin.no vedrørende planer for nytt basebygg.

4. I august 2016 blir det avgjort i byrådet et unntak om krav om at alle nye barnehager skal bygges etter baseprinsippet (Oslo Byråd 2016, sak 1082/16). De ansatte ved styrer er i dialog med byggherre som sier at det er mulig å få til en avdelingsorganisering selv om anbudet er lagt ut som et basebygg.

5. Anbudsrunden blir avgjort, og resultatet er en totalentreprise¹⁵ på et basebygg. Tegninger blir i ettertid beholdt tilnærmet likt det første utkastet av basebygget, men basebegrepet blir byttet ut med avdelinger på arkitektutkastet. I tillegg blir spesialrommene¹⁶ fjernet til fordel for små ekstra rom til noen av basene/avdelingene. Blandingen av base- og avdelingsbygg blir til «Det hybride barnehagebygget».

3.5 Oppsummering av kapittel 3

Empiri som presenteres her er forskning rundt basebarnehager (Seland 2009; Berge 2015; Nordtømme.) I refleksjoner rundt det empiriske forskningsmaterialet og relasjonen til meg som forsker, blir mine forforståelser og feltet som skal studeres, påvirket av de verdier og interesser i konteksten jeg selv står i.

Forskningen som er presentert peker på diskurser rundt utfordringer ved basebarnehagebygget. I tråd med en diskursiv tenkning, beskriver mye av forskningen hvordan basebarnehagens arkitektur er gitt andre fysiske rammer for de sosiale praksisene enn de tradisjonelle barnehagene. Eksempler på forskning jeg viser til, er Seland (2009) og Berges (2015) som argumenterer for at baseorganiserte barnehager kan sees som en materialisering av nyliberalistiske diskurser i et samfunnsøkonomisk kunnskaps- og maktfelt. Nordtømme (2016) peker på hvordan det kontekstuelle som rom og materialitet påvirker barns lekeerfaringer.

Ti artikler i fagbladet Første Steg (Dahl & Evenstad 2010 - 2014), omhandler arkitektur og den fysiske utformingen til nye base- og sonebarnehager. I artiklene drøftes hvordan ulike intensjoner materialiserer seg i base- og sonebarnehagebygninger, og hvordan de konkrete løsningene påvirker det daglige livet i barnehagene. I noen kritiske refleksjoner til fagartiklene stiller jeg spørsmålstegn ved om artiklene omhandler diskurser knyttet til arkitektur i større grad enn diskurser knyttet til pedagogiske tema.

¹⁵ Med totalentreprise menes det her at et overordnet firma har ansvaret for alle prosesser i planlegging og bygging frem til ferdigstilling.

¹⁶ Spesialrommene består av rom tiltenkt spesielle aktiviteter som for eksempel formingsrom, rom for fysisk aktivitet o.l. Dette utdypes i analysedelen.

I skissen av prosessen mot eksempelbygget beskrives det kort hvordan prosessen forgikk frem til en hybrid utforming av bygget med elementer fra både et basebygg og en avdelingsbarnehage.

4. Teoretisk rammeverk

Her presenteres oppgavens teoretiske rammeverk som er inspirert av Norman Faircloughs tilnærming til kritisk diskursanalyse (1992, 1993, 2003, 2008, 2010). Jeg har valgt å presentere teori og begreper som er aktuelle for å belyse temaet i studien. Mitt valg av kritisk diskursanalyse bunner i et ønske om å kunne utforske hvordan ideer om utformingen av basebarnehagebygget kan forstås både på et mikronivå og ideologisk. Kritisk diskursanalyse kan undersøke hvilke ideologiske interesser tekster kan tenkes å tjene, og hvordan ideologiske forhold produseres og reproduseres gjennom språk (Skrede 2017, s. 21). I studien er det en intensjon at diskursanalysen, ved å synliggjøre diskursive praksiser i planlegging og utforming av basebarnehagebygget, kan kaste lys over dagens praksis med planlegging og bygging av basebarnehager.

I kapittelet vil jeg først plassere kritisk diskursanalyse vitenskapsteoretisk. Deretter skisserer jeg kort opprinnelsen til Faircloughs kritiske diskursteori, og beskrive noen sentrale elementer og begreper ved kritisk diskursanalyse som kan belyse tematikken i studien. Begrepene er diskursorden, makt- og ideologibegrepet slik jeg forstår det, materialitet og diskurs, og barnehagelærerens plassering i et diskursivt spenningsfelt.

4.1 Vitenskapsteoretisk posisjonering av kritisk diskursanalyse

Jørgensen & Phillips (1999, s. 9-33) plasserer Faircloughs teorier i en poststrukturalistisk og sosialkonstruksjonistisk tradisjon. De forklarer at dette innebærer en kritisk innstilling overfor selvfølgelig kunnskap, og at en forståelse av verden ikke er et speilbilde, men en forståelse av ulike fenomener som kulturelt betinget (Jørgensen & Phillips, 1999, s.13-14). Fairclough arbeider innenfor en konstruktivistisk tradisjon hvor fokuset er analyse av språk i ulike sosiale sammenhenger (Skrede, 2017 s. 79). Skrede kobler kritisk diskursanalyse til kritisk realisme¹⁷, som i den forbindelse ser på hvilken påvirkning en tekst eller en diskurs har på sosiale

¹⁷ Skrede viser til tre domener i kritisk realisme som han mener Fairclough har tatt i bruk. Det empiriske domenet, som består av observasjoner og erfaringer, det faktiske domenet som består av fenomener og begivenheter, og det virkelige domene som består av strukturer og mekanismer (I Skrede 2017, s 80)

relasjoner, samt vurdere om påvirkningen er uheldig eller ikke. Det er dette som gjør at diskursanalyse blir kritisk diskursanalyse (Skrede 2017, s 82).

Ideen om kritisk sosial forskning og analyse hadde sin opprinnelse i Frankfurterskolen i Tyskland på 1920-tallet (Fairclough 1992). Fairclough nevner Jurgen Habermas, Michel Foucault og Mikhail Bakhtin som sentrale skikkelser i utformingen av kritisk diskursanalyse. Kritisk diskursanalyse er ifølge Fairclough (1992) en analysemodell med utspring i vestlig marxisme, og da spesielt i forhold til analyse av språk. Modellen la vekt på kulturelle aspekter ved det sosiale livet. Kritisk diskursanalyse rettet søkelyset mot hvordan makt og utnyttelse er krefter som ble opprettholdt kulturelt og ideologisk og ble synliggjort gjennom språket (Fairclough 1999). Senere har Fairclough utviklet teorien til å gjelde en dialektisk relasjon mellom språk og sosiale strukturer i analyser av tekster for å kartlegge relasjonen mellom diskurs og samfunn (Skrede 2017, s. 23).

4.2 Kritisk diskursanalyse

Berge viser til Chouliaraki & Fairclough (1999) som setter kritisk diskursanalyse i sammenheng med kritisk orientert forskning relatert til samfunnsendringer (Berge 2015, s. 10). I kritisk diskursanalyse er det framhevet at diskurser viser seg gjennom sosiale praksiser som er forankret i en materiell virkelighet og i sosiale strukturer (Fairclough, 2010). I kritisk diskursanalyse er språk som diskurs både en form for handling som mennesker kan påvirke verden gjennom, og en form for handling som er historisk og sosialt plassert og står i forhold til andre aspekter i samfunnet (Jørgensen & Phillips 1999). I kritisk diskursanalyse er fokuset rettet mot å undersøke relasjonen mellom lokale diskursive praksiser, som i studien er planleggingspraksiser av barnehagebygg, og diskurser i relasjonen mellom ulike institusjoner og samfunnsmessige strukturer.

Min undersøkelse dreier seg først og fremst om lokale diskursive praksiser av planleggingsprosessen av barnehagebygg, men jeg er også opptatt av diskursens betydning i samfunnsprosesser. Det kritiske ved teori og analysemetode innebærer å avsløre den rollen diskursiv praksis spiller for å opprettholde maktforhold i samfunnet og innenfor samfunnets institusjoner (Fairclough 1992). I oppgaven er intensjonen at diskursanalyse kan synliggjøre noen diskursive praksiser og maktforhold i planleggingsprosessen av basebarnehagebygget.

Faircloughs utgangspunkt er at konkret språkbruk alltid viser tilbake til tidligere diskursive struktureringer, slik at vi trekker videre på betydninger som allerede er etablert. Diskurser reproduseres og forandres, og sosiale grupper og enkeltindivider har mulighet for å forandre diskursive systemer (Fairclough 1992). Berge skriver at vektleggingen av at den konkrete praksisen inkluderes i diskursanalysen, er noe som skiller Faircloughs analyse fra Foucaults diskursanalyse (Berge 2015, s. 11). Fairclough hevder at strukturer både reproduseres og endres gjennom praksis i institusjoner, og at dette avhenger av maktbalansen mellom dem som er i kamp innenfor institusjonen (Fairclough 1992). Institusjonen her kan sees på som profesjonsutøvere med barnehagefaglig kompetanse, forskning, beslutningsmyndigheter og arkitekter.

Fairclough viser til Foucault når han beskriver diskursorden som innebærer at diskursen følger bestemte regler for hvilke begreper som knyttes til praksiser og institusjoner. Diskursene er allerede regulert av andre diskurser og settes i forbindelse med eksisterende diskurser i et slags nettverk (Foucault 1999). Diskursorden betegner forskjellige diskurser som delvis kan dekke det samme område og konkurrere om innholdsforståelsen. Eller diskursorden er summen av de ulike diskursene som blir brukt i sammenheng med en institusjon eller et sosialt domene. Når flere diskurser etableres innenfor samme område, blir diskursorden et område for diskursiv konflikt (Jørgensen & Phillips 1999). I sammenheng med utforming av basebarnehagebygget kan for eksempel økonomisk effektivitet versus barnehagefaglig syn på kvalitet være aktuelle og motstridende diskurser. Fairclough betegner diskursorden som motsetningsfylt med både en materiell og en institusjonell forankring (Jørgensen & Philips 1999). Fairclough skriver om relasjonen mellom lokale diskursive praksiser og diskursordener på samfunnsnivå. Her sees diskurs på som en form for sosial praksis som speiler, former og omformer kunnskap, identitet, sosiale relasjoner og maktrelasjoner (Fairclough 1992).

Fairclough knytter diskursorden til bestemte institusjoner som også kan virke på tvers av institusjoner. I institusjoner som barnehager, beslutningsmyndigheter, politikere og arkitektfirmaer skjer det en samhandling mellom mennesker og faggrupper, og de kan slik virke strukturerende på hverandre. I denne oppgaven forstår jeg diskursorden som summen av de ulike faggruppene, etatene og organisasjonene som regulerer og samhandler om planlegging av barnehagebygg som diskursivt (Berge 2015, s. 15). I denne sammenheng kan for eksempel diskursorden komme til uttrykk gjennom politiske dokumenter, arkitekttegninger og økonomiske rammevilkår.

4.3 Makt og ideologier i institusjoner sett i et samfunnsperspektiv

Spørsmål om makt og disiplinering er sentralt hos Fairclough som hos andre kritiske diskursanalytikere (Fairclough 1992, s. 13). Fairclough tar utgangspunkt i Foucaults tanker om makt og disiplinering i institusjoner. Makt produserer kunnskap, og Fairclough knytter makt til ideologi og til den rollen diskursive konstruksjoner spiller i å fremme bestemte gruppers interesser. Fairclough definerer ideologi som representasjoner av verden som bidrar til å etablere og opprettholde maktrelasjoner, dominasjon og utnyttelse (Fairclough 2003, s. 218). Han hevder at diskurser er ideologiske i den grad de bidrar til å opprettholde eller utfordre maktrelasjoner. Ideologier er ikke tåketete samlinger av ideer, men heller materielle praksiser i sosiale institusjoner (Fairclough 1992, s. 91). Skrede (2017) skriver om hvordan visse ideologier naturaliseres i tekster og fremstår som det beste. I denne oppgaven kan ideologier i diskurser rundt makt- og dominasjonsrelasjoner leses i et mulig spenningsfelt mellom forskning og profesjonsutøvelse i barnehagefeltet, som her kan sies å representere andre ideologier enn politiske og nyliberalistiske ideologier.

Det er når makt utøves på en måte som har uheldige følger for visse sosiale grupper, at den blir gjort til gjenstand for kritisk analyse (Fairclough 2015, s. 26). Ifølge Fairclough tolereres ofte makt fordi den er skjult, og på en måte som ikke hadde blitt tolerert hvis den var helt synlig. Det er i det usagte og implisitte at makt kan lokaliseres. Skrede (2017, s. 29) skriver om hvordan noe holdes borte fra den politiske dagsorden ved å bruke visse semiotiske grep istedenfor andre. Her kan maktaspektet leses i det for eksempel å utelate pedagogiske diskurser i kravspesifikasjonen, og heller fokusere på diskurser med agendaer innenfor økonomiske, politiske og tekniske forhold.

Fairclough (1992) beskriver hegemoniske kamper, eller motdiskurser som kjemper om dominans i et felt. I den forbindelse kan det være interessant å analysere dokumenter for å se hvordan regelverk for byggets utforming skrives frem, og hvordan identifisere om diskursive praksiser opprettholdes eller endres. Faircloughs fokus kan sies å rettes mot hegemoniske kamper og de konflikter dette medfører, men han har også som Habermas arvet synet på staten og markedet som undertrykkende for mellommenneskelig kommunikasjon (Fairclough 1992, s. 13). Fairclough (1992, s. 67) beskriver demokratisering i institusjoner som eliminering av markører for hierarki og asymmetriske maktforhold i forskjellige typer institusjonell diskurs

hvor maktforholdene er ulike. I denne sammenheng kan for eksempel kontraster mellom politiske/byråkratiske, arkitekters og barnehagefaglige interesser forstås. Makt og kunnskap er betinget av hverandre, praksiser og diskurser er sammenvevd, og disiplin og regulering henger sammen med ny kunnskap om for eksempel pedagogikk, økonomi osv. Makt kan sees på som relasjonell og dermed finnes også motmakt.

4.4 Materialitet og diskurs

I følge Fairclough (2003) kan alle aspekter av den materielle verden språkliggjøres.

Diskurser rundt materielle dimensjoner i barnehagefaglig sammenheng startet allerede med barnehagepionerer som Frøbel, Montessorri, og i Norge Eva Balke, som anså det fysiske miljøet som en viktig faktor i barnehagepedagogikken. Fra 2000-tallet har materialitet blitt et sentralt begrep i ulike diskurser knyttet til barnehagekvalitet (Nordin-Hultman 2004). Dette dreier seg blant annet om sammenhenger mellom arkitektur, fysisk miljø og pedagogisk innhold i barnehager. Nordin-Hultmann (2004) mener at byggets utforming og innredning skaper grunnleggende forutsetninger for barns handlingsrom, og barnehagebygget gir både begrensninger og muligheter.

Basebarnehagebygget kan sies å være en konstruksjon, skriver Berge (2015). En konstruksjon som representerer ulike forståelser av barnehagen som organisasjon og samfunnsinstitusjon. Basebarnehagebyggets arkitektur kan på den måten sies å representere forståelser av barnehagen som organisasjon og samfunnsinstitusjon i samtiden. Det som skrives i dokumenter som for eksempel kravspesifikasjoner, arkitekttegninger, rammeplan o.l. kan derfor sies å medvirke til å konstituere praksiser i barnehagen. Dette åpner opp for å sette fokus på hvordan diskurser i dokumenter rundt utforming av barnehagebygget påvirker livet i barnehagen. Hverdagslivet i barnehagen preges av bygget som en ramme som omgir barn og personalet, samtidig som både barn og personalet erfarer og former praksiser i bygget (Berge 2015, s. 16). Diskurser rundt den materielle dimensjonen ved bygget kan altså sees i sammenheng med diskurser rundt livet innad i bygget, samt hvordan barnehagelæreren plasseres.

4.5 Barnehagelærerens plassering i et diskursivt spenningsfelt

I kritisk diskursanalyse forstås mennesker i stand til å posisjonere seg, være aktiv handlende og forhandle i sin relasjon til de ulike diskurser som de er en del av (Fairclough 1992). Sosial identitet skapes ved diskursiv virksomhet, og identitet knyttes til plasseringer som diskursen tilbyr (Fairclough 1992). Identitet forstås som diskursive konstruksjoner som formes gjennom regulerende måter å tale på (Fairclough 1992). Kravspesifikasjonens form og innhold kan tolkes, og gi de ulike faggrupper involvert en forståelse av egne plasseringer i prosessen med utforming av barnehagebygget. Mennesker er plassert i en bestemt kontekst og diskurs, der de blir skapt og er medskapere av sine betingelser. Yrkesidentiteten konstrueres slik i ulike plasseringer som diskursen tilbyr. En barnehagelærers yrkesidentitet kan for eksempel sies å være en annen i utøvelse av pedagogisk virksomhet enn i en prosess med utforming av et barnehagebygg.

Fairclough (1992) viser til at diskurs alltid rommer flere plasseringer som kan være motstridende. Utvikling og utforming av barnehagebygg representerer en diskursiv praksis som produserer og tilbyr de involverte i prosessen plasseringer. Disse rommer ulike muligheter for konstruksjoner av yrkesidentitet. Dette innebærer blant annet at barnehagelæreren kan representere barnehagen og bygget på andre måter enn arkitekter, politikere og byråkrater. Fairclough hevder at identiteter som konstrueres i et samfunn, er avgjørende for hvordan maktrelasjoner reproduseres eller forandres (Fairclough 1992). I analysen vil jeg se nærmere på barnehagelærerens plassering i prosessen rundt utforming av eksempelbygget.

4.6 Kritiske bemerkninger til bruk av kritisk diskursanalyse

Jørgensen & Phillips (1999) beskriver noen kritiske punkter ved Faircloughs tilgang til kritisk diskursanalyse. Den kanskje største utfordringen ligger i at grensen mellom diskursanalysen og den sosiale praksisen ikke tydeliggjøres. Det er ingen retningslinjer for hvordan analyse av sosial praksis skal vektles opp mot diskursanalysen. Fairclough skriver at diskurser former den sosiale verden. Problemet ligger i at det er kun enkelte tekster som analyseres. Hvis man analyserte reproduksjon og transformasjon av diskurser på tvers av flere tekster, ville det gitt et mer nyansert bilde, og også vist hvordan diskursive praksiser medvirker til konstituering og

forandring av den sosiale verden (Jørgensen & Phillips 1999, s. 17). I denne studien analyseres kun en tekst med støtte av analyse av sosial praksis i form av eksempelbygget. For å få et mer nyansert bilde kunne man for eksempel analysert kravspesifikasjoner fra flere ulike kommuner, dette blir imidlertid en for omfattende prosess for denne studien.

Kritisk diskursanalyse har blitt kritisert for å være en øvelse hvor den lingvistiske analysen blir et supplement til hva forskeren har avgjort på forhånd (Skrede 2017, s. 88). Forskeren illustrerer sine antagelser ved hjelp av eksempler som passer til det en ønsker å formidle. Samtidig skriver Skrede at «objektive fakta» i samfunnsforskning aldri er verduavhengig. Skrede (2017, s. 53-54) hevder at i stedet for å se på studier som noe som truer forskningens objektivitet, har verdier i studier bidratt til en adekvat forståelse av sosiale fenomener. Dersom vi skal utvikle god samfunnsforskning, som ikke bare er opptatt av verdifrie fakta, kan vi ikke tillate oss slike begrensninger. Hvis vi skal kunne vurdere om mennesker lever under gode eller dårlige vilkår, samt foreslå hvordan problemer kan løses, må vi gi slipp på myten om verdifri forskning og vitenskap (Skrede 2017, s. 88-89).

4.7. Oppsummering av kapittel 4

Kritisk diskursanalyse kan plasseres vitenskapsteoretisk innenfor en poststrukturalistisk og konstruksjonistisk tradisjon med fokuset på språk i tekst og sosiale sammenhenger (Jørgensen & Phillips 1999). I kritisk diskursanalyse er språk som diskurs både en form for handling som mennesker kan påvirke, og en form for handling som er historisk plassert. Diskursorden er summen av de ulike diskursene som blir brukt i sammenheng med en institusjon eller et domene. I oppgaven er intensjonen at diskursanalyse kan synliggjøre noen diskursive praksiser og maktforhold i planleggingsprosessen av basebarnehagebygget. Kritiske bemerkninger ved bruk av kritisk diskursanalyse kan være at det kun er enkelte tekster som analyseres, noe som kan føre til en lite nyansert analyse.

5 Metodologi innledning

I dette kapitlet presenteres studiens metodologiske utgangspunkt. Det redegjøres for diskursanalyse og studiens tredimensjonale analysemodell slik jeg velger å gjennomføre det i oppgaven. Deretter presenterer jeg Faircloughs (1992) tredimensjonale analysemodell med analysedimensjonene tekst, diskursiv praksis og sosial praksis som et verktøy for det analytiske arbeidet.

5.1 Metodologi. Teori

Faircloughs tekstanalyse kan benyttes til å få innsikt i hvordan diskursive prosesser kan leses språklig i spesifikke tekster (Jørgensen & Phillips 1999, s. 78). Samtidig kritiserer Fairclough bare utelukkende å konsentrere seg om det språklige som en forenklet forståelse av forholdet mellom tekst og samfunn. For Fairclough er tekstanalyse alene ikke tilstrekkelig som utgangspunkt for å belyse samfunnsmessige og kulturelle prosesser. Rhedding Jones (2005, s. 66) skriver om det å kunne kombinere ulike forskningsstrategier som her for eksempel dokumentanalyse og bruk av en case-studie. Med case-studie her forstår jeg prosessen mot eksempelbygget. Rhedding Jones (2005) mener at enhver form for forskningsstrategi eller metode kan benyttes sammen. Dokumentanalyse fra en bestemt institusjon og rundt ett bestemt tema, kan relateres til en case-studie (Rhedding Jones 2005, s. 66). Jeg velger å forstå denne tankegangen i tråd med Faircloughs syn på tverrfaglig forskning. I min studie benyttes en kombinasjon av tekstanalyse og sosial analyse i form av en case-studie eller prosessen mot eksempelbygget. En case-studie kan blant annet være en institusjon, et tema eller et problem, skriver Rhedding Jones (2005). Slik jeg forstår Fairclough ser han på dette som en tverrfaglig metode som tar hensyn til at praksiser formes av sosiale strukturer og maktrelasjoner, og at folk ofte ikke er bevisste på disse prosessene. Samtidig ser Fairclough forholdet mellom diskursiv praksis og sosiale strukturer som komplekst og varierende over tid.

Fairclough (1992) beskriver relasjonen mellom teori og empiri som en dialektisk prosess. Ved å velge en metode velges noe annet bort. I et posthumant perspektiv ville man kanskje si at denne metoden er en forenkling av virkeligheten. Kategoriseringer og årsaksforklaringer slik Faircloughs analysemodell fremstår, står i fare for å miste kompleksiteten og forskerposisjonens sammensveising med forskningsobjektet (Rhedding Jones 2005). Jeg mener

likevel at viktige perspektiver rundt ideer i planleggingsprosessen av barnehagebygget kan synliggjøres med kritisk diskursanalyse og Faircloughs analysemodell.

5.2 Innledning til Faircloughs analysemodell

I neste avsnitt beskrives kritisk diskursanalyse med Norman Faircloughs analysemodell slik jeg velger å bruke den. Som jeg tidligere har nevnt, beskriver Fairclough (1992) relasjonen mellom teori og empiri som en dialektisk prosess. En prosess der forskeren arbeider med teori og empiri samtidig, og der delene forstås som gjensidig avhengige av hverandre og sammen utgjør en helhet (Fairclough 1992). I prosessen med å følge planleggingen av eksempelbygget har oppgavens fokus blitt til underveis. Det vil si at mine observasjoner, notater og samtaler med de involverte i planleggingsprosessen mot eksempelbygget førte til oppdagelse av kravspesifikasjonens betydning. Kravspesifikasjonen fikk noen konsekvenser for byggets utforming som førte til ønske om å utforske diskursene.

Fairclough (1992) skriver at den tredimensjonale modellen i kritisk diskursanalyse gir muligheter for å kunne bevege seg mellom ulike type analyser, heretter også kalt modellen. I denne teksten innbefatter det tekstanalyser i sammenheng med analyser av eksempelbygget. Modellen kan gjøre oss oppmerksomme på sammenhengen mellom måtene forståelser settes i tale på, og hvordan dette kan forme tenkning og praksis (Fairclough 1992). Ved lesing av dokumenter som for eksempel kravspesifikasjonen, kan forestillinger og perspektiver rundt ideer i planleggingsprosessen av barnehagebygget synliggjøres. Metoden er kritisk i den forstand at den søker å vise hvordan språket på ikke-opplagte måter kan relateres til bestemte forståelser og implikasjoner av planleggingsprosessen mot barnehagebygget. I mitt prosjekt kan diskursanalyse ses på som en metode og et analytisk verktøy, basert på et syn på diskurser som et element av praksiser dialektisk koblet til andre elementer. Faircloughs mål var å finne ut hvordan språket figurerer som et element i ulike prosesser, og hvordan sammenhengen mellom språk og andre elementer kan være i prosesser frem mot et spesifikt prosjekt (Fairclough 1992).

Utgangspunktet for kritisk diskursanalyse kan være en hendelse eller et problem. Ved å benytte den tredimensjonale modellen kan tekster eller alle typer skriftlig/semiosis materiale analyseres. Fairclough forklarer semiosis som meningsskaping gjennom språk, kroppsspråk, bilder eller andre måter å tilkjennegi kunnskap på. Modellen er tverrfaglig i den forstand at den

åpner opp for dialog mellom analyser av semiotiske analyser, og teoretisering og forskning rundt sosiale prosesser og sosiale endringer. (Fairclough I: Wetherell m.fl. 2001, s. 229 - 230). Modellen kan for eksempel benyttes til å analysere hvilke endringer som har skjedd i form av interaksjoner rundt politiske og sosiale temaer.

Kritisk diskursanalyse kan benyttes til å avdekke sammenhenger mellom språk og elementer fra det sosiale livet som kan være motsetningsfylte, vage eller usynlige. Metoden er kritisk i den forstand at den søker kunnskap om sosial forandring. Den tredimensjonale modellen her kan sies å være et verktøy som åpner for å reflektere over hvordan bestemte forståelser og praksiser kan komme til å dominere tenkning og tekst, og kan virke til å vedlikeholde, utfordre og reformulere diskurser rundt planleggingsprosessen av basebarnehagebygg (Berge 2015, s. 53 - 54). Nøkkelord som for eksempel brukermedvirkning, standardisering og baser kan sies å være tegn på sosial forandring, men også forandring koblet til spesielle perspektiver og interesser. Jeg kommer tilbake til hvordan nøkkelordene kan være tegn på endring i analysedelen.

5.3 Faircloughs tredimensjonale analysemodell

I beskrivelsen av Faircloughs tredimensjonale analysemodell er jeg inspirert av Berges doktoravhandling (Berge 2015). Som Berge rammer jeg inn barnehagediskurser som utgangspunkt for diskursanalysen (se analysekapittel). Berge har brukt uttalelser fra barnehagepersonalet i sine analyser, mens jeg har valgt tekstanalyse med eksempelbygget som utgangspunkt. Jeg vil også trekke inn noen eksempler med ansattes opplevelser i planleggingsprosessen av eksempelbygget, fordi eksempler kan tydeliggjøre poengene i analysen. Styrer i eksempelbygget har lest igjennom og godkjent at det vises til prosessen mot eksempelbygget. For meg har det vært et etisk grep som har vært viktig å ivareta.

Diskursene jeg har valgt å analysere, ser jeg på som en del av diskursorden. Fairclough skriver at «diskursorden er summen av diskursive praksiser i en institusjon og relasjonene mellom dem» (Fairclough 2008, s. 12.), og diskursorden kan knyttes til bestemte institusjoner (Fairclough 1992). Når den tredimensjonale analysemodellen til tekstanalyse skal benyttes, er Fairclough opptatt av å dokumentere diskursive tendenser i den empiriske virkelighet, eller å analysere tekstene ut fra konkrete eksempler (Fairclough, 2008). I analysen veksles det hele

tiden mellom fokus på den diskursive begivenheten som er prosessen mot eksempelbygget, og andre diskurser som diskurser innenfor økonomi, pedagogisk tenkning o.l.

Fairclough (1992, 2003) angir ikke en entydig fremgangsmåte i anvendelse av analysemodellen, og tilnærmingen må tilpasses det enkelte prosjekts problemstilling. Diskursanalyse med utgangspunkt i Faircloughs analysemodell organiseres i tre dimensjoner, som er tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Jeg vil nå beskrive hvordan jeg har valgt å bruke de tre dimensjonene med begreper som tas opp igjen i analysedelen.

5.3.1 Tekst

Tekstbegrepet innbefatter tale, skrift og bilder (Jørgensen & Phillips 1999). I mitt prosjekt innebærer dette tekst, bilde og arkitektskisser. Analyse av tekst dreier seg om språkbruk og grammatikk. I denne delen av analysen beskrives teksten, og det sees nærmere på ordforråd, ordenes betydning, bruk av metaforer og modalitet. I oppgaven har tekstanalysen fokus på Standard kravspesifikasjoner fra Oslo kommune og prosessen rundt eksempelbygget. Egne observasjoner, samtaler, forskning og fagartikler legges til grunn for analysen.

Metafor i tekst – i metaforen overføres en ide eller et meningsinnhold fra ett erfaringsfelt til et annet. Metaforen gir på denne måten en forståelse av en erfaring ut fra en annen type erfaring (Berge 2015, s. 83). Fairclough (1992) viser til at metaforer produserer ulike representasjoner av verden slik at ulike diskurser blir synlige. Som Berge vil jeg løfte frem og undersøke metaforer for å synliggjøre hvordan teksten fremstiller og oppfatter virkeligheten (Berge 2015, s. 83). Begrepene base og standardisering er eksempler fra kravspesifikasjonen som kan sees på som metaforer, og diskurser rundt disse begrepene kan være interessante å analysere i sammenheng med ulike diskursordener.

Modalitet i tekst – her vil jeg se på hvordan teksten fremstiller et budskap som «sann» kunnskap, og hvilke konsekvenser det har for hvilken dimensjon som blir fremtredende i diskursen. Berge (2015, s. 83) beskriver hvordan modale hjelpeverb som *skal*, *må*, *kan* og *burde* og i tidsangivelse i verb som for eksempel presens, representerer kategorisk modalitet eller at «sannheten» i budskapet tas for gitt. Kategorisk modalitet kan leses som et uttrykk for makt eller en strategi for å oppnå tilslutning til et budskap. I kravspesifikasjonen av 2015 brukes for eksempel kategorisk modalitet i større grad enn i forslaget til kravspesifikasjonen fra 2012

(Oslo kommune 2012, 2015), hvor *kan* og *burde*, oftere kan leses. Kategorisk modalitet i kravspesifikasjonen av 2015 brukes for eksempel ofte i forhold til miljøkrav til bygget, mens modale hjelpeverb som *kan* og *burde* brukes i sjeldnere grad. Dette vil jeg komme nærmere inn på i analysen.

5.3.2 Diskursiv praksis

Analyse av diskursiv praksis innebærer fortolkning av den sammenhengen der teksten formes, tolkes og realiseres (Fairclough 1992). Her vil jeg se på hvordan kravspesifikasjoner formes, tolkes og realiseres med utgangspunkt i eksempelbygget. Analyse av diskursiv praksis uttrykker også hvordan teksten bygger på allerede eksisterende diskurser. (Jørgensen & Phillips 1999). Eksempler på dette kan være politiske føringer eller arkitektoniske trender.

*Intertekstualitet*¹⁸ refererer til at andre stemmer/tekster anes i teksten (Fairclough 1992). Intertekstualitet viser til hvordan tekst kan transformere tidligere tekster og restrukturere eksisterende diskurser til nye diskurser. Det innebærer at en tekst tar opp i seg og bygger på tidligere tekster, samtidig som teksten responderer på og omarbeider tidligere tekster, og slik bidrar til endringsprosesser (Fairclough 1992). I kravspesifikasjonen av 2015 er som tidligere nevnt, miljøbudskapet langt mer fremtredende enn i tidligere retningslinjer for barnehagebygg. Dette kan leses som et politisk verdistandpunkt som fører til endringer i barnehagebyggets struktur og dermed også den pedagogiske virksomheten. Ulike tekstsjangre som for eksempel avisartikler, politiske dokumenter o.l. blandes og kombineres og skaper nye sjanger/tekster.

Interdiskursivitet viser til hvordan teksten bygger på diskurser innenfor og på tvers av forskjellige diskursordener. Teksten kan referere til andre diskurser, endre på tidligere tekster og rekonstruere eksisterende diskurser til nye diskurser. Analyse av interdiskursivitet i en tekst innebærer at det synliggjøres hvordan ulike diskurser blandes og blir til nye diskurser (Berge 2015, s. 85). Når for eksempel «base» brukes i kravspesifikasjonen kan det gi assosiasjoner til noe annet enn «avdeling». Slår en opp på betydning av ordet «base», blir det ofte koblet til sammenhenger som har med militær praksis å gjøre (Nordbø 2018). Begrepet kobles til en annen diskursorden og dermed andre virksomheter og praksiser enn barnehagen.

¹⁸Intertekstualitet er et begrep i litteraturvitenskapen som viser til at en tekst må forstås som et sted der tekster krysser hverandre, slik at det i en tekst alltid finnes elementer fra andre tekster. Begrepet er hentet fra Julia Kristevas arbeider. (Skei 2018)

Interdiskursive tekster fremstår gjerne som komplekse og motsetningsfylte noe som innebærer at ulike praksiser støtter sammen og setter praksiser i spill (Berge 2015, s. 85). Når forskjellige diskurser på tvers av diskursordener kan leses i en tekst, kan det ses på som et tegn på en diskursiv drivkraft til sosial forandring (Fairclough 1992).

5.3.3 Sosial praksis

Sosial praksis er når den diskursive praksisen sees i forhold til en bredere sosial praksis. En kontekstualisering i to aspekter: 1. relasjonen mellom den diskursive praksisen og diskursordenen den inngår i synliggjøres. 2. kartlegging av ikke-diskursive sosiale og kulturelle strukturer som skaper rammer for den sosiale praksisen. (Fairclough 1992,2008). Berge (2015 s. 86) skriver at dette kan være institusjonelle og økonomiske betingelser eller samfunnsmessige strukturer. Jeg vil som Berge i denne studien, se på et tverrfaglig perspektiv representert med Faircloughs maktbegrep knyttet til barnehagebygget og arkitektur (Berge 2015).

Hybriditet- Fairclough viser til at analyse av tekstens interdiskursivitet kan belyse hvordan og hvilke ulike diskurser som blandes. I min oppgave brukes hybride diskurser om diskurser som inneholder blandinger fra ulike sosiale praksiser. Et eksempel kan være de ansattes ønske om å beholde avdelingsbarnehageprinsippet, mens eksempelbygget ble tegnet som et basebygg og senere omgjort til en blanding av base- og avdelingsbygg. Ulike diskurser blandes sammen slik at grensene mellom de ulike praksisene blir utydelige (Berge 2015, s. 86) Base- og avdelingsbygg blir her til en ny diskurs eller et nytt bygg med hybride løsninger. I analysen søker jeg å identifisere og synliggjøre hvordan og hvilke diskurser som kan synes og blandes sammen.

Hegemoni- Berge (2015, s. 87) viser til Fairclough (1992) når hun skriver om hegemoni som dominans, eller «en forhandlingsprosess som er bygd på allianser mellom grupper, der det skapes en betydningsenighet». Allianser i denne sammenheng kan være politiske føringer som prioriterer verdier som kan kobles til nyliberalistiske diskurser. I byggingen av basebarnehager kan en for eksempel si at det finnes motstand mot diskursens hegemoniske posisjon, i den forstand at motstand mot bygging av basebarnehager kan leses inn i en barnehagefaglig kvalitetsdiskurs. Jeg tenker at alternative praksiser som presenteres i form av barnehagebygg

med færre barn i gruppe, flere mindre rom og flere ansatte med utdanning kan lese inn i en motdiskurs til en nyliberalistisk diskurs.

5.4 Studiens troverdighet og gyldighet

Kvale (1997) skriver om en studies kvalitet som sammenhengen mellom teoretisk perspektiv og metodiske verktøy. I oppgaven tar jeg i bruk flere strategier som metodisk verktøy for å støtte opp under tolkninger og analyser. Å ta i bruk flere strategier kan sees på som et tegn på validitet (Hammersley & Atkinson, 2004). I oppgaven er diskursanalysen basert på politisk vedtatte dokumenter, fagartikler, forskning og observasjoner fra prosessen rundt planleggingen av eksempelbygget. Dette betyr ikke at oppgaven gir et fullstendig bilde av planleggingsprosesser rundt nye barnehagebygg i Oslo Kommune. Det kan være andre prosesser rundt andre barnehagebygg som ikke fanges opp i denne oppgavens refleksjoner.

I kvalitativ forskning trekkes det empiriske materialets forankring til feltet frem som et kriterium for kvalitet. I oppgaven har jeg benyttet meg av publiserte artikler og forskning utført av store og endrede barnehagebygg de senere årene. I tillegg har eget verdiståsted, tidligere erfaringsbakgrunn og utdanning påvirket valg av problemområdet og refleksjoner. Dette medfører at min utvalgte empiri ikke fullt og helt gir et bilde av mangfoldet og nyanser i prosessene rundt utvikling av nye barnehagebygg. Oppgaven kan derfor ikke sies å gi et fullstendig bilde av planleggingsprosessene rundt utvikling av barnehagebygg i Oslo kommune.

5.5 Etiske refleksjoner

I utgangspunktet hadde jeg planlagt å skrive om diskurser rundt «de store nye barnehagebyggene». Da det ble klart at barnehagen jeg var engasjert i som støttepedagog skulle reetableres til en ny og større barnehage, oppsto muligheten for å delta i prosessen som observatør i endringene som skulle komme. Både styrer i barnehagen, bydelens representant og ansvarlig byggherre stilte seg positive til at jeg kunne delta som observatør på brukermøter. Jeg deltok på to brukermøter i løpet av våren og høsten 2016 hvor de involverte ble informert muntlig om masterprosjektet.

På brukermøtene skrev jeg notater som jeg senere sjekket opp mot referater fra møtene. Jeg fikk informasjon fra styrer i eksempelbarnehagen underveis i prosessen vedrørende framdriften av prosjektet. Etske refleksjoner i denne prosessen dreide seg om det formelle rundt godkjenning til bruk av innsamlet materialet samtidig som anonymisering skulle ivaretas. En skriftlig godkjenning fra de involverte ville ikke kunne ivaretatt anonymiseringsprinsippet, og det ble derfor valgt en muntlig godkjenning. I tillegg fikk styrer i eksempelbarnehagen masterdokumentet til gjennomlesning før ferdigstilling. Det ble underveis vurdert om eksemplene fra planleggingsprosessen av eksempelbygget kunne stille de involverte i et dårlig lys, samt om eksempler skulle utelates av hensyn til anonymisering.

Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg er offentlige dokumenter tilgjengelige for allmenheten. Det samme er dokumenter i forbindelse med entreprisen til nytt barnehagebygg som tidligere var lagt ut på nettsiden Doffin, Database for offentlige innkjøp (Doffin 2015). Fordi prosjektet er begrenset til ett byggeprosjekt med Oslo kommune som byggherre, ble total anonymisering ikke mulig. Derfor har jeg lagt vekt på at informasjon som kommer frem, behandles med respekt, og at aktørenes navn ikke benyttes. Oppgaven er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)¹⁹.

5.6 Oppsummering av kapittel 5

Oppgavens metodologiske utgangspunkt er kritisk diskursanalyse og Faircloughs tredimensjonale analysemodell (Fairclough 1992, 1993). Faircloughs tekstanalyse benyttes for å få innsikt i hvordan diskursive prosesser kan leses språklig i tekster (Jørgensen & Phillips 1999), i kombinasjon med analyse av samfunnsmessige prosesser, her i form av observasjoner i planleggingsprosessen mot eksempelbygget.

Diskursanalyse med utgangspunkt i Faircloughs analysemodell organisert i tre dimensjoner som er: tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Tekstbegrepet innebærer språkbruk og grammatikk. Fokuset i tekstanalysen er metafor og modalitet i tekst. Diskursiv praksis innbefatter fortolkning av den sammenhengen der teksten formes, tolkes og realiseres. Her står begreper som intertekstualitet og interdiskursivitet sentralt. Sosial praksis er når den diskursive praksisen sees i forhold til bredere sosial praksis. Her er begrepene hybriditet og

¹⁹ Prosjektplanen ble godkjent av NSD 25.10.2016. (vedlegg 1)
Tittelen på oppgaven er endret etter at prosjektet ble godkjent. Dette har ingen innvirkning på behandling av personopplysninger, og prosjektet er ellers i tråd med NSDs godkjenning.

hegemoni redskap i analysen. Den tredimensjonale analysemodellen virker som ramme for analyse av brukermedvirkningsdiskursen, basediskursen og standardiseringsdiskursen.

Studiens troverdighet og gyldighet beskriver sammenhengen mellom teoretisk perspektiv og metodisk verktøy. I oppgaven er det tatt i bruk flere strategier som metodisk verktøy, noe som kan sees på som tegn på kvalitet, samtidig som empiri ikke fullt og helt gir et bilde av mangfoldet i planleggingsprosesser rundt barnehagebyggene. Etiske refleksjoner i prosessen dreide seg om anonymisering av innsamlet datamateriale.

6 Analysedel

Med utgangspunkt i datamaterialet har jeg valgt å organisere analysedelen ut fra de tre diskursene: Brukermedvirkningsdiskursen, basediskursen og standardiseringsdiskursen (se kapittel 1.6). I analyse av diskursene vil jeg gå inn på en nærlesing av teksten i kravspesifikasjonen for å se hvordan de valgte diskursenes konstruksjoner kan leses semiotisk. Det innebærer at jeg vil se på hvordan tekstbegrepet med ordbruk, modalitet og metaforer kan leses som konstruksjoner i teksten. Videre vil jeg se på den diskursive praksisen og fortolkning av teksten i sammenheng med intertekstualitet og interdiskursivitet. Deretter vil jeg søke å synliggjøre relasjonen mellom den diskursive praksisen og diskursordenen den inngår i. Jeg vil kartlegge noen strukturer som skaper rammer for den sosiale praksisen, samt se på hvordan diskursene i kravspesifikasjonen er dialektisk relatert til andre strukturer i samfunnet. Her er begreper som hybriditet og hegemoni sentrale i analysen. Det vil være ulike prioriteringer i bruk av analysebegreper i de tre diskursene. Jeg har valgt å analysere teksten ut fra de begrepene som for meg gir kunnskap og mening til innholdet. Jeg avslutter kapittelet med en oppsummering.

6.1 Brukermedvirkningsdiskursen

I denne delen analyseres kravspesifikasjoner og aktuelle offentlige dokumenter der brukermedvirkningsdiskursen står i fokus. Det tas utgangspunkt i retten til brukermedvirkning slik det er formulert i notat til politiske vedtak²⁰ vedrørende kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo kommune (2015):

Ved hvert nytt barnehageprosjekt er den aktuelle bydelen involvert i tilbudsevalueringen og innspill fra bydel hensyntas. I tillegg avholdes det flere brukermedvirkningsmøter når entreprenør er valgt, hvor bydel og eventuelle barnehageansatte kommer med innspill på den valgte entreprenørens løsningsforslag. Det er viktig at respektiv bydel, som den fremtidige drifter av barnehagen, involveres løpende (Vedlegg 2).

I teksten over er brukermedvirkning nevnt i sammenheng med at det avholdes *brukermedvirkningsmøter*. Det skal tas hensyn til den aktuelle bydelens innspill i den valgte

²⁰ Jeg sendte en forespørsel med spørsmål vedrørende Standard kravspesifikasjoner (Oslo kommune 2015) til Eivor Evenrud i Byrådsavdeling for oppvekst og kunnskap. Hun sendte forespørselen videre til Kultur- og utdanningskomiteen. Svaret foreligger i Notat nr. 67/2017, Kultur- og utdanningskomiteen. 24.04.2017 (Vedlegg 2).

entreprenørens løsningsforslag, og de barnehageansatte kan *eventuelt* komme med innspill. Dilemmaer og motsetninger kan oppstå når brukervedvirkning nevnes som et virkemiddel i planleggingsprosessen samtidig som det ikke er et krav at barnehageansatte skal medvirke. De *barnehageansatte* er nevnt i begrenset grad i kravspesifikasjonen, noe jeg vil komme nærmere inn på i analysen.

6.1.1 Brukervedvirkningsdiskursen og kategorisk modalitet i kravspesifikasjonen

Brukervedvirkningsbegrepet i kravspesifikasjonen er nevnt under punktene som omhandler Rom for grovmotorisk aktivitet, Formingsrom, Rom for fordypning og konsentrasjonskrevende aktivitet og Hvile/avspenning og soveplass (Oslo kommune 2015, s. 18 - 19). Det står at «omfang og utforming av denne type areal må avgjøres gjennom **brukervedvirkning** i utforming av bygget». I følge Fairclough beskriver hjelpeverb som «må og skal» kategorisk modalitet (se metodologikapittel 5.3). Her brukes «må» om brukervedvirkning, og det tas derfor for gitt at brukervedvirkning er en del av beslutningsprosessen. Det er et normativt regelverk som ikke kan velges bort, men det er ikke spesifisert hvem som er brukere her. I prosessen mot eksempelbygget ønsket de ansatte ekstra smårom tilknyttet basene heller enn rom knyttet til spesielle aktiviteter. Dette ønsket ble tatt til følge, kanskje fordi bestemmelsen om unntaket til krav om baseutforming innebar at omfang og utforming av spesialrom skal utformes i samarbeid med brukerne (Oslo kommune 2016).

Andre steder hvor det kan tolkes at brukere skal kunne medvirke, kan være under punktet om Møbleringsplan hvor det står at «Møbleringen skal ta hensyn til forhold som dagslys, varme og rømningsveier». (Oslo kommune 2015, s. 6). Videre står det at de som skal ha ansvaret for en slik plan, vil variere ut fra hvor langt man har kommet i prosjektet før det legges ut på anbud.

Under punktene om Utomhusplanen, Belysningsplan, Dusjanlegg i garderober, og tilrettelegging for hørselshemmede, står det at dette må vurderes ut fra hvert enkelt prosjekt, og ifølge veileder fra Plan og bygningsetaten. Dette er punkter som kan tolkes dit hen at brukere *kan ha* medvirkning i det enkelte byggeprosjektet. Under punktene om Rengjøringsentral og Bøttekott *anbefales det* å innhente renholdsaglig kompetanse (2015, pkt. 8.3 s. 27). Heller ikke her er kategorisk modalitet brukt, men det «anbefales» å innhente faglig kompetanse. I kravspesifikasjonen er de fleste punktene detaljregulert eller kategoriske, og det nevnes ikke at

barnehagefaglig/pedagogisk kompetanse skal vurderes. Derimot brukes «anbefales» om innhenting av renholds-faglig kompetanse. I denne sammenheng brukes modale hjelpeverb, og brukermedvirkning med faglig kompetanse kan oppfattes som ikke forpliktende.

Kravspesifikasjonen kan her sees på som en diskursiv praksis som konstruerer planlegging og utforming av barnehagebygget i en teknisk rasjonell diskurs der brukermedvirkningsbegrepet kan sies å fremstå som en motsetning eller paradoks i den forstand at kravspesifikasjonen i all hovedsak er styrt av kategorisk modalitet. Ordet «skal» brukes for eksempel 278 ganger i kravspesifikasjonen. Eksempler på kategorisk modalitet i teksten er: «Kunstnerisk utsmykking **skal** følge Oslo kommunes regelverk for utsmykking av kommunale bygg i Oslo» (2015 s. 5), eller «det **skal** være åpne og transparente bygg med mulighet for fleksibel bruk av arealet» (2015, s. 8). Med kategorisk modalitet legges det føringer med få muligheter for brukermedvirkning. Teksten kan slik sies å ha et sterkt normativt preg som understreker at det er lite rom for å endre byggepraksiser.

6.1.2 Brukermedvirkningsdiskursen og interdiskursivitet

I kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015) konstrueres bygget med en kjede av ulike faktorer som skal sikre alle nye barnehagebygg en optimal utnyttelse. Faktorer som miljøkrav, sikkerhetsforskrifter, krav om universell utforming og lignende, trekker interdiskursivt på ulike virksomheters fagområder. Holten (2009, s. 25) beskriver hvordan tegn på ulike kamper mellom forskjellige diskurser kan ses i tekster. I kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015) er diskursen rundt miljøhensyn viet stor oppmerksomhet. Forhold rundt miljøvennlig materialvalg, barnehagebygget som passivhus osv. (Oslo kommune 2015, s. 5) kan sies å være utslag av en politisk verdidiskurs. Politiske veivalg blir slik jeg tolker det, tydelige som medskapere av diskurser rundt planlegging av barnehagebyggets utforming. Fokuset på miljøhensyn i kravspesifikasjonen kan slik jeg ser det, overstyre eller føre til skyggelegging og/eller usynliggjøring av barnehagefaglige diskurser.

Barnehagefaglige diskurser som kan synes å være usynliggjort i kravspesifikasjonen, er noen pedagogiske føringer i Rammeplanen for barnehagen (Kunnskapsdepartementet 2017). Rammeplanen legger føringer til hva personalet **skal** utføre og oppnå uavhengig av byggets beskaffenhet. Barnehagen **skal** er nevnt over 200 ganger i Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2017). Barnehagelærerens yrkesidentitet kan her sies å bli definert

gjennom kategorisk modalitet i form av formuleringen barnehagen skal eller personalet skal (Kunnskapsdepartementet 2017). Til tross for pedagogiske føringer i Rammeplanen som fremskriver barnehagelærerens ansvar i det pedagogisk arbeidet, kan det se ut som om barnehagelærere har minimal innvirkning på byggets utforming. Yrkesidentitet kan her leses i diskurser knyttet til en subtil form for maktutøvelse, eller slik Fairclough beskriver hegemoniske kamper mellom ulike diskurser. Barnehagebygget som rammebetingelse for det pedagogiske arbeidet kan sies å være nedprioritert i Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2017). Dermed blir kanskje ikke byggets implikasjoner for det pedagogiske arbeidet synlig i diskurser rundt betydningen av barnehagefaglig brukermedvirkning i prosessen mot byggets utforming.

I planleggingsprosessen mot eksempelbygget møtte styrer og de ansatte liten forståelse fra byggherre for ønske om flere mindre kjøkken istedenfor to storkjøkken. I tegninger av eksempelbygget (se kapittel 6.2.3) ble avstanden fra noen av avdelingene til kjøkkenet forholdsvis lang, og pedagogiske aktiviteter knyttet til kjøkkenet ble derfor vurdert som vanskelig å få gjennomført. Det var vanskelig å få forståelse for en barnehagefaglig vurdering i for eksempel det å skulle forflytte en barnegruppe på 9 til 18 barn i et stort bygg med mye aktivitet. Selv om dette er et eksempel satt på spissen, kan det være et bilde på hvorfor vurderinger av lengden fra avdeling til kjøkken kan ha noen implikasjoner i en pedagogisk sammenheng. Det kan her synes som om en barnehagefaglig forståelse av byggets funksjon i stor grad mangler i diskurser rundt utformingen av eksempelbygget.

6.1.3 Brukermedvirkningsdiskursen og intertekstualitet

Evenstad & Becker (2015) har sett på intensjoner og erfaringer hos arkitekter og pedagoger involvert i planlegging og etablering av noen base- og sonebarnehager i Oslo. Forskningen deres viser at arkitektens og byggets funksjon som støttespiller for pedagogikken svekkes når de pedagogiske ideene bak utformingen ikke samsvarer med ideene til dem som arbeider i de pedagogiske rommene (Evenstad & Becker 2015, s. 16). I Steinspranget basebarnehage opplevde de ansatte bygget som såpass utfordrende at bruken av lokalet ble omdefinert etter noe tids bruk (Dahl & Evenstad 2012, nr. 2). Barnehagelæreres brukermedvirkning i utforming av barnehagebyggene kan dermed synes å være av betydning, slik at ideene til utforming av bygget samsvarer med pedagogiske ideer til dem som arbeider der. Dahl & Evenstad (2012, nr.

2), påpeker at eierskapet til bygget er viktig for hvordan bygget blir tatt i bruk. De skriver om hvordan arkitektur, pedagogikk og ledelse må til for at barnehagen som helhet skal ha kvalitet (Første Steg 2013, nr. 4). I prosessen mot eksempelbygget kom de ansatte i barnehagen inn i planleggingsprosessen etter at leverandør og entreprisetilbud var valgt. Dermed var byggets utforming i all hovedsak avgjort før brukere med barnehagefaglig bakgrunn ble involvert. Brukermedvirkning relatert til utforming med pedagogiske begrunnelser, begrenset seg slik jeg ser det, til å gjelde detaljer som for eksempel fargevalg på gulv eller om vaskerenner for barna skulle legges utenfor eller inne på baserommene.

Et annet eksempel kan være Oslo kommunes politiske agenda med fokus på «grønn politikk» og sykkeltilgjengelighet. I prosessen rundt riving og bygging av eksempelbygget, ble barnehageansatte bedt om å uttale seg om behovet for antall sykkelstativ for ansatte. Dette kan sies å være brukermedvirkning styrt av diskurser med en annen agenda enn det barnehagefaglige, eller et eksempel på hvordan ulike diskurser kan mikses og får en hybrid form (Berge 2015). Intertekstualitet refererer til at andre stemmer kan anes i teksten (Fairclough 1992). I kravspesifikasjonen kan man ane at teksten referer til andre tekster og rekonstruerer eksisterende diskurser til nye diskurser, her som et nettverk av planleggingspraksiser som konstitueres i prosesser på mikronivå. Når barnehageansatte blir bedt om å uttale seg om behovet for antall sykkelstativ for ansatte, blir det en avsporing fra brukermedvirkning med et barnehagefaglig perspektiv.

Fairclough (1992, s. 67) beskriver hvordan demokratisering i institusjoner kan føre til eliminering av markører for hierarki. Asymmetriske maktmarkører i institusjonelle diskurser kan dermed bli mindre synlige, med det resultat at maktasymmetri blir mer subtilt i stedet for å forsvinne. Bygningsmessige diskurser knyttet til brukermedvirkning med barnehagefaglige prioriteringer kan synes å bli nedprioritert til fordel for en diskursiv praksis som har hovedfokus på politiske føringer på samfunnsnivå. Brukermedvirkning kan her sies å være et subtilt begrep i den forstand at det gir inntrykk av makt, mens diskursen egentlig kontrolleres av diskurser rundt politiske, tekniske og økonomiske forhold.

6.2. Basediskursen

I neste del analyseres først basebegrepet i kravspesifikasjonen som metafor, deretter søker jeg å synliggjøre hvordan tradisjonsorienterte diskurser rundt avdelingsorganisering blandes med

diskurser rundt baseorganisering og fører til et mulig spenningsfelt mellom disse to tradisjonene. Barnehagefaglige innspill posisjoneres i dette spenningsfeltet som motdiskurser til en baseorganisering. Til slutt analyseres kravspesifikasjonens konsekvenser for eksempelbygget, og de ansattes innspill som kan tolkes som motdiskurser til basebygget.

6.2.1 Basebegrepet som metafor

Det trengs en begrepsavklaring når basebegrepet brukes så forskjellig, skriver Evenstad (2010). Videre skriver hun at en begrepsavklaring kan være begynnelsen på en konstruktiv dialog i et felt i stor endring. Det er naturlig at begreper forkastes eller revitaliseres, og at behov for nye begreper oppstår. Evenstad (2010) spør seg om det er nyttig med et basebegrep som kan bety alt fra et bord til areal for nærmere hundre barn. Jeg lurar på med hvilke begrunnelser begrepet base brukes om areal i en barnehage. Her vil jeg gå nærmere inn på diskurser rundt basebegrepet.

Fairclough (1992) skriver om metaforen som overføring av en ide eller et meningsinnhold fra et erfaringsfelt til et annet. Base som metafor kan på denne måten gi en forståelse av bygget ut fra en annen type erfaring. Metaforen kan sies å produsere en representasjon av bygget slik at andre diskurser blir synlige (Fairclough 1992). I Store norske leksikon (2017) kan man lese om begrepet «Base» (Nordbø 2018) i sammenheng med bygninger innenfor militær teori. Begrepet base kobles der til begreper som forutsetning eller utgangspunkt for en ekspedisjon fra et militært område med anlegg, materiell, verksteder og forsyningslager som en hær-, flåte- eller flystyrke trenger (Nordbø 2018). Berge (2015) beskriver organiseringen av en basebarnehage som en logistikk eller effektiv styring av de ulike enhetene. Logistikk har sin opprinnelse fra militæret og beskrives som en effektiv styring av enheter som skal koordineres (Berge 2015, s. 130). Her kan basebegrepet knyttes til en diskursiv praksis som konstruerer planlegging av barnehagebygg som en prosess der organisering, koordinering og effektivitet har forrang.

I Berges avhandling (2015) beskrives personalets oppfatning av eget arbeid i basebarnehagen som å «passe på, ha kontroll og være på vakt». I denne beskrivelsen plasserer personalet seg som ansvarlige for å ivareta orden og ha oversikt over barna. Personalets posisjonering kan leses i sammenheng med en diskursiv praksis knyttet til arkitekturen, og begrepene bygger opp om en gitt sosial orden gjennom innebygde forventninger til hva som skal foregå der (Berge 2015, s. 100). Berge beskriver videre hvordan rommene i basebarnehagen bryter mot

organiseringen i avdelinger, noe som har ført til at bygget tas i bruk på andre måter enn intensjonene i rommenes struktur. Dette samsvarer som jeg tidligere har nevnt, med funn Dahl & Evenstad har gjort i sin forskning, hvor eksempler på omorganisering av rombruk i basebarnehagebygg foregår etter at bygget er tatt i bruk (Dahl & Evenstad 2012, nr.2).

Base som verb kan sies å ha konnotasjoner til «å base», som for eksempel å base i snøen. Et baserom eller et basebygg kan slik sett gi assosiasjoner til et sted hvor barn kan utfolde seg fysisk/motorisk. Berge (2015) siterer ansatte i en basebarnehage som beskriver barn som løper rundt og rundt i gangene i en sirkel. De ansatte beskriver et bygg som inviterer til løping det ikke er lett å stoppe. En ansatt uttaler: «Forstår ikke arkitekter hvordan rom virker på barn?» (Berge 2015, s. 109). I en slik diskursiv praksis beskrives barnas aktivitet som en praksis som inviterer til kroppslig bevegelse. Personalet sliter med å takle barnas løping, og personalet blir prisgitt rommenes påvirkning. Personalet blir altså prisgitt bygningens innskrivninger (Berge 2015). «Personalet ønsker mange rom som er klart avgrenset med dører», skriver Berge (2015, s. 108). De ønsker en arkitektur som spiller med og tilrettelegger for oversikt og struktur. Her kan man se at en tradisjonsorientert avdelingsdiskurs støter sammen med samtidsaktuelle barnehagediskurser.

6.2.2. Fra avdelingsbarnehage via basebarnehage til det hybride barnehagebygget.

Avdelingsstruktur har vært den dominerende diskursen innen organiseringsstrukturen i norske barnehager (Vassenden et.al., 2011). Den kan knyttes til diskurser rundt en tradisjonell måte å organisere barnehagen på hvor hver avdeling har hatt sitt hovedrom, ofte med noen disponible smårom i tillegg. Denne organiseringen har utgangspunkt i pedagogiske diskurser knyttet til småbarns behov for omsorg og stabile og nære relasjoner i små grupper (Berge 2015). Etter 2005 har den tradisjonelle avdelingsstrukturen mange steder blitt skiftet ut med en baseorganisert struktur, og nye barnehager bygges større enn dem som ble bygget tidligere (Vassenden et.al., 2011).

I diskurser rundt en baseorganisert struktur, er tanken at barn og voksne kan benytte seg av et større fellesareal med spesialiserte rom. I kravspesifikasjonen (Oslo Kommune 2015) blir dette betegnet som fleksible løsninger. Fellesarealene deles gjerne inn i spesialrom hvor mindre grupper får tilbud om aktiviteter i tråd med rommets funksjon. De ansatte fordeler seg og er

tilgjengelige på tvers av basetilhørighet (NOU 2012:1). Seland (2009) skriver at endringene i barnehagebyggenes utforming har sitt utspring i forståelser av at de tradisjonelle barnehagebyggene ikke møtte utviklingen i barnehagefeltet. I tillegg til det økonomiske aspektet kan flere barn i barnehagen og diskurser om barn som kompetente og aktivt medvirkende i egne liv, sies å ha gitt inspirasjon til nye tanker rundt utvikling av barnehagebygget. Nye ideer var at barnehagen skulle ha et pedagogisk innhold med vekt på aktiviteter, lek og læring (Kunnskapsdepartementet 2006), heller enn å kompensere for hjemmets omsorg. Barnehagene skulle nå utformes som en pedagogisk institusjon tilrettelagt for barns utforskning, læring og lekelyst (Dahl & Evenstad 2012, nr. 2).

I forskning rundt basebarnehagebyggene (Seland 2009; Evenstad & Becker 2015; Berge 2015.) kan de barnehagefaglige motdiskursene, og dermed et spenningsfelt til de store basebyggene leses. Berge (2015) beskriver avdelingsbarnehageprinsippet som en tradisjonsorientert diskursiv praksis, som støtter sammen med samtidsaktuelle diskurser der fleksibilitet i bruk av rom og barns medvirkning er gjeldende, en diskursiv kamp som kan se ut til å føre med seg utfordrende og komplekse praksiser i basebarnehagen. De ansatte opplever et bygg i motspill til det pedagogiske arbeidet som skal utføres der. Berge beskriver diskursive praksiser hvor personalets arbeid settes i tale som «å ha kontroll, passe på, unngå kaos» o.l. (Berge 2015, s. 107-125). Det kreves andre posisjoner og en mer detaljert organisering av hverdagen, enn i den tradisjonelle avdelingsbarnehagen. Bygget blir en strukturerende faktor hvor praksis blir prisgitt den arkitektoniske utformingen.

Kvalitet i sammenheng med organisering kan man finne igjen i annen forskning rundt basebarnehagen. I forskningsprosjektet «Blikk for barn» (2017) fant forskerne at baseorganisering ikke fungerer som forventet. Forsker Os (Os i Jonassen 2017) skriver at de store gruppene i basebarnehagene kan være problematiske, for selv om de gjerne har høy pedagogtetthet, brukes det mye tid på organisering. Forskerne i prosjektet hadde ingen entydig definisjon av hva kvalitet i barnehagen var, men de fant at kvalitet er verdibasert. «Det kan være politikk, økonomi, kultur, tradisjoner, egen verdistandard», sier forsker Nina Winger (Winger i Jonassen 2017).

I kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015) ble avdelingsbarnehagebegrepet fjernet, og igjen sto basebarnehagebygget som eneste alternative byggepraksis. I protokoll fra møte i Byrådet 11.08.16 (Oslo byråd 2016, sak 1082/16) kan man lese om vedtak om unntak fra krav om basebarnehager i kravspesifikasjonen. I vedlegget til vedtaket står det at byrådspartiene ønsker

å oppheve vedtaket om at alle barnehager skal bygges etter baseprinsippet (Oslo byråd, 2016). Dette kan kanskje sees i sammenheng med nytt byråd med et annet politisk ståsted enn byrådet som vedtok kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015). Her kan man stille spørsmål om motdiskurser til basebygget kan være politisk forankret i et byråd med en ideologi mer i samsvar med forskning i feltet og barnehagefaglige diskurser. Kanskje en medvirkende årsak til endringen kan være at en byrådsrepresentant med barnehagefaglig bakgrunn er valgt inn i Oppvekst- og utdanningskomiteen for Byrådet i Oslo.

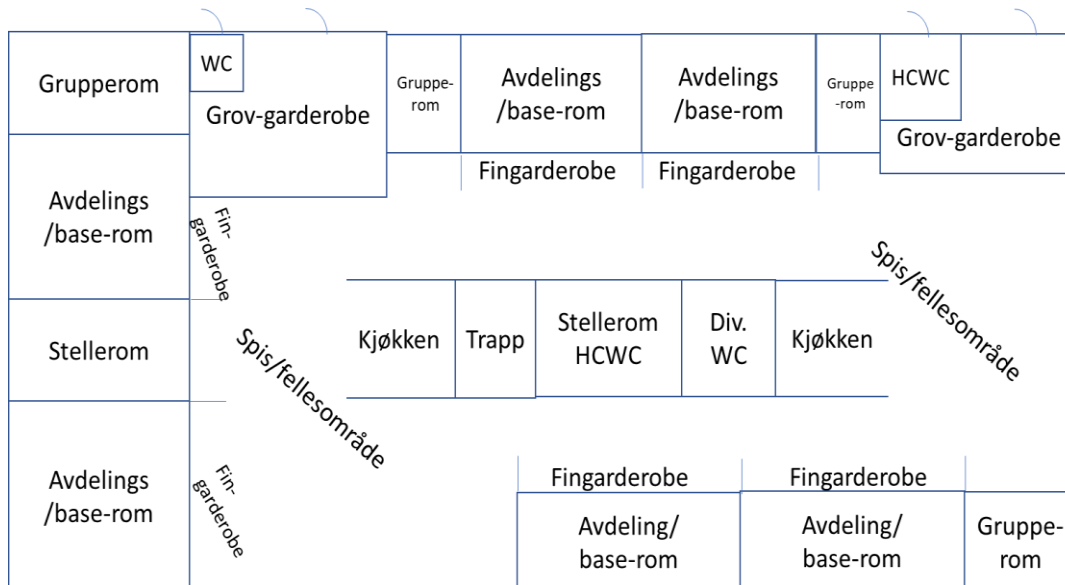
I planleggingsprosessen mot eksempelbygget førte unntaket om kravet til basebygg til et hybrid barnehagebygg med elementer fra både et basebygg og en avdelingsbarnehage. Dette vil jeg komme nærmere inn på i neste avsnitt.

6.2.3. Basediskursen og det hybride barnehagebygget

De ansatte i eksempelbygget uttalte overfor byggherre Oslo kommune at de ønsket å beholde avdelingsbarnehage. De ønsket å beholde avdelingsorganiseringen på bakgrunn av senere tids forskning (Seland 2009; Berge 2015), men også egne vurderinger av hva som er gode miljøer for barn og ansatte. Byrådets opphevelse av vedtaket om at alle barnehagebygg skal bygges etter baseprinsippet kom i august 2016 (Oslo byråd 2016), altså i etterkant av at anbudet ble lagt ut som et basebarnehagebygg²¹. Entreprenøren som ble tildelt oppgaven tegnet et basebygg, og i ettertid syntes det vanskelig å gjøre om på dette etter at anbudsrunden var avgjort. Begrunnelsen fra byggherre var blant annet erfaring med klage fra andre tilbydere, noe som kunne føre til trenering av planleggingsprosessen. Slike klager kunne innebære saksøking fra andre tilbydere samt at prosjektet måtte legges ut til anbud på nytt. I ettertid ble tegningen av barnehagebygget beholdt som et basebarnehagebygg, men istedenfor å kalle oppholdsrommene baser, ble begrepet avdeling valgt som betegnelse på romdelingen.

Skissen på neste side er ment som en illustrasjon, og rominndeling og størrelse på rommene ikke identisk med eksempelbygget.

²¹ Opphevelsen gjaldt kapittel 4 i kravspesifikasjonen vedrørende base- og temarom, samt kapittel 10 arealskjema (Oslo byråd 2016)

I en kommentar til tegningene av eksempelbygget sto det at ved denne løsningen oppnås avdelingsstruktur samtidig som noen av basebarnehagens gode sider videreføres. Derfor kan det nye barnehagebygget eller eksempelbygget beskrives som en hybrid utforming med utgangspunkt i en baseorganisering omgjort til avdelingsorganisering. Intensjonen med den hybride løsningen kan her synes å være god, slik jeg oppfatter at tendensen i artiklene til Dahl og Evenstad (2010 - 2014) også formidler.

Avdelingene ligger rundt et torg²² i midten av bygningen, noe som tilsvarer tegninger av lignende basebarnehagebygg (Berge 2015, s. 98). Torget består av fellesarealer som kjøkken, toaletter og stellerom og er atskilt fra avdelingsrommene med en gang i sirkel rundt torget. To store felles spise/lekearealer ligger i hver sin ende av bygget i forbindelse med gangen rundt torget. Hvert avdelingsrom er på 30 m², noe som tilsvarer arealkravene til baserom, og som er vesentlig mindre enn det tradisjonelle avdelingsrommet. I tillegg til avdelingsrommet har fire av avdelingene et tilliggende grupperom som erstatter spesialrommene i en basebarnehage. Et ønske fra de ansatte om et femte grupperom kunne ikke imøtekommes. Her ble det juridisk vurdert at dette var en for stor endring av de opprinnelige tegningene, og dermed en fare for søksmål fra andre tilbydere.

Istedenfor at alle avdelinger har sin egen garderobe, som i en tradisjonell avdelingsbarnehage, er det her tegnet inn to grovgarderober. Disse skal romme barnas yttertøy, mens hver avdeling

²² «Torget» kan også i kalles «øy» i beskrivelse av rominndeling i basebarnehager. Jeg har valgt å bruke betegnelsen «torg».

har egen fingardarobe i gangen utenfor hvert avdelingsrom. I underetasjen av bygget ligger kontorer, personalrom, personalgarderober, personaltoaletter, rengjøringsrom og teknisk rom.

Fairclough beskriver tekster som inneholder blandinger fra ulike sosiale praksiser som hybride diskurser, eller diskurser som blandes sammen og blir til nye praksiser/diskurser. I eksempelet over blir basebarnehagebygget omgjort til avdelingsbarnehage, men med rominndeling tilsvarende en basebarnehage. Det vil si forholdsvis små rom til hver avdeling og fellesarealer som opptar store deler av oppholdsarealene. De ansatte vurderte en avdelingsinndeling med større areal tilknyttet avdelingene istedenfor temarom og åpne fellesareal som bedre egnet for pedagogisk virksomhet. Juridiske og barnehagefaglige diskurser kan her sies å støte mot hverandre, og diskursorden blir et område for diskursiv konflikt (Jørgensen & Phillips 1999). I planleggingsprosessen kan juridiske diskurser versus barnehagefaglig syn på kvalitet i utformingen av bygget sees på som motstridende diskurser.

6.2.4 Basediskursen og barns mulighet for medvirkning

Felles kjøkken, spisearealer og felles grovgarderober for mange barn, kan slik jeg tolker det, sees på som motdiskurser til fagpedagogiske diskurser vektlagt i Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2017). Eksempler på dette kan være, som jeg tidligere har nevnt, de ansatte i eksempelbarnehagens ønske om et mindre kjøkken på hver avdeling, istedenfor to store felleskjøkken. Begrunnelsen var blant annet det pedagogiske aspektet som her er hensynet til barns mulighet for medvirkning i forberedelser og gjennomføring av måltider. Barns rett til medvirkning er forankret i Rammeplanen for barnehager (Kunnskapsdepartementet 2017). Store felleskjøkken krever, slik jeg ser det, detaljert organisering for at det skal fungere for felles bruk, og kan vanskeliggjøre barns medvirkning i egen hverdag. Det samme gjelder store fellesgarderober hvor det kreves planlegging og fordeling av tid for bruk av arealene (Berge 2015). Pedagogiske vurderinger som tid og plass til at barna selv skal kunne delta og oppleve gode situasjoner i på- og avkledning, synes vanskeligere i en garderobe med mange barn og voksne. I tillegg vurderte de ansatte i eksempelbygget støyproblematikken som større i store fellesarealer med felles spiseområder og garderober. Diskurser i planleggingsprosessen kan her synes å bli styrt av samfunnsmessige eller byråkratiske betingelser heller enn diskurser med barnehagefaglige vurderinger forankret i Rammeplanen for barnehager (Kunnskapsdepartementet 2017).

6.3. Standardiseringsdiskursen

I neste del blir standardiseringsdiskursen i kravspesifikasjonen koblet opp mot nyliberalistiske ideer. Kvalitet knyttes opp mot standardiserte løsninger som kan sees i sammenheng med begreper som effektivisering, tilpasningsdyktighet og økonomisering. Begrepene benyttes i kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015), og er valgt som utgangspunkt for analyse fordi de kan sies å representere ideer innenfor nyliberalistisk ideologi (Skrede 2017).

6.3.1 Standardiseringsdiskursen og nyliberalistiske ideer

Standardiseringsbegrepet er blant annet nevnt i kravspesifikasjonen i sammenheng med tittelen «Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg», som viser til krav som stilles til funksjonalitet uavhengig av hvem som drifter bygget (Oslo kommune 2015, s. 2). Videre kan man lese at «kravsettet er standardisert» og vedtatt av byrådet 20.08.2015.

Standard kravspesifikasjoner kan slik henspille til noe som skal standardiseres eller ensrettes. Begrepet standardisering kan defineres som bruk av ulike teknikker for å minske virkningene av ulikheter i sammensetningen av forskjellige grupper som skal sammenlignes (Rosvold 2015). En slik tankegang kan kobles til nyliberalistiske ideer i den forstand at standardiserte løsninger tar sikte på å oppnå høyest mulig grad av orden og økonomisk effektivitet ved gjentatt anvendelse på problemer i en bestemt sammenheng (Skrede 2017, s. 42 - 43). I internasjonal sammenheng finnes standardiseringsorganer i cirka 150 land som er tilsluttet den internasjonale standardiseringsorganisasjon ISO (Rosvold 2015). EU-kommisjonen og EFTA-sekretariatet har gitt de europeiske standardiseringsorganisasjonene CEN (på det generelle området), i oppdrag å utforme mer detaljerte tekniske spesifikasjoner innen vitenskap, teknologi og økonomi i form av europeiske standarder. De europeiske standardene fastsettes deretter i Norge som Norsk Standard (NS) eller her som Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015). Standardene går under betegnelsen «harmoniserte standarder» (Rosvold 2015). De nasjonale lovverkene viser til disse standardene som en måte å oppfylle myndighetenes krav på.

I Standard kravspesifikasjoner (Oslo kommune 2015), kan man lese om standardisering på flere områder. Alle nye barnehagebygg i Oslo skal standardiseres i forhold til diskurser hvor miljø, helse og sikkerhet fremheves. Dette innebærer at alle nye barnehagebygg skal ha

passivhusstandard med energikrav som for eksempel vannbåren varme, energimålere, og «tømmer fra regnskog skal ikke benyttes» (Oslo Kommune 2015, s. 11). Standardiseringskravene gjelder også i forhold til det som betegnes som «Helsefremmende bygg» (Oslo Kommune 2015, s. 11). Det innebærer blant annet at byggene skal varmes opp slik at lukt, støv og gasser unngås. Videre skal produkter som inneholder stoffer på Miljødirektoratets prioritetsliste og kandidatliste ikke benyttes (Oslo kommune 2015). Barnesikring og trygghet er også nevnt under flere punkter med standardiserte løsninger. Dette er diskurser i tråd med Thiis-Evensens tanker om diskurser med vekt på miljø i fremtidens bygg (se kapittel 2.3 om arkitektur og historikk). Diskurser knyttet til miljø og helse er, slik jeg oppfatter det, i tråd med fremtredende diskurser i dagens mediebilde og i det politiske ordskiftet. Fokuset på barnehagefaglige diskurser dreier seg om andre tema som for eksempel bemanningsdiskurser og læringsdiskurser. Diskurser med fokus på hvordan bygget er utformet for å ivareta barns muligheter, kan her ikke leses i argumentasjoner i kravspesifikasjonen.

Tilpasningsdyktighet er overskriften på et avsnitt i Kravspesifikasjonen (2015, s. 9). Dette er et begrep som, slik jeg tolker, det kan leses inn i en standardiseringsdiskurs. «Bygget skal planlegges med nødvendig fleksibilitet, generalitet og elastisitet for å hensynta fremtidig bruk og eventuell utvidelse» (Oslo kommune 2015, s. 9). Standardiseringsdiskurser finnes i dag i regelverk som gjelder for alle offentlige bygg, og i Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg kan man for eksempel lese om universell utforming av servanter, toalett og kjøkkenbenk som slik skal kunne brukes av rullestolbrukere. Det skal innredes med ladestasjon til elektrisk rullestol, og det skal tilrettelegges for hørselshemmede i alle rom. I tillegg skal automatisering av tekniske anlegg opp mot et sentralt driftsanlegg standardiseres, og material- og fargeplan skal være i henhold til standardiserte fargesystem (Oslo kommune 2015, s. 15).

Standardiseringskrav i kravspesifikasjonen fører til at barnehagebyggene i Oslo kommune de siste årene har fått en utforming som etter min oppfatning, kan forstås som ganske ensrettet i den forstand at utformingsmessige løsninger skal være tilpasset «alle». En slik standardisering kan forstås som det Fairclough beskriver om diskursive praksiser som kan sees i forhold til en bredere sosial praksis. Berge (2015, s. 86) beskriver dette som institusjonelle og økonomiske betingelser, eller samfunnsmessige strukturer i relasjonen mellom en diskursiv praksis i planlegging av barnehagebyggets struktur. Her ser vi en diskursorden basert på regelverk med agendaer innenfor en økonomisk- og effektiviseringsdiskurs heller enn pedagogiske diskurser. Standardiseringsdiskursen kan leses i en ideologi i nyliberal retning, her som en sosial og

kulturell struktur som skaper rammer for den sosiale praksisen i barnehagen (Fairclough 1992, 2008).

6.3.2 Standardiseringsdiskursen og konsekvenser for eksempelbygget

Forslag til andre løsninger enn de standardiserte og formaliserte kravene, møtte liten forståelse fra byggherre i planleggingsprosessen av eksempelbygget. Dette med begrunnelse i økonomi eller at forslaget til endring ikke sto i forhold til standardiserte krav til utforming av bygget. Forslag som for eksempel å gjøre om et av to handicaptoaletter til et vanlig toalett, var ikke mulig fordi standardkravene til universell utforming var to handicaptoaletter av i alt åtte toaletter. Barnehagefaglige argumenter om at barnehagebarn i rullestol oftere hadde behov for hjelp av en voksen og stellerom heller enn et toalett ble ikke hørt. Barnehagefaglig argumentasjon var også at det var større behov for flere toaletter til en barnehage med såpass mange. Diskurser knyttet til standardisering og universell utforming kan i dette tilfellet synes å gå på bekostning av funksjonell barnehagearkitektur. Her kan det universelle og standardiserte forstås som en konform utforming ved at bygget skal passe for alle. Det som skulle fremstå som inkluderende løsninger med fokus på mangfold, kan synes å fremstå som rigid og lite nyskapende i en barnehagefaglig sammenheng. Diskurser kan leses interdiskursivt, eller i sammenheng med andre diskurser, her som et spenningsfelt mellom de standardiserte løsningene og de pedagogiske vurderingene i utformingen av barnehagebygget. Standardiseringsløsninger kan her leses inn i en effektiviseringsdiskurs der standardiserte løsninger kan dreie seg om økonomisk lønnsomme i byggsammenheng.

Standardiseringsløsninger til barnehagebygg kan også kobles til tanken om en kvalitetsdiskurs der like løsninger for alle barnehagebygg sikrer like forutsetninger for alle barnehagebarn. Lind (2015) skriver om lignende tendenser i sin masteroppgave, der hun beskriver Oslo kommunes innføring av ulike standarder for å redusere variasjoner i byens barnehager. Her kan det oppfattes som om det å redusere variasjon, eller at alle skal få det samme, er et tegn på kvalitet. Med dette oppfatter jeg at fokuset rettes mot å oppfylle standarder for kvalitet, bestemt av Oslos politikere synes viktigere enn pedagogisk kvalitet i arbeidet. Lind (2015, s. 77) skriver at dette ikke bare skjer på bekostning av barnehagelærernes yrkesidentitet, men har også konsekvenser for det enkelte barn og dets familier. Berge (2015) beskriver tidskonflikter, økende

administrativt og organisatorisk arbeid som fortrenger personalets tilstedeværelse, samvær og samspill med barna.

Standardiseringsdiskursen kan også sees i sammenheng med en kvalitetsdiskurs der det pedagogiske tilbudet dreier seg om tilrettelegging for barn med spesielle behov. Diskurser rundt universell utforming og standardiserte løsninger kan synes å stå i veien for et lovfestet individuelt tilrettelagt tilbud til barn med ulike behov (Kunnskapsdepartementet 2017). Slik tilrettelegging kan for eksempel dreie seg om romløsninger for små oversiktlige grupper, eller voksenressurser som er stabile for å ivareta enkeltbarns behov, heller enn prioritering av organisering og effektivisering av tidsbruk og ansatteressurser. I kravspesifikasjonen ordsettes diskurser rundt universell utforming om at alle bygg skal ha like løsninger som en kvalitets-sikring. I forskningskapittelet viser jeg til teorier om at mangel på stabilitet i en baseorganisert barnehage kan føre til barns atferdsvansker i skolen (Se forskningskapittel, avsnitt 3.2.3) I en tradisjonell avdelingsbarnehage så forskerne at gruppene var stabile, og barna forholdt seg stort sett til de samme voksne hver dag. I en basebarnehage forholder barna seg til flere ansatte i løpet av dagen. Forskerne antok at dette kunne gi mindre nærhet i forholdet mellom barn og ansatte, og dette kunne være en årsak til det økte konfliktnivået med lærer når barna begynte på skolen. De så at det spesielt var de barna med tilpasningsvansker som hadde konflikter med læreren (se forskningskapittel, avsnitt 3.2.3).

6.4 Diskurser i kravspesifikasjonen lest i spenningsfeltet mellom politisk vedtatt regelverk og barnehagefaglige diskurser.

Her tar jeg ta utgangspunkt i noen av avsnittene i Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015), som er på 37 sider og delt inn i 11 avsnitt med underavsnitt. Jeg analyserer avsnittene i lys av diskurser som kan belyse mulige spenningsfelt mellom kravspesifikasjonen og pedagogiske vurderinger, samt hvilke implikasjoner dette kan ha for diskurser i en barnehagefaglig sammenheng

I de to første avsnittene i kravspesifikasjonen kan man lese om generelle krav knyttet til miljø og sikkerhet. Dette innbefatter blant annet krav om planer for oppfølging av miljøkrav og

sikkerhet. Videre beskrives arealstørrelse pr. barn, og at byggene skal være åpne og transparente med egnede lydforhold (Oslo kommune 2015, s. 5).

Det tredje avsnittet i kravspesifikasjonen er omfattende og beskriver tekniske egenskaper ved bygget. Avsnittet starter med begreper som «tilpasningsdyktighet, fleksibilitet, generalitet og elastisitet til fremtidig bruk og eventuell utvidelse» (Oslo kommune 2015, s. 9.). Larsen (2015) skriver i sin doktoravhandling om betydningen av ikke-nøytrale begreper, eller begreper som bærer med seg motsetninger og tilsløringer. Begrepene over kan ved første lesing oppfattes som noe positivt, eller et barnehagebygg med mange muligheter. Begreper knyttet til spesifikke egenskaper som tilpasning, fleksibilitet og generaliserbarhet kan sies å være språklige konstruksjoner som representerer en ideologi i retning av nyliberalisme. Fairclough kaller det nominaliseringer når diskursene dehumaniseres, eller når aktørene ikke får noe ansvar i prosesser (Fairclough 2010, s. 287) Videre kan beskrivelser av egenskaper som «å være elastisk eller tøyelig» knyttes til det Fairclough beskriver som metaforer som overfører en ide eller et meningsinnhold fra et erfaringsfelt til et annet. Beskrivelser av egenskaper ved bygget her, kan slik jeg oppfatter det, sies å representere diskurser med vinkling mot en nyliberal ideologi som støter opp mot barnehagelæreres prioriteringer i det pedagogiske arbeidet.

Som jeg har nevnt tidligere skriver Berge (2015, s. 127) i sin doktoravhandling om hvordan de sosiale praksisene i basebarnehagen har fokuset rettet mot krav til innordning, organisering og koordinering slik at disiplinen blir fremtredende. Hun beskriver diskursive praksiser i basebarnehagen som settes i kontrast til representasjoner knyttet til den tradisjonelle avdelingsbarnehagen. Hun viser hvordan stramme strukturer i basebarnehagen legger føringer og støter opp mot uforutsigbare og ikke planlagte sider ved det pedagogiske arbeidet. Det kan synes som om over nevnte begreper i kravspesifikasjonen representerer diskurser knyttet til effektivisering og kvantitative dimensjoner ved innholdet i barnehagen, noe som får konsekvenser for barnehageansattes yrkesidentitet og relasjoner til barna. «Fra å oppleve seg som selvstyrte fagpersoner med fokus på barnas behov og utvikling, til å ha fokus på å passe på et system som de ikke selv har kontroll over», skriver Berge (2015, s. 128). Fokuset flyttes fra barns lek- og initiativ som utgangspunkt for det pedagogiske arbeidet til prioritering av organisering og koordinering av ansatteressurser, tids- og rombruk.

Betegnelser som tilpasningsdyktig, fleksibel, generell og elastisk kan ikke sies å være gitte eller faste, men er avhengig av å være det i forhold til noe. Seland (2009) skriver om fleksible romløsninger med plass til flere barn, og fleksible bemanningsløsninger i basebarnehager, noe

som innebærer at personalressursen utnyttes mer effektivt, og at behovet for å sette inn vikarer ved sykdom ikke er så påtrengende. Selv om fleksibilitet i byggets utforming kan gi nye muligheter i det pedagogiske arbeidet (Dahl & Evenstad 2013, nr. 4), kan fleksibiliteten, tilpasningsdyktigheten og elastisiteten også forstås som en type organisering eller økonomisering av rom- og ansatteressurser. Dette kan tyde på at det er de ansatte og barna som må være tilpasningsdyktige og fleksible snarere enn selve bygget. I forskningsprosjektet «Blikk for barn» (Eide, et. al., 2017) fant forskerne at de yngste barna hadde mindre tilgang til rom og utstyr, og mindre kontakt med hverandre og personalet i basebarnehagebyggene enn i mindre barnehager. Her kan begrepene sies å føre til begrensninger snarere enn muligheter for de yngste. Diskurser kan reflektere motstridende og konkurrerende verdier som dukker opp i språk og praksiser, skriver Jackson & Mazzei (2012, s. 50). Diskurser i kravspesifikasjonen kan synes å befinne seg i et spenningsfelt som fører til barnehagefaglige motdiskurser.

6.4.1 Kravspesifikasjonen og barnehagefaglige motdiskurser

Bemanningsdiskursen kan være et eksempel på en barnehagefaglig motdiskurs. «Barnehageopprøret»²³ er en kampanje som startet på sosiale medier med formål om å få på plass en bemanningsnorm i barnehagene. Barnehageansatte fra hele landet har over en lengre periode fortalt om egenopplevde historier fra en barnehagehverdag med en opplevelse av alt for få voksne til å kunne utføre det pedagogiske arbeidet i tråd med Rammeplanen for barnehager (Kunnskapsdepartementet 2017). Historiene beskriver barnehageansatte som er alene i lengre perioder i løpet av dagen med så mange barn at de ikke klarer å gi sin oppmerksomhet, hjelp eller trøst til alle som trenger det. Basebyggets utforming med fleksible løsninger er ikke den eneste årsaken til kravet om en bemanningsnorm, men basebyggets tilrettelegging for store barnegrupper og økonomibesparende bemanningsløsninger, kan være medvirkende til den barnehagefaglige motdiskursen.

I det tredje avsnittet i kravspesifikasjonen kan diskurser fra innledningen gjenfinnes i beskrivelser av miljøkrav og sikkerhet til bygget. I avsnittet beskrives miljøkrav til energibruk som for eksempel krav om passivhusstandard, energieffektivitet og automatisering av belysning og varme (Oslo Kommune 2015, s. 11). Helsemessige krav er knyttet til sunne bygg, og hvordan

²³ «Barnehageopprøret» er en kampanje som startet på Facebook, og som har fått stor medieoppmerksomhet. Kampanjen har skapt stort engasjement, og den har medvirket til at bemanningsnormen er satt på den politiske dagsorden.

oppvarming skal foregå slik at lukt, støv og gasser unngås. Det nevnes også hvilke farlige stoffer som skal unngås, og anbefalinger fra Statens strålevern skal følges. I følge Thiis-Evensen (2017), er diskurser knyttet til miljøhensyn noe som kom til å bli fremtredende i fremtidens bygg. Dette er diskurser som kan leses i Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg i Oslo kommune (2015).

Sikringssystemer er beskrevet i forhold til brannalarmanlegg og IKT. Barnesikring er nevnt i forhold til lysbrytere som skal utformes slik at «barna ikke kan leke med lyset» (Oslo kommune 2015, s. 13), og alle glassfelt skal ha uknuselige sikkerhetsglass. Universelle utforminger er også en del av dette avsnittet. Det innbefatter beskrivelser av servanter på toaletter som skal monteres slik at de kan brukes av både stående og sittende i rullestolhøyde (Oslo kommune 2015, s. 12). Videre skal det installeres anlegg med tilrettelegging for hørselshemmede i alle arealer for felles bruk (Oslo kommune 2015, s. 13).

Her kan diskurser knyttet til ulike diskursordener anes. På et studiebesøk til en nybygget basebarnehage i Oslo ble de ansatte i eksempelbygget informert om noen utfordringer ved basebygget. Et eksempel er kravet om automatisk døråpner tilpasset rullestolbruker som skapte vanskeligheter med hensyn til sikkerhet. Døråpneren var plassert ved ytterdør i felles oppholdsareal/gang. De yngste barna nådde opp til døråpneren i lav høyde tilpasset rullestolbrukere, og måtte passes på slik at de ikke gikk ut på egen hånd. Her kan det se ut som diskurser knyttet til universell utforming kommer i konflikt med sikkerhetsdiskurser. Et annet eksempel var krav til opplyst brannrømningsvei langs gulvet i fellesarealene som ikke måtte dekkes til. Her kom kravet om opplyst rømningsvei i konflikt med behovet for å kunne bruke gulvarealet til møblering og bruk av leker og materialer knyttet til barnas aktiviteter. Ulike diskursordener kommer i brytninger, og det oppstår et spenningsfelt hvor det kan synes som om barnehagefaglige vurderinger blir skjøvet i bakgrunnen.

I det fjerde avsnittet i kravspesifikasjonen beskrives kravene til de ulike typer oppholdsrom for barn. I beskrivelse av baserommene står det at dette er arealer hvor hvert barn skal ha sitt faste oppholdssted. Basene skal ligge i tilknytning til felles oppholds- og lekeareal (Oslo kommune 2015, s. 18). Videre står det at det skal være tilgang til servant enten i eller rett utenfor rommet, og det skal være en ladestasjon til rullestol i minst en base. I tillegg er rom for grovmotorisk aktivitet, formingsrom, rom for fordypning og konsentrasjon, og rom for hvile/soveplasser beskrevet. Berge (2015) skriver om de små oppholdsrommene i basebarnehagen. Hver base er på 30 kvadratmeter (Oslo kommune 2015, s. 33), det vil si ca. en og en halv kvadratmeter pr.

barn i en barnegruppe med 18 barn. Styrer i eksempelbygget reagerte blant annet på at ladestasjon til rullestol skulle oppta en del av arealet i en av basene. Hun la frem problemstillingen på et brukermøte og fikk medhold i å flytte ladestasjonen til areal utenfor baserommet. Arealene pr. barn kan synes som et ikke-prioritert område i kravspesifikasjonen, mens for de ansatte i eksempelbygget var dette et viktig tema i diskusjoner og refleksjoner rundt pedagogisk tilrettelegging og byggets utforming.

I avsnitt seks og syv i kravspesifikasjonen omhandles personalareal som kontorer, møterom, pauserom med kjøkkenfasiliteter og garderober med tilgang til dusj og toalett. Dessuten kommunikasjonsarealer som inngangsparti og trapp. I eksempelbygget er kontorer, møterom, personalrom, personalgarderober og personaltoaletter lagt i første etasje som er adskilt fra barnas arealer i andre etasje. De ansatte i eksempelbygget så på denne løsningen som upraktisk og lite pedagogisk gjennomtenkt fordi de må forlate etasjen hvor barna oppholder seg hver gang de skal kle av- og på seg yttertøy, bruke toaletter osv. Med en pedagogisk vurdering som utgangspunkt, ville de ansatte vurdert at denne type aktiviteter er av en pedagogisk karakter som skal utføres i samspill med barna. Dessuten vurderte de tidsbruken påkledningen vil ta som lite hensiktsmessig, i det personalet må forlate barnas arealer hver gang de går til første etasje. Her ville pedagogikkfaglig medvirkning tidlig i planleggingsprosessen av eksempelbygget kanskje kunne medvirke til en mer tilfredsstillende utforming/løsning for barn og ansatte.

I det 8. avsnittet i kravspesifikasjonen beskrives lager, renhold, tekniske rom og toalett for barna. Det skal være toaletter i direkte tilknytning til grovgarderobe, i tilknytning til stellerom og fellesarealer. Toalettene skal ha innsyn fra voksenhøyde, og toalettene skal plasseres i barnehøyde. Her kan man ane barneperspektivet ved at toalettene skal plasseres i barnehøyde, samtidig som overvåkningsaspektet ved innsyn til toalettene kan plasseres i en maktdiskurs. Med barnehagefaglige diskurser i fokus ville kanskje innholdet i kravspesifikasjonen i større grad preges av et barneperspektiv. Diskurser rundt barnets subjektposisjon og Rammeplanens krav til det pedagogiske arbeidet kunne da vært langt mer fremtredende i tilrettelegging av byggets utforming.

6.5 Oppsummering av kapittel 6

I kapittel 6.1 har analyse av brukermedvirkningsdiskursen dreid seg om brukermedvirkning som diskursiv praksis i prosessen rundt utvikling av basebarnehagebyggene. Analysen tar

utgangspunkt i hvordan brukermedvirkningsbegrepet er implementert i det politiske og offentlige styringsdokumentet, Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015), og barnehagefaglig brukermedvirkning i planleggingsprosessen mot eksempelbygget.

I Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015) brukes modale hjelpeverb som *må* og *skal* i stor grad, noe som fører til få muligheter til påvirkning av byggets utforming for yrkesutøvere med barnehagefaglig kompetanse. Rammeplanen for barnehagen (Kunnskapsdepartementet 2017) legger føringer for hva barnehagelæreren skal utføre og oppnå uavhengig av byggets beskaffenhet. Dermed kan det oppstå et spenningsfelt mellom barnehagefaglige prioriteringer i arbeidet og muligheter bygget gir for å kunne gjennomføre forventninger nedfelt i Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2017).

Barnehagefaglige vurderinger i utforming av byggene kan synes å bli nedprioritert, mens diskurser med agendaer innenfor miljø, helse, fleksibilitet med hensyn til bruk av rom, er eksempler på dimensjoner som synes å legge føringer for hvordan barnehagebyggene utformes. Kryssende og ulike fagområders interesser kan se ut til å begrense muligheten for barnehagelærerens brukermedvirkning i planleggingsprosessen, noe som kan ha implikasjoner for det pedagogiske miljøet i barnehagebyggene. Brukermedvirkningsdiskursen i kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015) kan på denne måten sies å romme bestemte forståelser for hvem som innehar den faglige kompetansen til å påvirke barnehagebyggets utforming, og i hvilken grad ulike faggruppers interesser kommer til orde i en planleggingsprosess. Brukermedvirkning kan sies å være et subtilt begrep som gir inntrykk av makt til å påvirke utformingen av byggene, mens diskursen egentlig avgjøres av økonomiske og politiske forhold.

I kapittel 6.2 analyseres basediskursen. Basebegrepet som metafor kan sies å representere barnehagebygget slik at andre diskurser blir synlige (Fairclough 1992). Basebegrepet koblet til diskurser innenfor militær teori kan gi en ide om bygget hvor logistikk og organisering betegner en effektiv styring av enheter som skal koordineres (Berge 2015). Berge beskriver i sin doktoravhandling de ansattes opplevelse av eget arbeid som å ha kontroll og passe på (Berge 2015). Personalet strever med å imøtekomme, barnas aktivitet og omorganisering av basebarnehagebygget skjer etter at bygget er tatt i bruk (Dahl & Evenstad 2012, nr. 2).

Fellesarealer, fleksible løsninger og spesialrom tiltenkt spesielle aktiviteter, har ført til utfordrende og komplekse praksiser hvor de ansatte opplever et bygg i motspill til det pedagogiske arbeidet som skal utføres der. Bygget blir beskrevet som en strukturerende faktor, og praksis er prisgitt den arkitektoniske utformingen.

Opphevelsen av vedtaket om at alle barnehagebygg skal bygges etter baseprinsippet (Oslo kommune, Byrådet 1082/16), førte til at eksempelbygget ble endret fra et basebygg til en hybrid løsning mellom et basebygg og et avdelingsbygg. Diskurser i prosessen kan her synes å bli styrt av byråkratiske betingelser heller enn diskurser med en barnehagefaglig vurdering. I analysen har jeg undersøkt hvordan tradisjonsorienterte diskurser rundt avdelingsorganisering blandes med nye barnehagediskurser, og planleggingsprosessen mot eksempelbygget fører til en hybrid bygningsløsning. Basebyggdiskursens posisjon i kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015) kan tolkes dithen at den var hegemonisk i den forstand at avdelingsbygget som begrep ble fjernet. Denne posisjonen gjaldt frem til unntaket fra regelen august 2016 ble vedtatt. Med utgangspunkt i Fairclough (1992) kan prosessen som foregikk forstås som en speiling av barnehagens tradisjon og en drivkraft til endring i barnehagens diskursorden.

I kapittel 6.3 analyseres standardiseringsdiskursen. Standardiseringsbegrepet henspiller til noe som skal standardiseres eller ensrettes. Standardiseringsbegrepet i kravspesifikasjonen (Oslo kommune 2015) kan kobles til diskurser med nyliberale ideer (Skrede 2017). Tilpasning, effektivisering og økonomisering er verdiladede begreper som kan synes å fortrenge pedagogiske vurderinger i utformingen av barnehagebyggene. Spenningsfeltet mellom de standardiserte løsningene og de pedagogiske vurderingen blir tydelige i prosessen mot eksempelbygget, når ideer om antall toaletter skal vurderes opp mot standard krav eller pedagogiske vurderinger. Det samme gjelder når universelle løsninger er så standardiserte at enkeltbarns behov kan synes ikke å bli ivaretatt.

Standardiseringsløsninger til barnehagebygg kan kobles til en kvalitetsdiskurs der like løsninger for alle bygg sikrer like forutsetninger for alle barnehagebarn. Innføring av ulike standarder for å redusere variasjoner i byens barnehager kan oppfattes som et tegn på kvalitet. Fokuset rettes mot å oppfylle standarder for kvalitet, bestemt av Oslos politikere snarere enn pedagogiske vurderinger i en kvalitetsdiskurs.

I kapittel 6.4 analyseres diskurser i standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015) lest i spenningsfeltet mellom politisk vedtatt regelverk og barnehagefaglige

diskurser. Her skisseres diskurser i en politisk og byråkratisk sjanger, i den forstand at kravene som stilles springer ut fra politiske verdispørsmål og avgjørelser. Denne tendensen kan slik jeg tolker det, leses gjennom store deler av kravspesifikasjonen. Diskurser knyttet til for eksempel miljøkrav og sikkerhet gis plass, mens diskurser knyttet til barnehagefaglige tema kan synes å virke utydelige.

Språklige konstruksjoner som tilpasningsdyktighet, fleksibilitet og elastisitet kan tolkes som ikke-nøytrale begreper som bærer med seg motsetninger og tilsløringer (Larsen 2015). Fleksible bemanningsløsninger som innebærer at behovet for å sette inn vikarer ikke sees på som nødvendig, kan føre til at det er personalet som må være tilpasningsdyktige og fleksible snarere enn bygget. Bemanningsdiskursen med krav om en bemanningsnorm kan sees på som en barnehagefaglig motdiskurs til økonomibesparende og fleksible bamanningsløsninger.

7 Avsluttende refleksjoner

Her vil jeg først komme tilbake til Fuji-byggets utforming, egne refleksjoner rundt fremtidens barnehagebygg, samt se fremover. Deretter vil jeg oppsummere oppgavens tematikk.

7.1 Fuji-bygget og refleksjoner rundt fremtidens barnehagebygg

I Fuji-kindergarden kan man se barn klatre i trær som stikker opp igjennom taket av bygget. «Barn kan føle seg innestengt i firkantede rom, og barn liker å løpe rundt og rundt» sier Takaharu Tezuka (Takaharu 2015) i forelesningen om hvorfor barnehagebygget han tegnet ble formet som en sirkel. Det er ikke sikkert at slike ideer til barnehagebygg hadde passet inn i diskurser knyttet til kultur og klima i Norge, men det kan gi inspirasjon til tanker om at barnehagebygg kan utvikles og bli til nye og spennende arenaer for barns liv.

Hvordan kan diskurser knyttet til utvikling av barnehagebygg komme til uttrykk hvis kunnskap og kreative løsninger var fokus, heller enn det jeg ser på som standardiserte og til dels rigide regelverk? Kanskje diskursene kunne dreid seg om barnehagebygget som noe mer eller noe annet? Hvorfor ikke tenke barnehagebygg som en landsby med flere bygg, eller med ulike størrelser på bygninger og rom? Kanskje barnegrupper i et barnehagebygg kan variere i antall barn og voksne? Hvorfor ikke gi arkitekter større spillerom til utforming av gode barnehagebygg? Og hva ville skjedd hvis barnehagelæreres fagkompetanse ble involvert på et tidlig tidspunkt i prosessen med å utforme nye barnehagebygg? Jeg har ingen konkrete svar, men har gjennom mitt masterprosjekt sett at når barnehagebygg skal endres, oppstår et mangfold av utfordringer blant annet i forhold til standardiserte regelverk som for eksempel Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015). Hvis jeg skulle foreslå videre forskning rundt planlegging av fremtidens barnehagebygg, kunne det være interessant å kartlegge barnehagelæreres og styreres ønsker og begrunnelser for utforming av fremtidens barnehagebygg.

7.2 Avslutning

I oppgaven har jeg kritisk undersøkt planleggingsprosessen av basebarnehagebygg i Oslo kommune. Ved å rette blikket mot prosessen som foregår før bygget står ferdig, har jeg å ønsket å bidra til økt kunnskap om implikasjoner for byggets fungering som rammebetingelse for pedagogisk virksomhet. Jeg har analysert diskurser i Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015), og med det har jeg søkt å løfte frem hvordan politiske intensjoner materialiserer seg i planleggingsprosessen mot barnehagebygget. I tillegg har jeg i analysen trukket inn eksempler fra prosessen med reetablering av en fire- avdelings barnehage til et nytt barnehagebygg, i oppgaven kalt eksempelbygget. Eksempelbygget endte med en hybrid løsning med elementer fra både en avdelingsbarnehage og en basebarnehage. Derav tittelen på oppgaven, som er prosessen mot et(det) hybride barnehagebygg(et). Hybridbegrepet viser også til diskurser i planleggingsprosessen som blandes, støter mot hverandre og blir til «noe annet».

Den teoretiske og metodologiske tilnærmingen til temaet har vært kritisk diskursanalyse inspirert av Faircloughs analysemodell. Datamaterialet som er lagt til grunn, har i tillegg til kravspesifikasjonene (Oslo kommune 2015) og observasjoner i prosessen mot eksempelbygget, bestått av fagartikler fra fagbladet Første Steg (2010 - 2014), forskning på basebarnehager (Seland 2009; Berge 2015) og artikler fra aviser og websider. Med dette som bakgrunn har jeg undersøkt hvordan diskurser knyttet til basebarnehagebygget kan leses i et mulig spenningsfelt mellom beslutningsmyndigheters regelverk i utforming av barnehagebygg, profesjonsfaglige vurderinger og kritisk forskning i feltet.

Funn i min forskning kan tyde på at planleggingsprosessen mot basebarnehagebyggene kan føre til utforminger av byggene som bryter med barnehagefaglige vurderinger, og på den måten påvirker det sosiale livet i barnehagen. I oppgaven har diskurser i Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015), vist at diskursive planleggings- og byggepraksiser kan forme og formes blant annet av språket i dokumenter, og kan være medvirkende til å skape diskursive praksiser knyttet til utforming av- og praksiser i barnehagebygget. Diskurser i kravspesifikasjonen kan anes gjennom sin regulerende funksjon i forhold til utforming av barnehagebygget. Slik kan kravspesifikasjonens retningslinjer forstås i et spenningsfelt mellom barnehagefaglige vurderinger og forskning (Seland 2009; Berge 2016), og diskurser underlagt begrensninger som kommer fra strukturelle nivåer, økonomiske rammer, og juridiske bestemmelser.

Analysen av brukermedvirkningsdiskursen, basediskursen og standardiseringsdiskursen har vært en inngang til kunnskap om hvordan planleggingsprosessen av barnehagebygget disiplineres av politiske dokumenter. Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg (Oslo kommune 2015) kan synes å representere kunnskaps- og maktsystem i prosessen med utforming av barnehagebygg, og blir her noe som påvirker barnehagebyggets utforming. Slik jeg ser det, kan diskursive praksiser i kravspesifikasjonen sies å være konstruert og produsert med hovedvekt innenfor en politisk og byråkratisk diskursorden. Den diskursive sjangeren i kravspesifikasjonen kan sies å operere innenfor en politisk, byråkratisk og teknisk terminologi som legger premissene for byggets utforming, og på den måten kan være med på å forme praksiser i barnehagen. Funn i analysen kan tyde på at definisjonsmakten av et godt barnehagebygg ligger i det politiske systemet heller enn i diskurser knyttet til barnehagefaglige vurderinger.

8 Litteratur

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning og refleksjon: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur
- Andresen, R. (2012). Ideologiske spenninger mellom offentlig inkluderingspolitikk og barnehagens inkluderende praksis. I A. L. Arnesen (Red.), *Inkludering. Perspektiver i barnehagefaglige praksiser*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Askheim, O. (2017). Brukermedvirkningsdiskurser i den norske velferdspolitikken. *Tidsskrift for velferdsforskning* 134-149. DOI: 10.18261/issn.2464-3076-2017-02-03.
- Bae, B. (2004). *Dialoger mellom førskolelærer og barn: en beskrivende og fortolkende studie*. (Doktorgradsavhandling). Det utdanningsvitenskaplige fakultet, Institutt for spesialpedagogikk. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Bae, B. (2012). Kraften i lekende samspill. Potensial for medvirkning og ytringsfrihet. I: B. Bae (Red.), *Medvirkning i barnehagen, potensialer i det uforutsette*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Balke, E. (1976). *Barnehagen- innføring i praktisk førskolepedagogikk*. Oslo: J.W. Cappelen.
- Becher, A. A. & Evenstad, R. (2012). Muligheter og utfordringer mellom materialitet og pedagogisk virksomhet. I A. Krogstad, G. K. Hansen, K. Høiland & Moser, T. (Red.), *Rom for barnehage: flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø* 93-114. Bergen: Fagbokforlaget.
- Becher, A. A. & Evenstad, R. (2015). Arkitektur og pedagogikk i samspill eller motspill? om betydning av koherens mellom planlegging av nye typer barnehagebygg. *Tidsskrift for Nordisk barnehageforskning*. 10 (2), 1-13. Hentet fra <https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/view/1427/1274>
- Berge, A. (2015). *Barnehagen i en brytningstid: Tradisjoner i spill og praksiser under press i den store barnehagen*. (Doktorgradsavhandling). Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Bjørnstad, E. & Os, E. (2017). Quality in Norwegian childcare for toddlers using ITERS-R. *European Early Childhood Education Research Journal*. ISSN 1350-293X. ISSN 1752-1807. (DOI) 10.1080/1350293X.2018.1412051
- Brøgger, A. (2018). Hybrid. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/hybrid>
- Bråten, B., Hovdenak, I.M., Haakestad, H. & Sønsterudbråten, S. (2015). *Har barn det bra i store barnehager?* (Fafø-rapport 2015). Hentet fra <http://www.fafø.no/images/pub/2015/20553.pdf>
- Burr, V. (2003). *Social constructionism* (2.utg). London: Routledge

- Buvik, K. (2003) *Utforming av barnehager: På leting etter barneperspektiv*. Storbysamarbeidet i barnehagesektoren. Trondheim: SINTEF og NTNU. Hentet fra <http://docplayer.me/10553-Utforming-av-barnehager-pa-leting-etter-barneperspektiv.html>
- Caprona, Y. D. (2013). *Norsk Etymologisk ordbok*. Oslo: Kagge Forlag AS
- Chouliaraki, L. & Fairclough, N. (1999). *Discourse in late modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Dahl, B & Evenstad, R. (2010). Margarinfabrikken en barnehage med store muligheter. *Første steg* (4), 34-37. Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/globalassets/filer/pdf-av-forste-steg/2010/forste-steg-4-2010.pdf>
- Dahl, B. & Evenstad, R. (2011). Modellbarnehagen i Tromsø. *Første steg* (2), 20-22. Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/globalassets/filer/pdf-av-forste-steg/2011/forste-steg--2-2011.pdf>
- Dahl, B. & Evenstad, R (2011). Kladden Kanvas-barnehage: avdelingsfri-avdelingsfylt. *Første steg* (3), 20-23. Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/globalassets/filer/pdf-av-forste-steg/2011/forste-steg--3-2011.pdf>
- Dahl, B. & Evenstad, R. (2012). Arkitektur og pedagogikk. I Krogstad, A., Hansen, G. K., Høyland, K. & Moser, T. (Red.), *Rom for barnehage: flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø* 171-192. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dahl, B. & Evenstad, R. (2012). Steinspranget barnehage i Oslo, Intensjoner og realisering. *Første steg* (2), 26-29. Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/globalassets/filer/pdf-av-forste-steg/2012/forste-steg-2-2012.pdf>
- Dahl, B. & Evenstad, R. (2013). Den blå appelsin: Arkitektur, pedagogikk og ledelse. *Første steg* (4), 18-21. Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/globalassets/filer/pdf-av-forste-steg/2013/forste-steg-4-2013.pdf>
- Dahl, B. & Evenstad, R (2014) Montessorri-barnehage i spesialbygg. *Første Steg* (2), 40-43. Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/globalassets/filer/pdf-av-forste-steg/2014/forste-steg-2-2014.pdf>
- Doffin (2015) Database for offentlige innkjøp. Hentet fra <https://www.doffin.no/>
- Degotardi, S. (2011). Two steps back: exploring identity and presence while observing infants in nursery. *Educational Research with our youngest*. 15-38. Dordrecht: Springer
- Eide, B. J., Winger, N., Wolf, K. R. D. & Dahle, H. F., (2017). "Ei linerle vet at hun er ei linerle." En kvalitativ studie av små barns "wellbeing" i barnehagen. *Barn*. Volum: 35(1), 23 – 39. ISSN 0800-1669

- Evenstad, R. (2010). Begrepsforvirring om basebarnehager. I *Første Steg* (1), 26 – 29. Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/globalassets/filer/pdf-av-forste-steg/2010/forste-steg-1-2010.pdf>
- Fairclough, I. & Fairclough, N. (2012). *Political Discourse analysis: A Method for Advanced students*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press
- Fairclough, N. (1993). Critical Discourse Analysis and the Marketization of Public Discourse: The Universities. *Discourse and Society*, 4 (2), 133-168. London: Sage
- Fairclough, N. (2001). The discourse of new labour: Critical Discourse analysis. I: *Discourse as Data: a guide for analysis*. Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S.J. London: Sage.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (2008). *Kritisk diskursanalyse: en tekstsamling* (4.utg.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Fairclough, N. (2010). Critical discourse analysis in researching language in the new capitalism: overdetermination, transdisciplinarity and textual analysis. I N. Fairclough (Red.), *Critical discourse Analysis: The Critical Study of Language* (2. utg.), 281-300. Harlow: Longman
- Fairclough, N. (2015). *Language and Power*. (3.utg.). London: Routledge
- Foucault, M. (1999). *Diskursens orden: Tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2.desember 1970*. Oslo: Spartacus
- Gulløv, E. & Højlund, S. (2010). *Feltarbejde blant børn: metodologi og etik i etnografisk børneforskning* (3.utg.). København: Gyldendal
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (2004). *Feltmetodikk*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Hanger, M. R. (2015). Basebarnehager kan gi mindre nærhet mellom barn og ansatte. *Dagens Medisin*. Hentet fra <https://www.dagensmedisin.no/artikler/2015/05/26/basebarnehager-kan-gi-mindre-narhet-mellom-barn-og-ansatt/>
- Hansen, O. H. (2013). *Stømmer i fellesskapet*. (Doktorgradsavhandling). Aarhus: Universitetet i Aarhus
- Holten, S. I. (2009). *Barn av språket: En kritisk og teoretisk studie av diskurser i flerspråklig og spesialpedagogiske kontekster*. (Masteroppgave). Oslo: Høyskolen i Oslo og Akershus

- James, A. & Prout, A. (1990). *Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues in sociological study of childhood*. London: Falmer Press
- Jackson, A. Y. & Mazzei, L.A. (2012). *Thinking with theory in qualitative research: Viewing data across multiple perspectives*. New York: Routledge.
- Johannessen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (4.utg.) Oslo: Abstrakt Forlag.
- Jonasen, T. (2016, 11.januar). *Store forskjeller mellom avdelings- og basebarnehager*. Barnehage.no. Hentet fra <https://www.barnehage.no/artikler/store-forskjeller-mellom-avdelings-og-basebarnehager/426495>
- Jonasen, T. (2017, 10.oktober). *Blikk for barn: fant to år gamle barn uten tilsyn i opp til en halv time*. Barnehage.no. Hentet fra <https://www.barnehage.no/artikler/blikk-for-barn-fant-to-ar-gamle-barn-uten-tilsyn-i-opp-til-en-halv-time/427197>
- Jørgensen, M. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Kalleberg, R. (2013). Fra kritisk teori til konstruktiv sosiologi. I R. Kalleberg (Red.), *Kritisk samfunnsvitenskap: den gang og nå*. 64-74. Oslo: Universitetet i Oslo: Det samfunnsvitenskapelige fakultet.
- Kjørholt, A. T. & Tingstad, V. (2007). Flexible places for flexible children? Discourses on new kindergarden architecture. I Zeiher, D., Devine, A.T., Kjørholt, H., Strandell (Red.), *Flexible childhood? Exploring Children's Welfare in time and space* 169-189. Odense: University Press of Southern Denmark.
- Kolsrud, H.H. (2017). Barnehagelæreren som deltaker i politikutvikling. I Blaafalk, H., Solheim, M., & Aaserud, G. (Red.). *Barnehagelæreren som politisk aktør*. Bergen: Fagbokforlaget
- Krogstad, A., Hansen, G. K., Høyland, K. & Moser, T. (Red.). (2012). *Rom for barnehage: flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Lov om barnehager*. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Kunnskapsdepartementet (2011). *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. (Rev.utg.), Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Kunnskapsdepartementet (2017) *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. (Rev.utg.), Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Larsen, A. (2015). *Forstyrrelsens paradoksale kraft*. (Doktoravhandling). NTNU: Trondheim

- Lind, A. (2015). *Barnehagelærerprofesjonen i og med jakten på «kvalitet»: En Foucault-inspirert analyse*. (Masteroppgave), Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus
- Leirpoll, B. (2017). *Å perle igjen- om gjentakelser, en perlekrok og tempo*. (Masteroppgave), Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Løkås, H.T. (2018). *Barn i større grupper i barnehagen får mer problemer på skolen*. Hentet fra <http://barnehage.no/nyheter/2018/01/barn-i-storre-grupper-i-barnehagen-far-mer-problemer-pa-skolen/>
- Machin, D. & Richardson, J. E. (2012). Discourse of unity and purpose in the sounds of fascist music: a multimodal approach. *Critical Discourse Studies*, 9(4), 329-345. London: Routledge
- Neumann, I. (2001). *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordbø, B. (2018). Base. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/base>
- Nordin-Hultman, E. (2004). *Pedagogiske miljøer og barns subjektskaping*. Oslo: Pedagogisk Forum
- Nordtømme, S. (2016). *På vei mot en rom(s)lig pedagogikk: En fortolkende studie av barns lekeerfaringer med rom og materialitet*. (Doktoravhandling). Høgskolen i Sørøst-Norge: Kongsberg
- Norheim, H. (2014). *Omsorg for ettåringer i barnehage: En studie av sammenhenger mellom strukturelle forhold og omsorgskvalitet*. (Masteroppgave), Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus
- NOU 2009:10 (2009). *Fordelingsutvalget*. Oslo: Departementenes servicesenter. Informasjonsforvaltning. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-10/id558836/>
- NOU 2012:1 (2012). *Til barnas beste: ny lovgiving for barnehagene*. Oslo: Departementenes servicesenter. Informasjonsforvaltning. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---nou-2012-1-til-barnas-beste--ny/id672398/>
- Oslo byråd (2016). 1082/16 Standard kravspesifikasjon til barnehage: unntak fra krav om basebarnehager. *Protokoll fra byrådets møte 11.08.2016*. Oslo kommune. Hentet fra <https://tjenester.oslo.kommune.no/ekstern/einnsyn/filtlager/filtjeneste/fil?virksomhet=976819837&filnavn=byr%2F2016%2Fbr2%2F2016031200-1583575.pdf>
- Oslo kommune. (2012). *Forslag til kravspesifikasjoner*. Hentet fra <http://fkok.no/Kravspesifikasjoner/FKOK2012/Barnehager.html>
- Oslo kommune. (2015). *Standard kravspesifikasjoner til barnehagebygg*. Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1366528/Innhold/Politikk%20og%20admin>

[istrasjon/Anskaffelser/Standard%20kravspesifikasjoner/Standard%20kravspesifikasjon%20for%20barnehage.pdf](https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1375240/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Anskaffelser/Standard%20kravspesifikasjoner/Standard%20kravspesifikasjon%20for%20barnehage.pdf)

- Oslo kommune. (2015, a). *Tekniske og FDV-begrunnede krav*. Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1375240/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Anskaffelser/Tekniske%20og%20FDV-begrunnede%20krav/Tekniske%20og%20FDV-begrunnede%20krav.pdf>
- Otterstad, A.M. & Andersen, C.E. (2012). Ressursorientert tilnærming til språklig og kulturelt mangfold: Diskursive lesninger av inkludering i barnehagen. *Nordisk barnehageforskning* 5 (2), 1-21.
- Rhedding-Jones, J. (2005). *What is reasearch?: Methotological Practices and new Approaches*. Oslo: Universitetsforlaget
- Richardson, L. & St.Pierre, E.A. (2003). Writing: A metod of inquiry. I.N.K. Denzin & Y. Lincoln (Red.), *Handbook of qualitative reasearch* (3. utg.), 959 – 978. Thousand Oaks: Sage
- Rosvold, K. A. (2015). Standardisering. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/standardisering>
- Samuelsson, I., Sheridan, S. & Williams, P. (2015). *Journal of nordic early childhood education research* vol. 9 (7), 1-14
- Schøyen, L. (2017). *Dette er en hybridbil*. Hentet fra <https://www.motor.no/artikler/2017/desember/fakta-om-hybridbiler/>
- Seland, M. (2009). *Livet i den fleksible barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Seland, M. (2010). *Bekymret for billige basebarnehager*. Hentet fra <https://www.nrk.no/dokumentar/bekymret-for-billige-basebarnehager-1.7351546>
- Skei, H. H. (2018). Intertekstualitet. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/intertekstualitet>
- Skoglund, R.I. & Åmot, I. (2012). Anerkjennelsens kompleksitet i pedagogiske institusjoner. I:R.I. Skoglund & I. Åmot, (Red.), *Anerkjennelsens kompleksitet i barnehage og skole*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm AS
- Slotnes, M. K. (2017). Alternative fakta finnes alltid. I *Morgenbladet nr. 38* (6 -7). Morgenbladet AS
- Smeby, J. C. (2008). Profesjon og utdanning. I A. Molander, & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. 87-102. Oslo: Universitetsforlaget.

- St.meld. nr. 44 (2012-2013). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-44-20122013/id731019/?ch=1>
- St.meld. nr. 19 (2015-2016). *Tid for lek og læring. Bedre innhold i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- St.meld. 41 (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/78fde92c225840f68bce2ac2715b3def/no/pdf>
- St.meld. 24 (2002-2003). *Barnehagetilbud til alle - økonomi, mangfold og valgfrihet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-24-2002-2003-/id135490/>
- Tezuka, T. (2015, 15. april). *The best kindergarten you've ever seen*. (Videoklipp). Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=J5jwEyDaR-0>
- This-Evensen, T. (2017, 01.mars). Arkitektur som språk. I *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/-Arkitektur-som-sprak--Thomas-Thiis-Evensen-616131b.html>
- Thu-Huong, H. (2015). *Inside the world's best kindergarten*. TED. Hentet fra <http://ideas.ted.com/inside-the-worlds-best-kindergarten>
- Trondheim kommune (2014). *Funksjons- og arealprogram for kommunale barnehageanlegg*. Hentet fra <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/trondheim-eiendom/funksjons-og-arealprogram-for-kommunale-barnehageanlegg-web.pdf>
- Utdanningsdirektoratet (2016). *Barn og ansatte i barnehager i 2016*. Gruppestørrelse og avdelingsorganisering. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finnforskning/tema/barn-og-ansatte-bhg/gruppestorrelse-og-avdelingsorganisering/>
- Vassenden, A., Thyngsen, J., Bayer, S.B., Alvestad, M. & Abrahamsen, G. (2011). *Barnehagens organisering og strukturelle faktorerers betydning for kvalitet*. (Rapport IRIS – 2011/029). Hentet fra https://www.udir.no/Upload/barnehage/Forskning_og_statistikk/Rapporter/Strukturelle_faktorers_betydning_for_kvalitet.pdf
- Viuru, R., & Canella, G.S. (2001). Postcolonial Ethnography: Young Children and Voice. I:S. Grieshaber & G.S. Cannella (Red.), *Embracing identities in Early Childhood Education-diversity and possibilities* 158-172. New York: Teachers Collage Press
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur: en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: SEEK.
- Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S.J. (2001). *Discourse theory and practice: a reader*. London: Sage

Ann Merete Otterstad
Institutt for barnehagelærerutdanning Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 25.10.2016

Vår ref: 49906 / 3 / AGH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 11.09.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>49906</i>	<i>Barnehagebygget som premissleverandør/medaktør for forståelsen av barns muligheter og begrensninger, og/eller Beslutningsmyndigheters og arkitekters tanker og ideer bak barnehagebygget</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Ann Merete Otterstad</i>
<i>Student</i>	<i>Ingegjerd Moe Petersen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.07.2018, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Agnete Hessevik

Kontaktperson: Agnete Hessevik tlf: 55 58 27 97

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Ingegjerd Moe Petersen ingegjerd.moe.petersen@gmail.com

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 49906

Utvalget består av personer i beslutningsmyndigheter i bydel Nordstrand, prosjektansvarlig og representanter fra et arkitektfirma.

Student Ingegjerd Moe Petersen har forklart per telefon 24.10.2016 at det er aktuelt å innhente datamateriale med personopplysninger gjennom intervjuer, observasjon av møter og dokumenter. Videre har vi forstått det slik at hun ikke skal observere barn eller ansatte i barnehager.

Dersom studenten skal gjøre intervjuer, skal intervjuguide ettersendes til personvernombudet@nsd.no før intervjuene gjennomføres.

Ifølge prosjektmeldingen skal utvalget informeres muntlig om prosjektet og samtykke til deltakelse. For å tilfredsstille kravet om et informert samtykke etter loven, må utvalget informeres om følgende:

- hvilken institusjon som er ansvarlig
- prosjektets formål / problemstilling
- hvilke metoder som skal benyttes for datainnsamling (intervju, observasjon og/eller dokumentanalyse)
- hvilke typer opplysninger som samles inn
- at opplysningene behandles konfidensielt og hvem som vil ha tilgang
- at det er frivillig å delta og at man kan trekke seg når som helst uten begrunnelse
- dato for forventet prosjektslutt (01.07.2016)
- at data anonymiseres ved prosjektslutt
- hvorvidt enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven - kontaktopplysninger til student og veileder.

Vi minner om at alle du behandler personopplysninger om (som kan identifiseres direkte eller indirekte i datamaterialet) skal motta informasjonen over og samtykke til deltakelse. Dette gjelder også deltakere på møter eller personer som identifiseres i dokumenter. Det er viktig å sikre at deltakelse er frivillig, og at ingen føler press til å samtykke.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Høgskolen i Oslo og Akershus sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 01.07.2018. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette eventuelle lydopptak

Dersom det skal innhentes ytterligere datamateriale i prosjektet som innebærer behandling av personopplysninger, skal dette meldes til personvernombudet i en endringsmelding. Endrings skjema finner du her: <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>.

Oslo kommune
Byrådsavdeling for oppvekst og kunnskap

Notat til bystyrets organer

Til:	Kultur- og utdanningskomiteen	Dato:	24.04.2017
Fra:	Byråden for oppvekst og kunnskap	Vår ref (saksnr):	201702061-2
		Arkivkode:	024
Notat nr.:	67/2017		

**SVAR PÅ SPØRSMÅL TIL BYRÅDET FRA EIVOR EVENRUD(R) -
KRAVSPESIFIKASJONER TIL BARNEHAGER**

Eivor Evenrud stille i e-post av 04.04.2017 følgende spørsmål:

- 1. Hvilke kravspesifikasjoner er gjeldende i dag?*
- 2. Når ble dagens kravspesifikasjoner gjort gjeldende, og hvem utarbeidet*
- 3. Finnes det oversikt over tidligere kravspesifikasjoner til barnehagebygging i Oslo kommune? I så fall, hvilke endringer er gjort i kravspesifikasjonene, og hvilke årstall er de endret?*

Svar:

- 1.- 2. Oslo kommunes gjeldende Standard kravspesifikasjoner for formålsbygg, herunder barnehagebygg, ble vedtatt 20.08.2015, sak 1076/15 av det forrige byrådet. Lenker til standard kravspesifikasjon for samtlige formålsbygg finnes på Oslo kommunes nettsider: <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/for-leverandorer-til-oslokommune/standard-kravspesifikasjoner/>

Videre vises det til Byrådssak 1082/16 Standard kravspesifikasjon for barnehage fra det nåværende byrådet– unntak fra krav om basebarnehager og tilhørende Vedlegg til Standard kravspesifikasjon for Barnehage – Unntak fra krav om basebarnehage.

Byrådsavdeling for finans hadde hovedansvaret for å utarbeide standard kravspesifikasjoner for formålsbygg. Dette arbeidet skjedde i samarbeid med berørte byrådsavdelinger, foretak og etater/bydeler. Når det gjelder barnehager var både byrådsavdelingen og Omsorgsbygg involvert. I prosessen med å utarbeide gjeldende og tidligere standardiserte kravspesifikasjoner for barnehager er det hensyntatt innspill fra bydelene.

Ved hvert nytt barnehageprosjekt er den aktuelle bydelen involvert i tilbudsevalueringen og innspill fra bydel hensyntas. I tillegg avholdes det flere brukervedtaksmøter når entreprenør er valgt, hvor bydel og eventuelle barnehageansatte kommer med innspill på den valgte entreprenørens løsningsforslag. Det er viktig at respektiv bydel, som den fremtidige drifter av barnehagen, involveres løpende.

Det pågår per i dag et evalueringsarbeid av Standard kravspesifikasjon for barnehager, hvor formålet blant annet er å undersøke hvorvidt barnehager bygget etter innføringen av den standardiserte kravspesifikasjonen oppleves som gode barnehager. Hvorvidt det er behov for å justere kravspesifikasjonen som et resultat av denne evalueringen er for tidlig å si noe om.

3. Tidligere utgaver av Felles kravspesifikasjon for Oslo kommune (FKOK) av 2012, finnes på fkok.no. FKOK av 2012 ble revidert i 2015. I arbeidet med dette ble det ikke gjort større endringer i areal- og funksjonsprogrammet for barnehager. Hensikten med revideringen var å forenkle og tydeliggjøre kravene i kravspesifikasjonen, slik at disse skulle være enklere å lese for fremtidige leverandører til Oslo kommune. Felles kravspesifikasjon ble endret til Standard kravspesifikasjoner for formålsbygg (SKOK).

Tone Tellevik Dahl byråd
for oppvekst og kunnskap
Godkjent elektronisk

Kopi til: Eivor Evenrud (R)

**Byrådsavdeling for
oppvekst og kunnskap**

Postadresse:
Rådhuset, 0037 Oslo

E-post: postmottak@byr.oslo.kommune.no
Org.nr.:

